

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง มงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปวัดเขาดีสลัก กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อำเภออุ้มทอง จังหวัด สุพรรณบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำความรู้และข้อมูล ต่างๆ มา เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
 - 1.1 วิสัยทัศน์
 - 1.2 หลักการ
 - 1.3 จุดมุ่งหมาย
 - 1.4 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน
 - 1.5 คุณลักษณะอันพึงประสงค์
 - 1.6 มาตรฐานการเรียนรู้
 - 1.7 ตัวชี้วัด
 - 1.8 หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย พุทธศักราช 2551
 - 1.9 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้
 - 1.10 หน่วยการเรียนรู้
 - 1.11 แนวการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย
 - 1.12 สื่อการเรียนรู้
 - 1.13 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้
2. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.1 ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.2 ความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.3 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.4 ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.5 แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.6 วิธีการได้มาของหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.7 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.8 การประเมินหลักสูตร

3. มงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปวัดเขาดีสลัก อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
 - 3.1 สภาพภูมิศาสตร์อำเภออุ้มทอง
 - 3.2 รอยพระพุทธรูปในประเทศไทย
 - 3.3 รอยพระพุทธรูปวัดเขาดีสลัก
 - 3.4 มงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปวัดเขาดีสลัก
 - 3.5 ความหมายของมงคล 108 ประการ
4. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ
 - 4.1 ความหมายของความรู้ความเข้าใจ
 - 4.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจ
 - 4.3 ระดับความรู้ความเข้าใจ
 - 4.4 พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย
5. ทักษะการทำโครงการ
 - 5.1 ความหมายของการจัดการเรียนการสอนแบบโครงการ
 - 5.2 วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนแบบโครงการ
 - 5.3 การจัดการเรียนการสอนแบบโครงการ
 - 5.4 ประเภทของโครงการ
 - 5.5 ขั้นตอนในการจัดการเรียนการสอนแบบโครงการ
 - 5.6 การประเมินผลโครงการ
6. ความพึงพอใจต่อหลักสูตรท้องถิ่น
 - 6.1 ความหมายของความพึงพอใจ
 - 6.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ
 - 6.3 ลักษณะของความพึงพอใจ
 - 6.4 การวัดความพึงพอใจ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

1. วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติ ที่จำเป็น ต่อการศึกษา ต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ

2. หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีหลักการที่สำคัญดังนี้

2.1 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดมุ่งหมายและ มาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

2.2 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษา อย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ

2.3 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัด การศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

2.4 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและ การจัดการเรียนรู้

2.5 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.6 เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

3. จุดมุ่งหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนด เป็นจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

3.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง

3.2 มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

3.3 มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

3.4 มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นใน วิธีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3.5 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกัน ในสังคมอย่างมีความสุข

4. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

4.1 ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

4.2 ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

4.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

4.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่างๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสมปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

4.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้องเหมาะสมและมีคุณธรรม

5. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

5.1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

- 5.2 ชื่อสัตย์สุจริต
- 5.3 มีวินัย
- 5.4 ใฝ่เรียนรู้
- 5.5 อยู่อย่างพอเพียง
- 5.6 มุ่งมั่นในการทำงาน
- 5.7 รักความเป็นไทย
- 5.8 มีจิตสาธารณะ

นอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของตนเอง

6. มาตรฐานการเรียนรู้

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล ต้องคำนึงถึงหลักการพัฒนาทางสมองและพหุปัญญา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้

- 6.1 ภาษาไทย
- 6.2 คณิตศาสตร์
- 6.3 วิทยาศาสตร์
- 6.4 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
- 6.5 สุขศึกษาและพลศึกษา
- 6.6 ศิลปะ
- 6.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี
- 6.8 ภาษาต่างประเทศ

ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้มาตรฐานการเรียนรู้ยังเป็นกลไกสำคัญ ในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบเพราะมาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่าต้องการอะไร จะสอนอะไร และประเมินอย่างไร รวมทั้งเป็นเครื่องมือ ในการตรวจสอบเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา โดยใช้ระบบการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งรวมถึงการทดสอบระดับเขตพื้นที่การศึกษา และการทดสอบระดับชาติ ระบบการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพการจัดการศึกษาว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่มาตรฐานการเรียนรู้กำหนดเพียงใด

7. ตัวชี้วัด

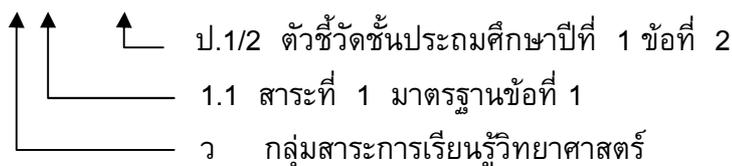
ตัวชี้วัดระบุสิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น ซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจงและมีความเป็นรูปธรรมนำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับการวัดผลประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน

7.1 ตัวชี้วัดชั้นปี เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนแต่ละชั้นปีในระดับการศึกษาภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 3)

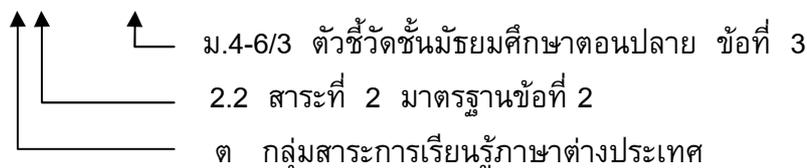
7.2 ตัวชี้วัดช่วงชั้น เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6)

หลักสูตรได้มีการกำหนดรหัสกำกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด เพื่อความเข้าใจและให้สื่อสารตรงกัน ดังนี้

ว 1.1 ป.1/2

ต 2.2 ม.4 -6/3

ภาพ 2 รหัสกำกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

ที่มา : หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 3-6)

8. หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย พุทธศักราช 2551

8.1 ความสำคัญของภาษาไทย

ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพและเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้มีความเป็นไทย เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้สามารถประกอบกิจกรรม การงาน และดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสันติสุข และเป็นเครื่องมือ

ในการแสวงหาความรู้ ประสบการณ์จากแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อพัฒนาความรู้ กระบวนการคิดวิเคราะห์ วิจัย และสร้างสรรค์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นสื่อแสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรม ประเพณี สุนทรียภาพ เป็นสมบัติล้ำค่าควรแก่การเรียนรู้ อนุรักษ์ และสืบสานให้คงอยู่ คู่ชาติไทยตลอดไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 , หน้า 34)

8.2 เรียนรู้อะไรในภาษาไทย

ภาษาไทยเป็นทักษะที่ต้องฝึกฝนจนเกิดความชำนาญในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อนำไปใช้ในชีวิตจริง

การอ่าน การอ่านออกเสียงคำ ประโยค การอ่านบทร้อยแก้ว คำประพันธ์ ชนิดต่างๆ การอ่านในใจเพื่อสร้างความเข้าใจ และการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้จากสิ่งที่อ่าน เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

การเขียน การเขียนสะกดตามอักขรวิธี การเขียนสื่อสาร โดยใช้ถ้อยคำและรูปแบบต่างๆ ของการเขียน ซึ่งรวมถึงการเขียนเรียงความ ย่อความ รายงานชนิดต่างๆ การเขียนตามจินตนาการ วิเคราะห์วิจารณ์ และเขียนเชิงสร้างสรรค์

การฟัง การดู และการพูด การฟังและการดูอย่างมีวิจารณญาณ การพูด แสดงความคิดเห็น ความรู้สึก พูดลำดับเรื่องราวต่างๆ อย่างเป็นเหตุเป็นผล การพูดในโอกาสต่างๆ ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และการพูดเพื่อนำใจ

หลักการใช้ภาษาไทย ธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของภาษาไทย การใช้ภาษาให้ถูกต้องเหมาะสมกับโอกาสและบุคคล การแต่งคำประพันธ์ประเภทต่างๆ และอิทธิพลของภาษาต่างประเทศในภาษาไทย

วรรณคดีและวรรณกรรม วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อศึกษาข้อมูล แนวความคิด คุณค่าของงานประพันธ์ และความเพลิดเพลิน การเรียนรู้และทำความเข้าใจ บทเห่ บทร้องเล่นของเด็ก เพลงพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของไทย ซึ่งได้ถ่ายทอด ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี เรื่องราวของสังคมในอดีตและความงดงามของภาษา เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและภูมิใจในบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

8.3 คุณภาพผู้เรียน

เมื่อนักเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ต้องมีคุณภาพดังนี้

อ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองเป็นทำนองเสนาะได้ถูกต้อง เข้าใจ ความหมายโดยนัย จับใจความสำคัญและรายละเอียดของสิ่งที่อ่าน แสดงความคิดเห็นและข้อโต้แย้งเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน และเขียนกรอบแนวคิด ผังความคิด ย่อความ เขียนรายงานจาก

สิ่งที่อ่านได้ วิเคราะห์ วิจารณ์ และแสดงความเป็นไปของเรื่องที่อ่าน รวมทั้งประเมินความถูกต้องของข้อมูลที่ใช้สนับสนุนจากเรื่องที่อ่าน

เขียนสื่อสารด้วยลายมือที่อ่านง่ายชัดเจน ใช้ถ้อยคำได้ถูกต้องเหมาะสมตามระดับภาษา เขียนคำขวัญ คำคม คำอวยพรในโอกาสต่างๆ โฆษณา คติพจน์ สุนทรพจน์ ชิวประวัติ อัตชีวประวัติและประสบการณ์ต่างๆ เขียนย่อความ จดหมายกิจธุระ แบบกรอกสมัครงาน เขียนวิเคราะห์ วิจารณ์ และแสดงความรู้ ความคิดหรือโต้แย้งอย่างมีเหตุผล เขียนรายงานการศึกษาค้นคว้าและเขียนโครงการ

พูดแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ วิจารณ์ ประเมินสิ่งที่ได้จากการฟังและดู นำข้อคิดไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน พูดรายงานเรื่องหรือประเด็นที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ มีศิลปะในการพูด พูดในโอกาสต่างๆ ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ และพูดโน้มน้าวอย่างมีเหตุผลน่าเชื่อถือ มีมารยาทในการฟัง ดู และพูด

เข้าใจและใช้คำราชาศัพท์ คำบาลีสันสกฤต คำภาษาถิ่น คำภาษาต่างประเทศ คำทับศัพท์ และศัพท์บัญญัติในภาษาไทย วิเคราะห์ความแตกต่างในภาษาพูด ภาษาเขียน โครงสร้างของประโยครวม ประโยคซ้อน ลักษณะภาษาที่เป็นทางการ กึ่งทางการและไม่เป็นทางการ แต่งบทร้อยกรองประเภทกลอนสุภาพ กาพย์ และโคลงสี่สุภาพ

สรุปเนื้อหาวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน วิเคราะห์ตัวละครสำคัญ วิถีชีวิตไทย และคุณค่าที่ได้รับจากวรรณคดี วรรณกรรมและบทอาขยาน พร้อมทั้งสรุปความรู้ ข้อคิด เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

9. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย จำนวน 5 มาตรฐาน ดังนี้

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิด ความรู้สึกในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณ และสร้างสรรค์

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษา

มาตรฐาน ท 4.1 เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดี และวรรณกรรมไทย อย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชีวิต กับแผนการจัดการเรียนรู้

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิดและความรู้สึกในโอกาสต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

10 หน่วยการเรียนรู้

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ได้กำหนดสาระและหน่วยการเรียนรู้ภาษาไทย ท 23102 ภาษาไทย 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 60 ชั่วโมง โดยการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ดังนี้

หน่วยที่ 1 งานเขียนสร้างสรรค์นำยล	เวลา 12 ชั่วโมง
หน่วยที่ 2 มงคล 108 ประการ ในรอยพระพุทธรูปท้าวเวสสุวรรณ	เวลา 12 ชั่วโมง
หน่วยที่ 3 ประสิทธิ์ ประสาทถ้อยคำอำนวยพร	เวลา 10 ชั่วโมง
หน่วยที่ 4 กาพย์ กลอน ไพเราะเสนาะกรรณ	เวลา 12 ชั่วโมง
หน่วยที่ 5 สารพันอิศรญาณภษิต	เวลา 14 ชั่วโมง

จากการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยได้กำหนดสาระการเรียนรู้อย่างกว้างๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนคล้ายคลึงกัน การเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาและประสบการณ์ทั่วๆ ไป จึงไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นที่หลากหลายได้ทั้งหมด สถานศึกษาจึงต้องมีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรหลักเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความความต้องการของชุมชน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง

มงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปวัดเขาดีสลัก เป็นการปรับโครงสร้าง เนื้อหา เวลา เรียน และกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นซึ่งอยู่ใกล้ตัวกับนักเรียน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง มงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปวัดเขาดีสลัก ซึ่งเป็น การศึกษาเกี่ยวกับประวัติสถานที่สำคัญ และสิ่งที่มีความสำคัญย่อมเป็นที่สนใจของผู้อ่าน ถ้าเขียน สารคดีเชิงประวัติโดยเรียบเรียงให้ดี มีหลักฐานให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือจะกลายเป็นแหล่ง ความรู้ที่มีประโยชน์แก่ผู้อ่านและสอดคล้องกับสาระที่ 1 การอ่าน มาตรฐาน ท1.1ใช้กระบวนการ อ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรัก การอ่าน สาระที่ 2 การเขียน มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียนเขียนสื่อสาร เขียน เรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศ และ รายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ทักษะการทำโครงการ และสาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และ พูดแสดงความรู้ ความคิดและความรู้สึกในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

11. แนวการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 22 กำหนดแนวทาง ในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริม ให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทจาก ผู้บอกมาเป็นผู้จัดการเรียนรู้ เป็นผู้ช่วยให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมและ สนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้อง แก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ในการสร้างสรรค์ความรู้ของตน และต้องสนองตอบต่อ ความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจ มุ่งเน้นทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม การสอน โครงการ การใช้หัวเรื่องในการจัดการเรียนการสอนเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิด การค้นคว้า แสวงหาความรู้ สร้างความรู้ด้วยตนเอง สามารถสร้างสรรค์ผลงานแล้วนำไป แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น และใน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จัดการเรียนรู้แบบโครงการ เพื่อมุ่งให้ ผู้เรียนเกิดความคิด ความเข้าใจ และรู้จักตนเองในด้านความสามารถ ความถนัด เพื่อเตรียม ตัวเข้าสู่อาชีพ มีการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม

12. สื่อการเรียนรู้

การจัดการศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอด ชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อ การเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชนและ

แหล่งอื่นๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อ และแหล่งเรียนรู้ ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ มีความหลากหลายทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่ออื่นๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม เข้าใจได้ง่าย และรวดเร็ว รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้งและต่อเนื่องตลอดเวลา เพื่อให้การใช้สื่อการเรียนรู้เป็นไปตามแนวการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

13. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การจัดการศึกษาบรรลุมาตรฐาน และตัวชี้วัด เกณฑ์การวัดผลและประเมินผลที่ชัดเจน เทียบตรงและเชื่อมั่น จะช่วยนำกระบวนการเรียนรู้เข้าสู่ทิศทางที่ถูกต้อง การวัดผลประเมินผลครั้งแรกช่วยในการวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน และแสดงถึงประสิทธิภาพของการเรียนรู้เมื่อผ่านมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น

การเรียนรู้ภาษาไทยเป็นการเรียนรู้ที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ จำเป็นต้องใช้วิธีการวัดผลและประเมินผลหลายรูปแบบ ตลอดจนต้องใช้เครื่องมือและเกณฑ์ในการวัดผลประเมินผล ดังนั้นจึงต้องเข้าใจความสำคัญและธรรมชาติของภาษาไทย วิสัยทัศน์การเรียนการสอนภาษาไทย มาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น แนวการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระภาษาไทย ตลอดจนเทคนิค/วิธีการวัดผลประเมินผล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551 หน้า 1)

สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องทำหลักเกณฑ์ และแนวปฏิบัติในการวัดผลและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ ตลอดจนการประเมินภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา

การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน มีจุดหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียน คือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่/เพียงใด ดังนั้นการวัดและประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมินความประพฤติ พฤติกรรม การเรียน การร่วมกิจกรรม และผลงานจากโครงการหรือแฟ้มสะสมงาน ผู้ใช้ผลการประเมิน

ในระดับชั้นเรียนที่สำคัญ คือตัวผู้เรียน ผู้สอนและพ่อแม่ ผู้ปกครอง จึงจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และค้นหาข้อมูลเกณฑ์ต่างๆ ที่จะทำให้สะท้อนเห็นภาพสัมฤทธิ์ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะทราบระดับความก้าวหน้า ความสำเร็จของตนเอง ครูผู้สอนจะเข้าใจความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน แต่ละกลุ่มสามารถให้ระดับคะแนนหรือจัดกลุ่มผู้เรียน รวมทั้งประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองได้ ขณะที่พ่อแม่ผู้ปกครอง จะได้ทราบระดับความสำเร็จของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544, หน้า 24-25)

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นได้มีผู้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น ไว้ดังนี้

นิคม ชมภูหลง (2545, หน้า 89) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง ประสิทธิภาพทั้งมวลที่โรงเรียนจัดขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยพยายามใช้ทรัพยากรท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ผู้เรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน

อุดม เขยทิววงศ์ (2545, หน้า 6) ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่สถานศึกษาหรือครูหรือผู้เรียนร่วมกันพัฒนาขึ้นเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้นำไปใช้ในชีวิตจริง เรียนแล้วเกิดการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้อย่างมีคุณภาพ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมอย่างมีความสุข

สำลี รักสุทธี (2546, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสิทธิภาพที่จัดขึ้นทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะเจตคติและคุณภาพการดำรงชีวิต โดยพยายามให้ทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานบนสภาพชีวิตเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่างๆ ของชาติบ้านเมือง

ปราโมทย์ จันทร์เรือง (2552, หน้า 459 – 460) ได้สรุปว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่ท้องถิ่นสร้างเอง หรือการพัฒนาจากหลักสูตรแกนกลาง โดยการปรับขยาย เพิ่ม หรือสร้างหลักสูตรย่อยขึ้นมาใหม่ โดยมีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวของตน เรียนรู้อาชีพ

สภาพเศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อนำไปแก้ปัญหา พัฒนาชีวิตของตนเอง ครอบครัวและท้องถิ่นได้

จากความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้สรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่มีความต้องการให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ อันพึงประสงค์เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และ คุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างสำนึกรักในท้องถิ่นของตน

2. ความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น

มีนักการศึกษา ได้กล่าวถึง ความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น ดังนี้

นิคม ชมภูหลง (2545 ,หน้า 1) กล่าวว่าสาเหตุที่ต้องมีหลักสูตรท้องถิ่น เพราะ การจัดการศึกษาที่ผ่านมา นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงจากสภาพสังคม เศรษฐกิจของท้องถิ่น แต่ต้องไปเรียนเรื่องไกลตัว ทำให้นักเรียนไม่รู้จักตัวเอง ไม่รู้จักชีวิต ไม่เข้าใจและมีความรู้สึกที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเอง ทั้งไม่สามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้คุณภาพชีวิตที่ดีได้

อุดม เขยกิจวงศ์ (2545, หน้า 7-8) ได้กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่นมีความสำคัญดังนี้

1. ตอบสนองการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนตามสภาพปัญหาที่เป็นจริง
2. ตอบสนองความหลากหลายของปัญหา มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับเพศ วัย มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด และทักษะ เน้นกระบวนการสอนให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจริง จนเกิดทักษะและสามารถนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นได้อย่างเหมาะสม
3. ทำให้การเรียนรู้มีความหมายต่อชีวิตจริง และผู้เรียนสามารถประยุกต์ไปใช้ได้ ในชีวิตจริงสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริง และมุ่งเน้นการเรียนรู้อย่างบูรณาการ ไม่แยกส่วนหรือตัดตอนเป็นท่อนๆ ของกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมทางวิชาการ โดยผู้เรียนเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการชี้แนะของผู้สอนอันจะนำไปสู่การคิดเป็น โดยใช้ข้อมูลที่มีอยู่ในสังคมตนเองและวิชาการอย่างเหมาะสม
4. ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้เพื่อที่จะมาใช้เป็นข้อมูลในการแก้ปัญหา ในชีวิตของตนเองในวันข้างหน้า รวมทั้งวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจที่เหมาะสม (คิดเป็น) กับชีวิตของตนเอง
5. ชุมชนเป็นภูมิปัญญาเบื้องต้น และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนเอง
6. ส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้จากท้องถิ่นของตน เป็นการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนกับชีวิตจริง

และการทำงาน รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันกับท้องถิ่นของตน มีการส่งเสริมให้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

7. ส่งเสริมความเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพของสังคมในด้านศีลธรรม จริยธรรม การดำรงไว้ซึ่งสังคมประชาธิปไตย การร่วมรักษาสีงแวดล้อม ก่อให้เกิดศรัทธา เชื่อมมั่นภูมิใจในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ชุมชนและชาติ

8. สามารถพัฒนาเพิ่มขึ้นได้ตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลา และเมื่อเรื่องนั้นๆ ไม่เป็นที่สนใจและต้องการของท้องถิ่นรวมทั้ง ลำดับแล้วสามารถปรับเปลี่ยนได้ทันที

ปราโมทย์ จันทรเรือง (2552, หน้า 462) ได้กล่าวถึง หลักสูตรแม่บท กำหนด เนื้อหาและกิจกรรมการสอนไว้อย่างกว้างๆ มีการกำหนดจุดมุ่งหมายเป็นค่านิยมทางการศึกษา มากกว่าแนวปฏิบัติไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับท้องถิ่น จำเป็นจะต้องมีการพัฒนา หรือปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่นที่ใช้หลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่นของตน รวมทั้งการได้ใช้ประสบการณ์ตรงกับชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมที่แท้จริง และการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วม ในการพัฒนาหลักสูตรด้วย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความสำคัญมุ่งเน้นให้ผู้เรียน เรียนจากชีวิตจริง เรียนแล้วเกิดการเรียนรู้ สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตอย่างมีคุณภาพ เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่นของตน

3. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งของการจัดการศึกษา นักการศึกษาได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร ไว้ดังนี้

พิสมัย ถิณะแก้ว (2541, หน้า 47) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรมีความหมาย 2 ลักษณะ คือ

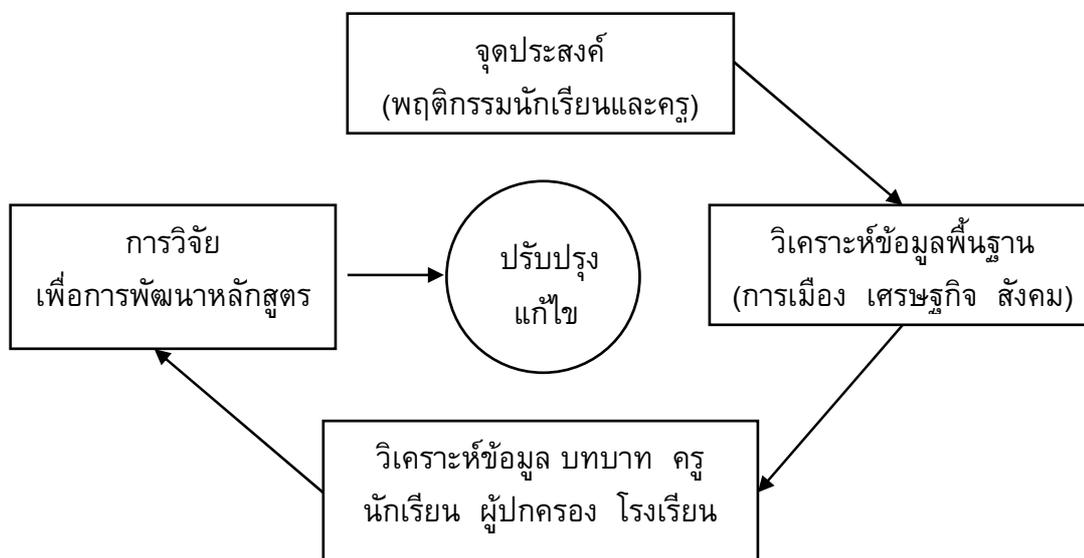
1. การปรับปรุงหลักสูตร (curriculum improvement) หมายถึง การปรับปรุงแก้ไข หลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น มีความสมบูรณ์และเหมาะสมยิ่งขึ้น

2. การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร (curriculum change) หมายถึง การสร้างหลักสูตร ใหม่มาใช้แทนหลักสูตรเดิมซึ่งแตกต่างจากหลักสูตรเดิมทั้งระบบ

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542, หน้า 10) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรหมายถึง การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่หรือการจัดทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นด้วยวิธีการปรับหรือขยาย

ชูศรี สุวรรณโชติ (2544, หน้า 89) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นสิ่งที่ นักการศึกษา ครูบาอาจารย์จะต้องดำเนินการอยู่เสมอจนเป็นกิจนิสัย จะกระทำทุกครั้งเมื่อสังคม มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นจะทำให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูน

ประสบการณ์ขึ้นมาใหม่ และพร้อมที่จะนำประสบการณ์และความรู้ที่เกิดขึ้นมานั้นไปพัฒนาตน และสังคมให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น

ภาพ 3 แผนแสดงการพัฒนาหลักสูตร

ที่มา : ชูศรี สุวรรณโชติ (2544, หน้า 89)

จำ เชื้ออินทร์ (2550, หน้า 5) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่ใช้อยู่เดิมให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาวะ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจการเมืองและการปกครองในท้องถิ่น ภายในประเทศและต่างประเทศ โดยมุ่งเน้นในการกำหนดจุดหมาย เป้าหมาย จุดประสงค์เนื้อหาสาระ การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

ทาบ (Taba, 1962, p. 454) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึงการเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุงหลักสูตรอันเดิมให้ได้ผลดีขึ้นทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายใหม่ที่วางไว้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้จะมีผลกระทบทางด้านความคิดและความรู้สึกของทุกฝ่าย ส่วนการปรับปรุงหลักสูตร หมายถึงการเปลี่ยนหลักสูตรเพียงบางส่วนโดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐานของหลักสูตร

กู๊ด (Good, 1973, pp. 157–158) ได้ให้ความเห็นว่า “การพัฒนาหลักสูตรเกิดได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่งเพื่อให้เหมาะสมกับโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน วัสดุอุปกรณ์ วิธีสอน รวมทั้งการประเมินผล ส่วนคำว่าเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึง การแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนขึ้นใหม่

สรุปความหมายของการพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การทำหลักสูตรที่มีอยู่ให้ดีขึ้น หรือสมบูรณ์ ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นและสอดคล้องกับ หลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตรโดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

4. ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

นักการศึกษาหลายท่านที่กล่าวถึงลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกันดังนี้

กรมวิชาการ (2540, หน้า 103) ได้กล่าวถึงลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า สามารถกระทำได้ใน 5 ลักษณะ คือ 1) การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม 2) การปรับรายละเอียดของเนื้อหา 3) การปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนให้เหมาะสม 4) การจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่ และ 5) การจัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติม ดังนี้

1. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม การพัฒนาหลักสูตร ลักษณะนี้ ท้องถิ่นสามารถทำได้ทุกกลุ่มวิชา ก่อนการลงมือพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับ สภาพและความต้องการของท้องถิ่น นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องวิเคราะห์ภาระงานสอน โดยศึกษาจากคำอธิบายรายวิชาที่กำหนดเพื่อจะได้ทราบว่าในแต่ละเนื้อหารายวิชาควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับท้องถิ่นอย่างไร คำอธิบายรายวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรจะต้อง ประกอบด้วยส่วนต่างๆ คือ

1.1 กิจกรรม ได้แก่ ส่วนที่ระบุถึงแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ต้อง จัดให้แก่ผู้เรียน สังเกตได้จากคำว่า ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง สืบค้น ฝึกปฏิบัติ วิเคราะห์ อภิปราย

1.2 เนื้อหา ได้แก่ ส่วนที่ระบุถึงหัวข้อหรือขอบข่ายของเนื้อหาที่จะนำมาให้ ผู้เรียนเรียนรู้หรือฝึกเพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์

1.3 จุดประสงค์ ได้แก่ ส่วนที่ระบุพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน หลังจากที่ได้เรียนรู้หรือฝึกทักษะตามที่ได้ระบุไปแล้วในส่วนที่ 1 และ 2 พฤติกรรมที่ต้องการ ให้เกิดขึ้นนี้จะต้องประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ

2. การปรับรายละเอียดของเนื้อหา การพัฒนาหลักสูตรด้วยการปรับรายละเอียด ของเนื้อหานี้ มีวิธีการเช่นเดียวกับการพัฒนาหลักสูตรด้วยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือจัดกิจกรรมเสริม กล่าวคือเมื่อท้องถิ่นวิเคราะห์แล้วพบว่า แนวปฏิบัติในการพัฒนาเพื่อจะ บรรลุถึงเป้าหมายที่ระบุไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้ของรายวิชาในหลักสูตรแล้ว นอกจาก จะปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับท้องถิ่นแล้ว ในการพิจารณากำหนด รายละเอียดที่จะนำมาให้เรียนรู้หรือฝึกทักษะ เพื่อให้เกิดความรู้หรือทักษะตามจุดประสงค์

ที่ระบุไว้ ท้องถิ่นจะสามารถพิจารณาปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพได้ โดยการนำเอาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตนมาให้ผู้เรียนได้ศึกษาหรือฝึกทักษะ ทั้งนี้ เพราะคำอธิบายรายวิชาของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหลักสูตรซึ่งระบุเนื้อหาที่เรียนไว้กว้างๆ โดยกำหนดเป็นขอบข่ายหรือหัวข้อต่าง ๆ ไว้ เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดรายละเอียดเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นได้ด้วยการเพิ่มหรือปรับได้ตามความเหมาะสมการพัฒนาหลักสูตรนี้ท้องถิ่นสามารถกระทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์หรือทุกรายวิชาและสามารถจะดำเนินการเองได้ โดยรายละเอียดต่างๆ ที่พัฒนานี้จะปรากฏในแผนการจัดการเรียนรู้

3. การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการสอน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้วยการปรับปรุงและเลือกสื่อการเรียนนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่องมาจากการที่ท้องถิ่นได้ลงมือพัฒนาหลักสูตรตามลักษณะที่ 1 และ 2 มาแล้ว กล่าวคือ เมื่อท้องถิ่นปรับกิจกรรมการเรียนการสอนและปรับรายละเอียดของเนื้อหา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่โดยทั่วไปก็อาจไม่สอดคล้องกับกิจกรรมและเนื้อหาที่พัฒนาไป จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับปรุงและเลือกใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกัน สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นจะสามารถพัฒนาเพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบด้วย หนังสือเรียน แบบฝึกหัด หนังสือเสริมประสบการณ์ คู่มือครู คู่มือการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังมีสื่ออื่น ๆ ที่ท้องถิ่นจะนำมาใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อีก เช่น สื่อที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะนี้ ผลที่ได้จะเป็นการจัดหารวบรวมสื่อต่างๆ ที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งการสำรวจสื่อสำหรับนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ซึ่งท้องถิ่นจะระบุรายละเอียดการใช้และรายชื่อสื่อลงในแผนการสอนที่จัดทำ

4. การจัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่ ในกรณีที่ผลของการศึกษาวิเคราะห์ความต้องการของท้องถิ่นพบว่า ในแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่มีความจำเป็นต้องพัฒนาสื่อการเรียนต่างๆ ขึ้นใหม่ ท้องถิ่นสามารถจะดำเนินการได้และเพื่อจะให้สื่อที่จะพัฒนาขึ้นมานี้มีคุณภาพในการดำเนินงานควรกระทำในรูปของคณะทำงาน โดยต้องมีกระบวนการวิเคราะห์ จุดประสงค์ของหลักสูตรขอบเขต เนื้อหาสาระ คาบเวลาเรียน ตลอดจนวิเคราะห์ความรู้ความสามารถของผู้เรียน จากนั้นจึงมาวางแผนในการจัดทำสื่อการเรียน สร้างสื่อการเรียน นำสื่อการเรียนที่ได้ไปทดลองใช้ แล้วจึงทำการปรับปรุงสื่อการเรียนนั้นให้สมบูรณ์ เพื่อให้ได้สื่อการเรียนที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้อย่างแท้จริง

5. การจัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ การพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้เป็นการจัดทำวิชาหรือรายวิชาขึ้นใหม่หลังจากที่ศึกษาแล้ว พบว่าสิ่งที่ควรจะมีการพัฒนานั้น ไม่มีปรากฏอยู่ในหลักสูตรของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชากลุ่มวิชาใดๆ ในหลักสูตรแม่บท

การพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดทำรายวิชาขึ้นใหม่นี้ ท้องถิ่นควรดำเนินการในรูปของคณะทำงาน โดยมีขั้นตอนในการจัดทำคือ การศึกษาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร กำหนดเนื้อหาและคาบเวลาเรียน จัดทำเอกสารชี้แจงรายละเอียดของรายวิชาที่จัดทำขึ้นใหม่และเสนอขออนุมัติใช้หลักสูตรเป็นลำดับสุดท้าย

สำลี ริกสุทธิ (2544, หน้า 38 -39) กล่าวว่าท้องถิ่นสามารถดำเนินการพัฒนาและสร้างหลักสูตรได้ 5 ลักษณะดังนี้

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมส่งเสริมให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหา คาบเวลาเรียนเปลี่ยนไป
2. ปรับ หรือเพิ่มรายละเอียดหัวข้อของเนื้อหา คือการปรับเปลี่ยนเนื้อหาด้วยการเพิ่มลดหรือปรับรายละเอียดของเนื้อหา โดยไม่ทำให้กระทบหลักสูตรแม่บท (เวลา)
3. ปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน โดยการเพิ่มเติม ตัดทอนสื่อต่างๆ ที่มีอยู่เพื่อความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น จุดประสงค์และเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนด
4. จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่ โดยจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัดและเอกสารประกอบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์เนื้อหา และสภาพท้องถิ่น
5. จัดทำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ เป็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้วยการจัดทำคำอธิบายรายวิชาหรือทำรายวิชาเพิ่มเติมจากที่ปรากฏในหลักสูตร

นอกจากนี้ ปราโมทย์ จันทรเรือง (2552, หน้า 465) ได้สรุปว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในประเทศไทยสามารถกระทำได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การปรับหลักสูตรแม่บทให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นโดยการปรับเพิ่ม และ/หรือขยายเนื้อหาสาระรายวิชา กิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรแม่บทและการปรับ เพิ่ม/จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่
2. การสร้างหลักสูตรหรือรายวิชาใหม่ที่ไม่ได้ปรากฏในหลักสูตรแม่บทให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น โดยที่มีหลักสูตรแม่บทเป็นกรอบในการกำหนด
3. การสร้างหลักสูตรสำหรับท้องถิ่นขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นโดยไม่ต้องมีหลักสูตรแม่บทเป็นกรอบในการกำหนด ซึ่งอาจทำเป็นหลักสูตรระยะสั้นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งในท้องถิ่นก็ได้

สรุปได้ว่า ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการนำเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับเรื่องราวในท้องถิ่น จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง มงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรบาท วัดเขาดีสลัก เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา มีความรู้ มีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดเรียงรูปมงคลในรอยพระพุทธรบาท ประวัติความเป็นมาของรอยพระพุทธรบาท

5. แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2544, หน้า 167) ได้แบ่งหลักสูตรท้องถิ่นเป็น 3 ประเภท คือ

1. หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้น โดยปรับเปลี่ยนบางส่วนของหลักสูตรแกนกลาง
2. หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นเป็นส่วนย่อย เพื่อใช้เสริมสร้างหลักสูตรแกนกลาง
3. หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นในท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ

สำหรับหลักสูตรทั้ง 3 ประเภทสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้น โดยปรับเปลี่ยนบางส่วนของหลักสูตรแกนกลาง เป็นการปรับส่วนใดส่วนหนึ่งของหลักสูตรแกนกลางที่ส่วนกลางได้กำหนดไว้แล้ว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการปรับเปลี่ยนหลักสูตรที่จะดำเนินการปรับส่วนเนื้อหาสาระกลุ่มใดสาระหนึ่ง เช่น เนื้อหาสาระเกี่ยวกับศาสนา ศาสนพิธี หลักธรรมทางพุทธศาสนา เนื้อหาในส่วนดังกล่าวก็มีความจำเป็นปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับชุมชนหรือท้องถิ่นที่กลุ่มส่วนใหญ่หรือชุมชนนั้นมีการนับถือศาสนาอื่นๆ นอกเหนือจากศาสนาพุทธก็ต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับศาสนาอื่นด้วย

2. หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นเป็นส่วนย่อย เพื่อใช้เสริมสร้างหลักสูตรแกนกลาง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นเป็นส่วนย่อย เพื่อใช้เสริมหลักสูตรกลางนั้นเป็นการพัฒนาหลักสูตรขึ้นใหม่โดยเฉพาะ สำหรับนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเสริมเนื้อหากลุ่มวิชาใดวิชาหนึ่งในหลักสูตรแกนกลางหรืออาจนำไปใช้ในได้กลุ่มสาระการเรียนรู้ ไม่เฉพาะเจาะจงกลุ่มสาระใดสาระหนึ่ง ทั้งนี้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกรณีหนึ่งๆ ที่จะดำเนินการพัฒนาหลักสูตรขึ้น ซึ่งในหลักสูตรแกนกลางนั้นไม่ได้กำหนดให้ผู้สอนจำเป็นต้องดำเนินการ ดังเช่นการพัฒนาหลักสูตรในกรณีแรกตัวอย่างเช่น การพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพต่างๆ เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ตัวอย่างเช่น งานจักสานด้วยย่านลิเภา กล้วยเล็บมือนางของดีเมืองชุมพร การทำไข่เค็มไชยาเป็นต้น หรือหลักสูตรท้องถิ่นสวนน้ำจันทร์กระพ้อ ของอำเภอเคียนซา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สามารถพัฒนาหลักสูตรไม่เฉพาะเจาะจงว่าอยู่ในกลุ่มใด เป็นการบูรณาการหลายๆ กลุ่มสาระเพื่อให้ผู้เรียนรู้ความเข้าใจ ภูมิใจ และเห็นค่าของดีมีค่าในท้องถิ่นของตน เป็นต้น นอกจากนี้สามารถพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเสริมรายวิชาต่าง ๆ ตามความจำเป็นและความต้องการของชุมชนและสถานศึกษานั้นๆ

3. หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นในท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นใหม่โดยเฉพาะเพื่อใช้สำหรับชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ทั้งนี้หลักสูตรดังกล่าวไม่มีการกำหนดไว้จากหลักสูตรแกนกลางแต่อย่างใด การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในกรณีนี้จะมีการดำเนินการอยู่มาก ในการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษา การพัฒนาฝีมือแรงงาน หลักสูตรวิชาชีพของกรมพัฒนาชุมชน หลักสูตรระยะสั้น กลุ่มสนใจของการศึกษา

นอกโรงเรียน เป็นต้น หลักสูตรเหล่านี้จะพัฒนาขึ้นเพื่อนำไปใช้กับชุมชนหรือท้องถิ่นใดๆ ตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เช่น ซ่อมมอเตอร์ไซด์ เสริมสวย ตัดเย็บเสื้อผ้า หลักสูตรทอผ้า การประดิษฐ์ดอกไม้ด้วยใบยางพารา ช่างซ่อมแอร์ ช่างยนต์ การเพาะปลูกทำสวนผลไม้ เป็นต้น เป้าหมายของหลักสูตรดังกล่าวมุ่งเน้นไปที่การฝึกอาชีพให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานที่จำเป็น และเพียงพอสำหรับนำไปประกอบอาชีพ ทำมาหากินเลี้ยงชีวิตตนเองให้อยู่อย่างสงบสุขในชุมชนท้องถิ่นของตน

หลักสูตรท้องถิ่นทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว ประเภทแรกเป็นการปรับหลักสูตรแม่บทบางส่วนได้แก่ การปรับองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งของหลักสูตรแกนกลางโดยปรับรายละเอียดเนื้อหาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ประเภทที่สองเป็นหลักสูตรที่พัฒนาเป็นรายวิชาใหม่หรือรายวิชาเพิ่มเติมหรือเนื้อหาสาระใหม่หรือการสร้างหลักสูตรย่อย เพื่อเสริมสร้างหลักสูตรแม่บทและ ประเภทที่สาม เป็นหลักสูตรที่พัฒนาสำหรับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งเป็นหลักสูตรเฉพาะกิจระยะสั้นๆ เพื่อใช้กับชุมชนหรือท้องถิ่นตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

6. วิธีการได้มาของหลักสูตรท้องถิ่น

วิธีการที่จะได้ข้อมูลหรือประเด็นสาระการเรียนรู้ ที่จะนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายนั้น อาจได้มาจากหลายวิธีการหรือหลายแหล่ง ซึ่ง อุดม เขยกีวงศ์ (2545, หน้า 19) ได้เสนอแนะไว้ ดังนี้

1. จากปัญหาของผู้เรียนและวิถีชีวิตของผู้เรียนขณะนั้น
2. จากการสำรวจสภาพปัญหาชุมชน
3. จากสภาพวิกฤติทางสังคมในปัจจุบัน
4. จากภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. จากหลักสูตรแกนกลาง

แหล่งข้อมูลที่จะนำมาเป็นประเด็นในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ข้อมูลจากปัญหาของผู้เรียนและวิถีชีวิตของผู้เรียนในขณะนั้น ในท้องถิ่นผู้เรียนอาศัยอยู่มีอะไรบ้างมีปัญหา เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรขึ้นกับตนเองและท้องถิ่น หรือถ้าผู้เรียนคิดไม่ออกอาจพาออกไปดูแล้วให้ผู้เรียนบันทึกได้ว่าได้พบเห็นอะไรบ้างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากข้อมูลที่บันทึกได้จะใช้ประโยชน์ได้โดยครูและผู้เรียนนำมาร่วมกันสร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้น เช่น นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเหา ในท้องถิ่นเต็มไปด้วยสุนัขไม่มีเจ้าของและกัดผู้คนบ่อย ชาวบ้านนิยมใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช อาหารที่วางขายในชุมชนไม่สะอาด นักเรียนขาดเรียนบ่อย ข้อมูลเหล่านี้สามารถนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพจริงในท้องถิ่นของตน

2. ข้อมูลจากการสำรวจสภาพปัญหาชุมชน การสำรวจสภาพปัญหาชุมชนเป็นการศึกษาข้อมูลความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อให้ได้ซึ่งข้อมูล จึงเป็นวิถีชีวิตตามสภาพจริงของผู้เรียน อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้การเรียนการสอนตามความต้องการของชีวิตที่แท้จริงของผู้เรียนและบรรลุวัตถุประสงค์สูงสุด ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรท้องถิ่นควรมีการสำรวจสภาพปัญหาในชุมชนเป็นระยะๆ เพื่อให้เนื้อหาในการเรียนการสอนเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ ตัวอย่างเช่น อาชีพของคนในชุมชนเปลี่ยนไปจากอาชีพทำสวนยางหรือตัดยางเปลี่ยนไปทำงานในโรงเรียน และลูกหลานไม่สามารถสืบทอดอาชีพของครอบครัวได้แต่กลับมีคนต่างชาตินำมาทำหน้าที่แทน หรือมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นในชุมชน เป็นต้น

3. ข้อมูลจากสภาพวิกฤตในปัจจุบัน สภาพวิกฤตทางสังคม สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสภาวะปัจจุบันอย่างเร่งด่วน และมีความเร่งรีบในการแก้ไขให้หมด เช่น การระบาดของโรคฉี่หนู โรคเอดส์ ยาเสพติด ผลกระทบหรือภัยจากคลื่นซินามิ แหล่งมั่วสุมอบายมุข ฯลฯ ซึ่งจะเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน หากไม่ได้รับความสนใจหรือเตรียมการป้องกันแก้ไขแล้ว อาจทำให้เกิดปัญหาร้ายแรงของชุมชนตามมาได้ ดังนั้นจึงควรมีการสำรวจสภาพปัญหาวิกฤตทางสังคมที่นับว่ามีผลกระทบต่อชุมชน เพื่อจะได้จัดเนื้อหาและการเรียนการสอนให้ตรงกับปัญหานั้นๆ อันจะทำให้เกิดการป้องกันและแก้ปัญหาที่ดีด้วย

4. ข้อมูลจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแหล่งความรู้ของชุมชน รวบรวมศาสตร์สาขาต่างๆ เป็นความรู้ที่ควรได้รับการเผยแพร่ เพื่อสร้างความภูมิใจในท้องถิ่นนั้นๆ การพัฒนาหลักสูตรโดยภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่ไม่ยาก ถ้ามีการศึกษา สำรวจ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญา สิ่งที่มีคุณค่าในท้องถิ่นที่ควรอนุรักษ์หรือเผยแพร่ ฯลฯ แล้วพัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตร โดยความร่วมมือของสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง ผู้เรียน ผู้รู้ในชุมชน

5. ข้อมูลจากหลักสูตรแกนกลาง ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรวิเคราะห์ให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง เพื่อสามารถตอบสนองกับแนวดำเนินการ หลักการ และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้าง สื่อแหล่งการเรียนรู้การประเมินผลและมีส่วนใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น สอดคล้องกับผู้เรียนและสภาพท้องถิ่นหรือไม่ เพื่อความเหมาะสมผู้สอนสามารถสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรขึ้นใช้เองโดยไม่ขัดต่อหลักการจุดหมายของหลักสูตร

7. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กรมวิชาการ (2540, หน้า 33-35) ได้กล่าวไว้ว่า การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ 5 ลักษณะดังนี้

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมการเสริม
2. การปรับรายละเอียดของเนื้อหา
3. การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

4. การจัดสื่อการเรียนรู้ขึ้นใหม่
5. การจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่

ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นระดับโรงเรียน (สุนันทา สุนทรประเสริฐ, 2545, หน้า 12–27)

1. การวิเคราะห์สภาพและความต้องการ
2. วิเคราะห์หลักสูตร
3. กำหนดแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร
4. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน
5. การปรับรายละเอียดของเนื้อหา
6. การปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน
7. การจัดทำสื่อการเรียนการสอน
8. การจัดทำเนื้อหา/รายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่
9. การกำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอน
10. จัดทำแผนการสอน

อุดม เขยกิจวงศ์ (2545, หน้า 33–37) สรุปว่าหลักสูตรท้องถิ่นจำเป็นต้องศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามขั้นตอนซึ่งมีกระบวนการดังนี้

1. การสำรวจสภาพปัญหาชุมชน
2. การวิเคราะห์สภาพปัญหาและกำหนดความต้องการ
3. การจัดทำผังหลักสูตร
4. การเขียนแผนการสอน
5. การจัดการเรียนการสอน
6. การประเมินผล

อัมพร สร้อยจิตร (2549, หน้า 3) ได้สรุปไว้ว่า ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่กล่าวมา การพัฒนาหลักสูตรจะต้องดำเนินไปตามขั้นตอนต่างๆ ให้เหมาะสมกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ ภูมิปัญญาในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อให้ได้หลักสูตรที่สมบูรณ์และเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนให้มากที่สุด สรุปเป็นขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ดังนี้

- ขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น
- ขั้นที่ 2 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน
- ขั้นที่ 3 ศึกษาหลักสูตรแม่บท
- ขั้นที่ 4 กำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนา
- ขั้นที่ 5 การจัดทำหลักสูตร
- ขั้นที่ 6 การทดลองใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 7 ประเมินผล

ขั้นที่ 8 ปรับปรุงแก้ไข

จากคำกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า รูปแบบและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีขั้นตอนที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสภาพการณ์ของสังคม กระบวนการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา (research and development : R & D) ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (research 1) : การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับสภาพสังคม วัฒนธรรมประเพณี เพื่อศึกษาและสำรวจสภาพปัญหา ความต้องการและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (development 1) : การพัฒนาหลักสูตรโดยการวิเคราะห์ ข้อมูลพื้นฐานที่ได้ศึกษาจากขั้นตอนที่ 1 มาเป็นแนวทางในการกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ และประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตร (ฉบับร่าง) การประเมินหลักสูตร (ฉบับร่าง) และการปรับปรุงหลักสูตร (ฉบับร่าง)

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (research 2) : การทดลองใช้หลักสูตร

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (development 2) : การประเมินผล และการปรับปรุงหลักสูตร

8. การประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตร เป็นขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตรเพราะเป็น สิ่งที่บ่งบอกถึงคุณภาพของหลักสูตร ข้อมูลที่ได้จากการประเมินหลักสูตรจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแก้ไขให้หลักสูตรมีคุณภาพสูงขึ้น

8.1 ความหมายของการประเมินหลักสูตร

บุญชม ศรีสะอาด (2546, หน้า 95) กล่าวว่า การประเมินหลักสูตร หมายถึง การพิจารณา เปรียบเทียบ และตัดสินเกี่ยวกับองค์ประกอบต่างๆ ในระบบหลักสูตรว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างไร มีความสอดคล้องระหว่างมาตรฐานความมุ่งหวังและปฏิบัติจริง เพียงใด หลักสูตรนั้นมีประสิทธิภาพเพียงใด มีผลกระทบอย่างไรทั้งนี้เพื่อจะนำข้อมูลดังกล่าว มาใช้ปรับปรุงหลักสูตรนั้นให้ดีขึ้น การพัฒนาหลักสูตรจะขาดการประเมินหลักสูตรไม่ได้เลย

วาริรัตน์ แก้วอุไร (2550, ย่อหน้า 1) กล่าวว่า การประเมินหลักสูตร หมายถึง การศึกษารวบรวมข้อมูลของหลักสูตรทั้งหมดเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำ การดำเนินการใช้และ ผลของการใช้หลักสูตร ตลอดจนการตัดสินคุณค่าและคุณภาพของหลักสูตร แล้วนำมาวิเคราะห์ เทียบกับเกณฑ์ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจให้คุณค่าแก่หลักสูตรว่า หลักสูตรมีข้อดี จุดอ่อน ในเรื่องใด รวมทั้งผลการใช้หลักสูตรและตัดสินว่าหลักสูตรมีคุณค่าตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ หรือไม่ การประเมินผลหลักสูตรเป็นขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรเพราะจะทำให้ทราบว่า

หลักสูตรประสบผลสำเร็จเพียงใด มีอะไรที่จะต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือจะตัดสินใจอย่างไรต่อไป การประเมินหลักสูตรมี 3 ระยะหลักๆ คือ การประเมินหลักสูตรก่อนนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินระหว่างการใช้หลักสูตร การประเมินหลังการใช้หลักสูตร ถ้าต้องการได้ข้อมูลที่เป็นภาพรวมของการพัฒนาหลักสูตรทั้งหมดเมื่อใช้หลักสูตรครบรอบแล้ว ก็ควรประเมินทั้งระบบหลักสูตร

สตัฟเฟิลบีม, และคนอื่นๆ (Stufflebeam, et al., 1971, p.128) ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรว่าการประเมินหลักสูตรคือกระบวนการหาข้อมูล เก็บข้อมูล เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจทางเลือกที่ดีกว่าเดิม

จากแนวคิดของนักการศึกษาหลายๆ ท่าน สรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตรหมายถึง การประเมินองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร การเปรียบเทียบ ตัดสิน การรวบรวม และศึกษาข้อมูลร่วมกัน วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบและตัดสินใจว่าหลักสูตรนั้นมีคุณค่าบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้

8.2 จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร การประเมินหลักสูตรแต่ละขั้นตอนมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันไป ตามรายละเอียด ซึ่งนักการศึกษาได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร ดังนี้

นิคม ชมภูหลง (2545 , หน้า 239) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ดังนี้

1. เพื่อตัดสินคุณค่าของหลักสูตรว่าเมื่อนำไปใช้แล้วสนองวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่
2. เพื่อตัดสินองค์ประกอบของหลักสูตรด้านหลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน ตลอดจนการวัดผลและประเมินผลว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ และสนองตอบความต้องการของผู้เรียนหรือไม่
3. เพื่อตัดสินหลักสูตรว่ามีข้อดีและข้อบกพร่องอะไรบ้างที่ต้องแก้ไขปรับปรุง
4. เพื่อตัดสินการบริหารหลักการกำหนดการนำไปใช้ในทิศทางที่ถูกต้องหรือไม่
5. เพื่อตัดสินการประเมินผลและการตรวจสอบผลผลิตจากหลักสูตร คือผู้เรียนมีการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่หลักสูตรคาดหวังไว้หรือไม่

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 250) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรไว้คือ เพื่อหาคุณค่าของหลักสูตรนั้นโดยดูว่าหลักสูตรสนองวัตถุประสงค์ที่หลักสูตรนั้นต้องการหรือไม่

สรุปว่าจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร คือ การตัดสินว่าหลักสูตรมีองค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ และสนองตอบความต้องการของผู้เรียนอย่างไร บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าหลักสูตรมีข้อบกพร่องควรจะนำมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

8.3 ระยะเวลาของการประเมินหลักสูตร

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537, หน้า 217) ได้กล่าวว่า ระยะเวลาการประเมินผล การใช้หลักสูตร สามารถทำได้ 3 ระยะ คือ ระยะก่อนใช้หลักสูตร เป็นการประเมิน การสร้างและการพัฒนาหลักสูตร ระยะระหว่างการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินการนำหลักสูตร ไปใช้ และระยะหลังการใช้หลักสูตรเป็นการประเมินหลักสูตรทั้งระบบ

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 , หน้า 193 – 194) กล่าวว่า การประเมิน หลักสูตรมีการดำเนินการเป็นระยะ ๆ ทั้งนี้เนื่องจากข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดของหลักสูตร อาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยและในระยะเวลาต่างกัน การประเมินโดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

1. การประเมินก่อนนำหลักสูตรไปใช้
2. การประเมินหลักสูตรในระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร
3. การประเมินหลักสูตรหลังการใช้หลักสูตร

สรุปว่า ขั้นตอนระยะเวลาในการประเมินหลักสูตร ควรมีการประเมิน 3 ระยะ คือ 1) การประเมินก่อนนำหลักสูตรไปใช้ 2) การประเมินหลักสูตรในระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร 3) การประเมินหลักสูตรหลังการใช้หลักสูตร

8.4 รูปแบบการประเมินผลหลักสูตร

การประเมินหลักสูตร นับว่าเป็นขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตร เพราะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงคุณภาพของหลักสูตร ข้อมูลที่ได้จากการประเมินหลักสูตรจะเป็น ประโยชน์ต่อการปรับปรุงแก้ไขให้หลักสูตรมีคุณภาพสูงขึ้น การประเมินหลักสูตรนั้น มีหลายรูปแบบแตกต่างกันออกไปตามความคิดเห็นของนักการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตร ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

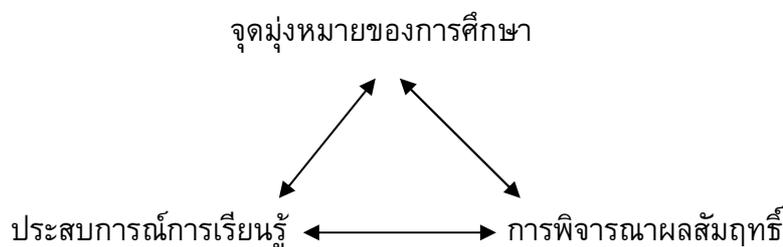
ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 207 - 242) กล่าวว่า ในเรื่องรูปแบบของ หลักสูตร มีนักวิชาการได้เสนอแนะไว้หลายท่านเพื่อเลือกใช้ให้เหมาะสมกับความต้องการ ในปัจจุบัน รูปแบบของการประเมินหลักสูตรสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

1. รูปแบบของการประเมินหลักสูตรที่สร้างเสร็จใหม่ ๆ เป็นการประเมินผล ก่อนนำหลักสูตรไปใช้ คือ รูปแบบการประเมินหลักสูตรด้วยเทคนิคการวิเคราะห์แบบปุยแซง (puissance analysis technique) มีรายละเอียดดังนี้

เป็นวิธีการประเมินเอกสารหลักสูตรหนึ่งที่วิเคราะห์องค์ประกอบ 3 ส่วนของหลักสูตร คือ จุดประสงค์ กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน แล้วใช้สูตรของปุยแซงส์ในการคำนวณ เมื่อได้ตัวเลขหรือผลการคำนวณก็นำมาเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้เพื่อตัดสินคุณภาพของหลักสูตรว่าอยู่ระดับใด

2. รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (goal attainment model) เป็นรูปแบบการประเมินที่จะประเมินว่าหลักสูตรมีคุณค่ามากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจากจุดมุ่งหมายเป็นหลัก ได้แก่ ไทเลอร์ (Tyler) ทาบ (Taba) แฮมมอน (Hammond) และครอนบาค (Cronbach) เช่น

2.1 รูปแบบการประเมินของ ไทเลอร์ (Tyler Model Evaluation) ไทเลอร์ (Tyler, 1950, pp. 110-125) เป็นผู้วางรากฐานการประเมินผลหลักสูตรนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1930 และได้ให้คำนิยามของการศึกษาว่า “การศึกษา” คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังนั้นการประเมินผลหลักสูตรจึงเป็นการเปรียบเทียบพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งใจไว้หรือไม่ ไทเลอร์มีความเห็นว่า กระบวนการจัดการศึกษานั้นประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ จุดหมายของการศึกษา ประสบการณ์การเรียนรู้ และการตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ทั้งสามส่วนนี้จะมีความสัมพันธ์กัน ดังภาพ 4 ต่อไปนี้

ภาพ 4 รูปแบบการประเมินของไทเลอร์
ที่มา : ไทเลอร์ (Tyler, 1950, p. 110)

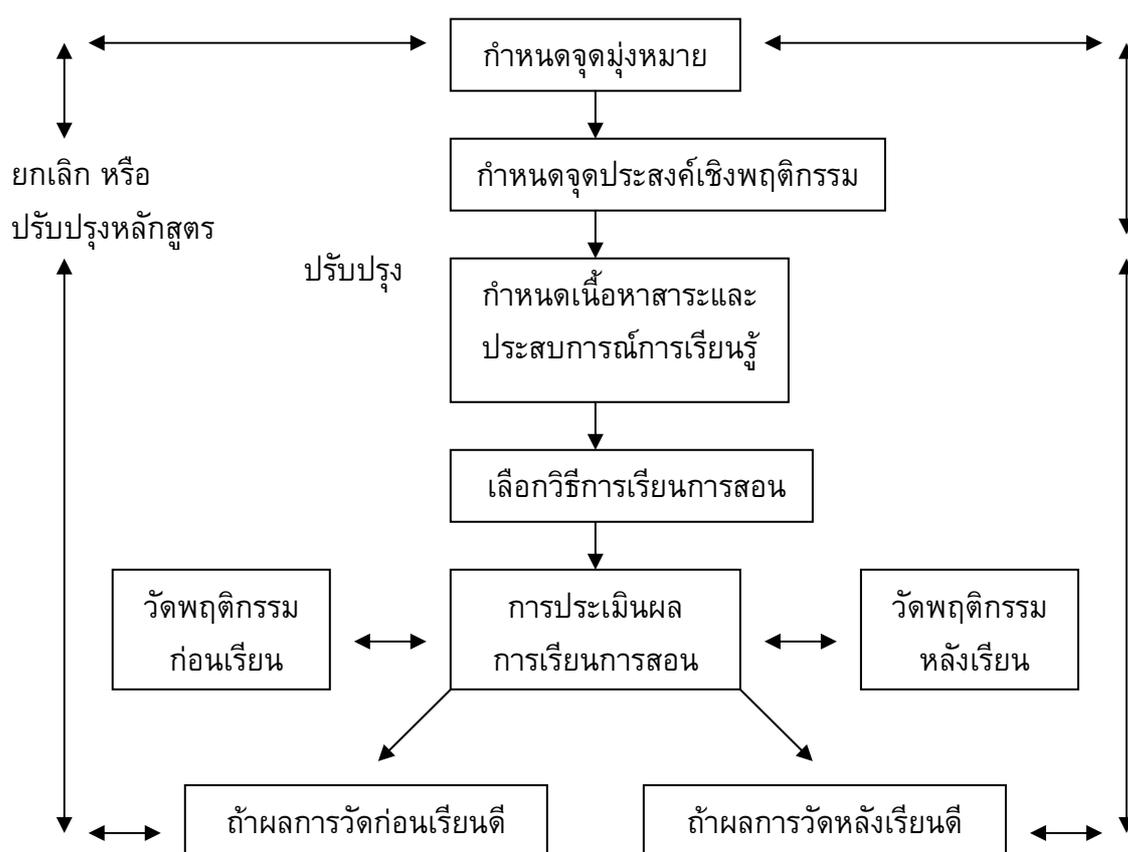
จุดหมายของการประเมินหลักสูตรของไทเลอร์ ซึ่งถือว่าการประเมินหลักสูตรเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน โดยมีการประเมินผลดังนี้

1. กำหนดจุดหมายกว้างๆ โดยวิเคราะห์ทรัพยากรของจุดหมาย คือ นักเรียน สังคม และเนื้อหาสาระ ขอบเขตของจุดหมายคือ จิตวิทยาการเรียนรู้และปรัชญาการศึกษา

2. กำหนดจุดหมายเชิงพฤติกรรมอย่างชัดเจน เฉพาะเจาะจง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ต้องการวัดในภายหลัง

- จุดหมายที่ตั้งไว้
3. กำหนดเนื้อหาหรือประสบการณ์ทางการศึกษา เพื่อให้บรรลุจุดหมายที่ตั้งไว้
 4. เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสม เพื่อให้เนื้อหาหรือประสบการณ์ที่วางไว้ประสบความสำเร็จ
 5. ประเมินผลโดยวิธีการต่างๆ หรือการทดสอบผลสัมฤทธิ์ในการเรียน
 6. ถ้าไม่บรรลุจุดหมายที่วางไว้จะต้องมีการตัดสินใจที่จะยกเลิกหรือปรับปรุงหลักสูตรนั้น แต่ถ้าบรรลุตามจุดหมายที่วางไว้ก็อาจจะใช้ผลสะท้อนกลับของหลักสูตรนั้นเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการกำหนดจุดหมาย หรือใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาคุณค่าของหลักสูตร

จากลำดับขั้นตอนการเรียนการสอนและการประเมินผลดังกล่าว เขียนเป็นแผนภาพได้ดัง ภาพ 5 ดังนี้

ภาพ 5 ขั้นตอนการเรียนการสอนและการประเมินผลหลักสูตร
ที่มา : ไทเลอร์ (Tyler, 1950, p. 115)

จากที่ได้ศึกษารูปแบบการประเมินผลหลักสูตร ผู้วิจัยยึดรูปแบบการประเมินหลักสูตรที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก โดยพิจารณาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการใช้หลักสูตร และประเมินประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างการใช้หลักสูตร

มงค 108 ประการในรอยพระพุทธบาทวัดเขาสก อำเภ่อู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

1. สภาพภูมิศาสตร์อำเภ่อู่ทอง

1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภ่อู่ทอง ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดสุพรรณบุรี เส้นรุ้งที่ 14 องศา 22 ลิปดา 8 ฟลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศา 53 ลิปดา 35 ฟลิปดาตะวันออก หรือ พิกัดกริดที่ 964891 มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 641.063 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 400,464 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภออื่นและจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้ (สำนักงานทะเบียนราษฎร อำเภ่อู่ทอง, 2549)

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอดอนเจดีย์จังหวัดสุพรรณบุรีและอำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี และอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอสองพี่น้อง และอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเลาขวัญ อำเภอห้วยกระเจาและอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

การเดินทางไปยังอำเภ่อู่ทอง ถ้าเดินทางจากกรุงเทพฯ สามารถเดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 340 (สายกรุงเทพฯ-บางบัวทอง-สุพรรณบุรี)เป็นระยะทาง 107.1 กิโลเมตร เมื่อมาถึงตัวจังหวัดแล้วได้เดินทางต่อไปตามทางหลวงหมายเลข 321(สุพรรณบุรี-อู่ทอง) เป็นระยะทาง 32.3 กิโลเมตร รวมเป็นระยะทางทั้งหมดประมาณ 139.4 กิโลเมตร และอีกทางหนึ่งจากกรุงเทพฯผ่านจังหวัดนครปฐม แยกเข้าถนนมาลัยแมน ถึงอำเภ่อู่ทอง ระยะทางประมาณ 170 กิโลเมตร

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่อำเภ่อู่ทอง แบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1.2.1 ภูมิประเทศแบบภูเขาและที่สูง สภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดสลับกับลอนชันจนถึงเทือกเขาสูงชัน ได้แก่ พื้นที่บางส่วนของตำบลบ้านโฆ้ง ตำบลดอนคา ตำบลหนองไธ้ ตำบลอู่ทอง ตำบลพลับพลาไชย

1.2.2 ภูมิประเทศแบบลูกคลื่นลอนลาด ลักษณะเป็นพื้นที่ถัดจากเขตภูเขา ได้แก่ พื้นที่ในตำบลบ้านโฆ้ง ตำบลดอนคา ตำบลหนองโอง ตำบลอุ้มทอง ตำบลจรเข้สามพัน

1.2.3 ภูมิประเทศแบบที่ราบลุ่มแม่น้ำจรเข้สามพัน เป็นบริเวณมีความอุดมสมบูรณ์ ได้แก่ พื้นที่ในเขตตำบลอุ้มทอง ตำบลจรเข้สามพัน ตำบลสระยายโสม ตำบลสระพังลาน ตำบลดอนมะเกลือ ตำบลยั้งทลาย และตำบลเจดีย์

สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นภูเขาและมีพื้นที่สูงทางด้านตะวันตกขึ้นไปจนถึงทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือ ส่วนพื้นที่ราบอยู่ทางด้านทิศตะวันออก มีลำน้ำสายหลักคือ ลำน้ำจรเข้สามพัน และลำน้ำสายย่อย ปัจจุบันลำน้ำส่วนใหญ่ตื่นเขิน

1.3 สภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศมีลักษณะคล้ายกับบริเวณพื้นที่อื่นในพื้นที่ราบภาคกลางคือ มี 3 ฤดูกาล คือ

1.3.1 ฤดูร้อน ประมาณ 3 เดือน (กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม)

1.3.2 ฤดูฝน ประมาณ 5 เดือน (พฤษภาคม - ตุลาคม)

1.3.3 ฤดูหนาว ประมาณ 4 เดือน (ตุลาคม - กุมภาพันธ์)

1.4 ประชากร

ประชาชนในอำเภออุ้มทองประกอบด้วยเชื้อชาติไทย ญวน จีน ลาว เขมร กระจายไปตามตำบลต่างๆ ทั้งสิ้น 119,927 คน เป็นชาย 58,349 คน เป็นหญิง 61,575 คน ความหนาแน่นของชนเชื้อชาติต่างๆ กระจายอยู่ทุกตำบล ดังนี้ (สำนักงานสถิติจังหวัดสุพรรณบุรี, 2549)

1.5 การคมนาคม

การเดินทางมาอำเภออุ้มทองนั้นสามารถมาได้หลายเส้นทาง เช่นทางหลวงหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) แยกเข้าทางหลวงหมายเลข 321 (ถนนมาลัยแมน) จังหวัดนครปฐม ผ่านนครปฐม – อำเภอกำแพงแสน – บ้านทุ่งคอก – บ้านสระยายโสม – อุ้มทอง ระยะทางประมาณ 128 กิโลเมตร ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 (ตลิ่งชัน – สุพรรณบุรี) แยกเข้าทางหลวงหมายเลข 357 (ทางเลี่ยงเมืองสุพรรณบุรี) แยกเข้าทางหลวงหมายเลข 321 (ถนนมาลัยแมน) ผ่านบางบัวทอง – อำเภอลาดบัวหลวง – อำเภอบางปลาม้า – สุพรรณบุรี – บ้านสวนแตง – อุ้มทอง – ระยะทางประมาณ 122 กิโลเมตร

2. รอยพระพุทธบาทในประเทศไทย

การสร้างรอยพระพุทธบาทในประเทศไทยเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้น น่าจะได้รับความเชื่อและรูปแบบศิลปะมาจากประเทศศรีลังกา ในราวพุทธศตวรรษที่ 11-13 ดังปรากฏหลักฐานรอยพระพุทธบาทคู่ที่ทำเป็นรอยสลักว่า ลึกลงไปในพื้นศิลาแลง ลักษณะเป็นธรรมชาติ ที่สระมรกต อำเภอโคกปีบ จังหวัดปราจีนบุรี โดยตรงกลางฝ่าพระบาททั้งสองข้างทำเป็นรูปธรรมจักรประกอบรอยกากบาทขนาดใหญ่

ซึ่งรอยกากบาทดังกล่าวน่าจะเป็นรูปสลัก และ มีช่องตรงกลางสำหรับรองรับคันฉัตรได้อีกด้วย

ในระยะต่อมาได้พบว่ามีการสร้างรอยพระพุทธรูปจำลองรอยเดียวขึ้นโดยสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-17 ดังปรากฏเป็นรอยพระพุทธรูปสลักบนแผ่นหิน ปัจจุบันอยู่บนยอดเขาตีสลัก ตำบลดอนคา อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยรอยพระพุทธรูปดังกล่าวทำเป็นลวดลายมงคล 108 อยู่ในกรอบวงกลมเรียงกันเป็นแถวๆ ละ 8 ดวง มีการจัดระเบียบมงคลและภูมิสูงต่ำตามคติที่สัมพันธ์กับไตรภูมิในพุทธศาสนา ซึ่งจะแตกต่างจากศิลปะบนรอยพระพุทธรูปของพม่าในช่วงระยะเวลาเดียวกันที่จะทำเป็นรอยพระพุทธรูปคู่ มีลวดลายมงคล 108 เช่นกัน แต่จะอยู่กรอบตารางสี่เหลี่ยมและไม่จัดเรียงภาพแบบไตรภูมิ แต่จะเรียงวนไปรอบๆ ฝ่าพระบาท ตีวงแคบเข้าหาศูนย์กลาง

การสร้างรอยพระพุทธรูปจำลองในประเทศไทย ปรากฏหลักฐานชัดเจนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 สมัยสุโขทัยซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการติดต่อด้านการพุทธศาสนากับประเทศศรีลังกาอย่างใกล้ชิด โดยในจารึกของพระมหาธรรมราชาลิไทได้กล่าวถึงการที่พระองค์โปรดให้จำลองรอยพระพุทธรูปบนเขาสมณภูฏในเกาะลังกา มาประดิษฐานไว้บนภูเขา 4 แห่ง ในแคว้นสุโขทัย ได้แก่ เมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัย บางพาน และพระบาง ซึ่งในปัจจุบันมีการค้นพบแล้ว 3 รอย แต่ที่เมืองศรีสัชนาลัยยังไม่พบ รอยพระพุทธรูปดังกล่าวเป็นรอยเดี่ยวสลักเว้าลงไปบนแผ่นหิน มีรูปทรงคล้ายกับรอยพระพุทธรูปของพม่าในสมัยพุกาม ภายในมีรูปมงคล 108 อยู่ในกรอบตารางสี่เหลี่ยมจัดเรียงแบบเดียว (กรมศิลปากร, 2543, หน้า 17 – 18)

3. รอยพระพุทธรูปวัดเขาตีสลัก

รอยพระพุทธรูปวัดเขาตีสลักได้รับการค้นพบและเผยแพร่ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2534 โดยคณะอนุกรรมการวัฒนธรรมและอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีนายมนัส โอภากุล นักวิชาการท้องถิ่นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์สุพรรณบุรีเป็นแกนนำ พร้อมด้วยพระมหาเชษฐา ฉินนาลโย นายบุญครอง คันธฐากุล นายสถาน แสงจิตพันธ์ุ และนายวัชรินทร์ โสไกร ได้ออกสำรวจโบราณสถานโบราณวัตถุ ตามสถานที่ต่าง ๆ ได้เดินทางไปที่วัดเขาตีสลัก และได้พบกับรอยพระพุทธรูปอยู่ในบ่อซีเมนต์ ลึกประมาณ 45 เซนติเมตร เมื่อพิจารณารูปแบบศิลปะพบว่าบางส่วนบนรอยพระพุทธรูป มีลวดลายคล้ายกับลวดลายในศิลปะแบบทวารวดี จากนั้นได้รายงานไปยังจังหวัดสุพรรณบุรีต่อไป

รูปแบบศิลปกรรมบนรอยพระพุทธรูปเขาตีสลัก

เขาตีสลัก ตั้งอยู่ในเขตวัดเขาตีสลัก ตำบลดอนคา อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยอยู่ห่างจากตัวเมืองโบราณอุ้มทองไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 12 กิโลเมตร บนยอดเขา มีรอยพระพุทธรูปเดี่ยวสลักบนแผ่นหินทรายสีแดงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดกว้างประมาณ 66 เซนติเมตร ยาวประมาณ 142 เซนติเมตร

4. มงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปวัดเขาคีล

รอยพระพุทธรูปวัดเขาคีล ทำเป็นลวดลายมงคล 108 อยู่ในกรอบวงกลมเรียงกันเป็นแถวๆ ละ 8 ดวง มีการจัดระเบียบมงคลและภูมิสูงต่ำตามคติที่สัมพันธ์กับไตรภูมิในพุทธศาสนา ซึ่งจะแตกต่างจากศิลปะบนรอยพระพุทธรูปของพม่าในช่วงระยะเวลาเดียวกันที่จะทำเป็นรอยพระพุทธรูป มีลวดลายมงคล 108 เช่นกัน แต่จะอยู่กรอบตารางสี่เหลี่ยมและไม่จัดเรียงภาพแบบไตรภูมิ แต่จะเรียงวนไปรอบๆ ฝ่าพระบาท ตีวงแคบเข้าหาศูนย์กลาง ลักษณะของรอยพระพุทธรูปองค์นี้ เป็นรอยพระพุทธรูปที่สลักเป็นรูปหุ่นต่ำ ทำเป็นลายกลีบบัวโดยรอบพระบาท ปลายนิ้วพระบาทยาวไม่เสมอกัน ขอนิ้วพระบาทมีจำนวนเพียง 2 ข้อ โดยขนิ้วพระบาทข้อแรกทำลายขมวดเป็นรูปกันหอยตามคัมภีร์มหาบุรุษลักษณะหรือมหาปริสลักษณะ ดังที่พรรณนาไว้ในปฐมสมโพธิกถาฉบับภาษาบาลี รวมทั้งในคัมภีร์ลิลิตวิสูตรฉบับภาษาสันสกฤต ขอนิ้วที่ 2 ทำเป็นลายก้านขดหรือใบไม้มีวนที่มีลักษณะคล้ายกับลวดลายพันธุ์พฤกษาซึ่งนิยมในศิลปะแบบทวารวดี ดังจะเห็นได้ทั่วไปจากลวดลายปูนปั้นประดับศาสนสถานหรือลวดลายประดับประติมากรรม อันเนื่องในพระพุทธรูปศาสนาในสมัยทวารวดี บริเวณฝ่าพระบาททำเป็นรูปธรรมจักรขนาดเล็กมีกงล้อมธรรมจักรจำนวน 16 กง อยู่กลางฝ่าเท้าและรายล้อมด้วยภาพสลักรูปมงคล 108 ประการ จะอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยม การจัดเรียงรูปมงคลของรอยพระพุทธรูปวัดเขาคีลจะจัดเรียงเป็นแถว แถวละ 8 วงในส่วนบน แต่ในส่วนสันพระบาทดูเหมือนว่าน่าจะมีปัญหาเกี่ยวกับแนวสอปโค้งของสันพระบาทจึงไม่สามารถจัดเรียงรูปมงคลให้เป็นระเบียบแถวได้โดยแสดงภูมิสูงต่ำตามคติไตรภูมิและจักรวาลในพุทธศาสนา สามารถแบ่งรูปมงคลออกได้เป็น 3 ส่วน คือ

1) รูปสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับภพภูมิและจักรวาล อยู่ส่วนบนสุดถัดจากข้อพระบาทข้อที่ 2 ลงมา ได้แก่ พรหมโลก ทำเป็นภาพเทวดากำลังอยู่ในท่าเหาะ 2 แถวแรกจำนวน 16 องค์ เทวโลก จัดเรียงในแถวที่ 3 ทำเป็นภาพเทวดาอยู่ในท่านั่งแบบต่างๆ ได้แก่ ท่านั่งชันเข้าข้างเดียว หรือมหาราชลีลาสนะนั่งขัดสมาธิและอยู่ในท่าคล้ายกำลังเหาะ มหาสมุทร ทั้งสี่ อยู่ถัดลงมาในแถวที่ 4 ทำเป็นรูปสัญลักษณ์สี่เหลี่ยมอยู่ภายในกรอบวงกลม นอกจากนี้ยังมีสัญลักษณ์รูปธรรมจักร พระอาทิตย์ พระจันทร์ อยู่ในลำดับแถวถัดลงมา

2) เครื่องประกอบยศของพระเจ้าจักรพรรดิ จัดเรียงอยู่บริเวณส่วนกลางฝ่าพระบาทลงมา ได้แก่ พระยาช้างอุโบสถ เป็นช้างแก้วพระยาม้า พลาหก เป็นม้าแก้วพระมงกุฎ ถ้วยภาชนะ กลองบัณเฑาะว์ พระมหาสังข์ คันฉ่อง ขอช้าง เป็นต้น

3) สัญลักษณ์ที่เป็นโชคลาภและเป็นรูปสัตว์มงคล จัดเรียงอยู่บริเวณส่วนกลางถึงส่วนล่างของสันพระบาท ได้แก่ สำเภาทอง พญาครุฑ พระยาไก่แจ้ พญานาค ปลาคู่ พระยาขวางทอง พระยาหงส์ พระยาราชสีห์ ดอกไม้สี่กลีบ พระยาโค โคนแม่ลูกอ่อน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีรูปสัญลักษณ์มงคลอีกมากมายที่ไม่สามารถแปลความได้ เนื่องจากสัญลักษณ์มงคลบางอย่างเป็นไปตามความนิยมในแต่ละช่วงสมัย ประกอบกับภาพเลือนรางมาก

การกำหนดอายุรอยพระพุทธรบาทเขาดีสลัก

รอยพระพุทธรบาทเขาดีสลัก สามารถกำหนดอายุโดยการเปรียบเทียบรูปแบบศิลปะที่ปรากฏอยู่บนรอยพระพุทธรบาท โดยพิจารณาจากองค์ประกอบต่างๆ คือ

1. วัสดุที่ใช้ในการจัดสร้างรอยพระพุทธรบาทได้สร้างขึ้นด้วยหินทรายสีแดง
2. ลวดลายต่างๆ ที่ใช้ประดับบนฝ่าพระบาท ได้แก่ ลวดลายบริเวณข้อมือพระบาท และสัญลักษณ์ลวดลายมงคล 108 ประการ
3. คติและรูปแบบการจัดเรียงรูปสัญลักษณ์มงคล 108 ประการ

จากแนวทางการพิจารณาทั้ง 3 ประการที่กล่าวมาได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับลวดลายประดับบนรอยพระพุทธรบาทเขาดีสลัก และอายุการสร้างดังนี้

ศรีศักร วัลลิโภดม (กรมศิลปากร, 2543, หน้า 31) คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ให้ความเห็นรอยพระพุทธรบาทที่วัดเขาดีสลักคงไม่ได้สร้างขึ้นหลังสมัยสุโขทัยหรือแม้แต่ร่วมสมัยสุโขทัย แต่น่าจะเป็นของที่มีอายุเก่ากว่า เพราะลวดลายศิลปกรรมที่พบบนรอยพระพุทธรบาท ไม่ว่าจะเป็นลายมงคล 108 ประการ หรือลวดลายอื่น ๆ ล้วนแสดงให้เห็นว่าเป็นศิลปะทวารวดีอย่างชัดเจน แต่เป็นลักษณะที่ผ่านกระบวนการคลี่คลายและเปลี่ยนแปลงมาแล้ว กำหนดอายุอย่างคร่าวๆ โดยเปรียบเทียบกับรอยพระพุทธรบาทที่เมืองพุกามของพม่า คงมีอายุไม่ต่ำกว่าพุทธศตวรรษที่ 17 – 18 และรอยพระพุทธรบาทที่วัดเขาดีสลักนี้ ก็ไม่น่าจะสร้างเลียนแบบจากพม่าหรือเอาคติความคิดจากพม่าเพราะมีลักษณะมงคล 108 ประการ เป็นจำนวนมากไม่เหมือนกัน อีกทั้งมีการจัดระเบียบเป็นภูมิสูงต่ำ แตกต่างกัน แต่รอยพระพุทธรบาทที่วัดเขาดีสลักนี้กลับมีลักษณะคล้ายกับรอยพระพุทธรบาทที่พบที่ปราสาทนครวัดและปราสาทบายน ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่ารอยพระพุทธรบาทที่ปราสาทนครวัดและปราสาทบายนได้รับอิทธิพลแรงบันดาลใจจากรอยพระพุทธรบาทเขาดีสลัก หรืออาจกล่าวได้ว่ารอยพระพุทธรบาทที่วัดเขาดีสลักนี้คือรอยพระพุทธรบาทที่มีลวดลายมงคล 108 ประการที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย เป็นรอยพระพุทธรบาทที่คนในดินแดนนี้สร้างขึ้น มีลักษณะการสืบทอดและต่อเนื่องของสิ่งที่เป็นรูปแบบในศิลปะแบบทวารวดี ทำให้เชื่อว่าในสมัยทวารวดีตอนปลาย ซึ่งน่าจะมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 16 – 17

สันติ เล็กสุขุม (กรมศิลปากร, 2543, หน้า 32) อาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ให้ความเห็นรอยพระพุทธรบาทเขาดีสลักว่าคงไม่ได้ใหม่ไปถึงสมัยอยุธยาตอนต้น เพราะมีลวดลายเก่าที่ดูคล้ายทวารวดีอยู่ เช่น ลายตรงข้อมือพระบาทที่ทำให้นึกถึงลวดลายประดับหัวเสธรรมจักรสมัยทวารวดีตลอดจนท่าทางของเทวดาที่ประทับนั่งอยู่บนส่วนฝ่าพระบาท แต่อย่างไรก็ตาม ลวดลายเหล่านี้มีลักษณะที่เป็นแบบท้องถิ่นแล้ว น่าจะมีอายุสมัยอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 – 19 ไม่เกินไปกว่านี้

พิริยะ ไกรฤกษ์ (กรมศิลปากร, 2543, หน้า 32) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้ความเห็นว่า ลวดลายของพระพุทธรูปบาทเขาศีลสักอาจจะดูเก่า แต่เนื่องจากการเรียงรูปมณฑลต่างๆ คล้ายกับพระพุทธรูปที่พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศส่งไปถวาย กษัตริย์ลังกา ในปี ค.ศ.1751 (พ.ศ.2294) หรือพุทธศตวรรษที่ 20 – 23 ขณะเดียวกันก็ไม่เหมือนกับพระพุทธรูปวัดเสด็จ จังหวัดกำแพงเพชรที่มีอยู่ในปี ค.ศ.1426 (พ.ศ.1969) ดังนั้น ถ้าจะกำหนดอายุกว้างๆ พระพุทธรูปบาทเขาศีลสักจะอยู่ระหว่าง คริสต์ศตวรรษที่ 15–18 (พุทธศตวรรษที่ 20 – 23) แต่ถ้าจะให้แคบไปกว่านั้นก็น่าจะอยู่ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 (พุทธศตวรรษที่ 23) ระหว่าง ค.ศ. 1700 – 1750 (พ.ศ.2243 – 2293) หรือสมัยอยุธยาตอนปลาย แม้แต่ลวดลายหลายอย่างจะดูเก่า แต่ก็ เป็นสิ่งที่สามารถสืบทอดลงมาได้ ในที่นี้จึงต้องใช้ลวดลายที่ใหม่ที่สุดคือ ตัวลายที่เป็นครุฑ ซึ่งเทียบได้กับรูปครุฑในรอยพระพุทธรูปสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศหรือครุฑในสมัยอยุธยาตอนปลาย

สุภัทรดิศ ดิศกุล (กรมศิลปากร, 2543, หน้า 32) ให้ความเห็นว่า รอยพระพุทธรูปมีลวดลายที่แปลก ลวดลายบางอย่างก็คล้ายๆ กับสมัยทวารวดี แต่มีลักษณะที่แปลกไปมากแล้ว ไม่น่าจะอยู่ในสมัยทวารวดี ลักษณะที่มีลายเล็กๆ มากนี้อาจมีอิทธิพลจีนเข้ามาผสมด้วย อายุจึงไม่เก่ามาก น่าจะเป็นสมัยอยุธยา

มยุรี วีระประเสริฐ (กรมศิลปากร, 2543, หน้า 33) ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ให้ความเห็นว่า น่าจะอยู่หลังพุทธศตวรรษที่ 19 ลงมา เพราะลวดลายหรือคติระเบียนต่างๆ ปะปนกันหมดแล้ว เชื่อว่าน่าจะเป็นอิทธิพลของศาสนาพุทธหินยานลัทธิลังกาวงศ์ ที่แพร่เข้ามาในดินแดนแถบนี้ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา

แต่อย่างไรก็ตามจากทัศนะต่างๆ ที่กล่าวมาเป็นความคิดเห็นและข้อสันนิษฐานในเบื้องต้นได้จากการเปรียบเทียบทางรูปแบบศิลปะเพียงอย่างเดียว ซึ่งหากในอนาคตได้ปรากฏมีหลักฐานอื่น ๆ ประกอบอย่างจริงจัง การกำหนดอายุรอยพระพุทธรูปบาทเขาศีลสัก อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปหรือชัดเจนมากยิ่งขึ้นกว่าปัจจุบัน (กรมศิลปากร, 2543)

มณฑล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปบาทเขาศีลสัก

รอยพระพุทธรูปบาทเขาศีลสัก ทำเป็นลวดลายมณฑล 108 อยู่ในกรอบวงกลมเรียงกันเป็นแถวๆ ละ 8 ดวง มีการจัดระเบียบมณฑลและภูมิสูงต่ำตามคติที่สัมพันธ์กับไตรภูมิในพุทธศาสนา ซึ่งจะแตกต่างจากศิลปะบนรอยพระพุทธรูปของพม่าในช่วงระยะเวลาเดียวกันที่จะทำเป็นรอยพระพุทธรูปคู่ มีลวดลายมณฑล 108 เช่นกัน แต่จะอยู่กรอบตารางสี่เหลี่ยมและไม่จัดเรียงภาพแบบไตรภูมิ แต่จะเรียงวนไปรอบๆ ฝ่าพระบาท ตีวงแคบเข้าหาศูนย์กลาง

มณฑล 108 ประการ

ประกอบด้วยมณฑลต่างๆ ที่มีความหมายกว้างขึ้น โดยแบ่งประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1. มณฑลประเภทที่เป็นสัญลักษณ์แห่งโชคลาภ ความเจริญ และความอุดมสมบูรณ์
2. มณฑลประเภทที่เป็นเครื่องประกอบบารมีของกษัตริย์และพระเจ้าจักรพรรดิ

3. มงคลประเภทที่เป็นส่วนประกอบทางรูปธรรมและนามธรรมของสุคติภาพ
ในจักรวาล

เมื่อรวมกันแล้วมงคลทั้ง 108 นี้แสดงออกถึงความมีสภาวะครอบจักรวาลของ
พระพุทธเจ้าและพระบารมีอันคุ้มครองและให้สิริมงคลต่อผู้ที่ได้ยึดถือพระองค์เป็นที่พึ่ง
ในประเทศไทยนั้นพบการบรรจุลายมงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปบาทตั้งแต่สมัยทวารวดี
ราวพุทธศตวรรษที่ 17-18 แต่พบเพียงแห่งเดียวที่วัดเขาดีสลัก จังหวัดสุพรรณบุรี (รอยเท้าข้าง
ซ้าย) 1. ภาพพระแสงหอก 2. แวนส่องพระพักตร์ 3. ดอกพุดซ้อน 4. สายสร้อย 5. ต่างหู 6. ถ้วย
ภาชนะ 7. พระแท่นที่ประทับ 8. ปราสาท 9. ขอช้าง 10. ชุ่มประตู่ 11. เสวตฉัตร 12. พระขรรค์
แก้ว 13. กำหามนกงู 14. พระมงกุฎ 15. พัดวาลวิชนี 16. พวงดอกมะลิ 17. เถาวัลย์แก้ว
18. ดอกบัวแดง 19. ดอกบัวขาว 20. ดอกบัวหลวงชมพู 21. ดอกบัวหลวงขาว 22. กระอ่อมมีน้ำ
เต็ม 23. ถาดมีน้ำเต็ม 24. มหาสมุทรทั้งสี่ 25. จักรวาล 26. ป่าหิมพานต์ 27. ภูเขาสิเนรุ
28. ดวงอาทิตย์ 29. ดวงจันทร์ 30. ดวงดาว 31. ทวีปใหญ่ 4 ทวีป 32. ทวีปน้อยสองพันเป็น
บริวาร 33. พระเจ้าจักรพรรดิพร้อม 34. สังข์ขาวทักษิณาวัฏ 35. ปลาทองคู่ 36. กงจักรคู่
37. แม่น้ำใหญ่ 7 สาย 38. สระใหญ่ 7 สระ 39. ภูเขาใหญ่ 7 เทือก 40. พญาครุฑ 41. พญา
จระเข้ 42. ธงชัยธงแผ่นผ้า 43. พระเก้าอี้แก้ว 44. พัดโบกทอง 45. ภูเขาไกรลาส 46. พญา
ราชสีห์ 47. พญาเสือโคร่ง 48. พญาเสือเหลือง 49. พญาม้าพลาหก 50. พญาช้างอุโบสถ
51. พญาช้างฉัททันต์ 52. พญานาคवासกรี 53. พญาหงส์ 54. พญาไก่เถื่อน 55. พญาโคอุสม
ราช 56. พญาช้างเอราวัณ 57. มังกรทอง 58. แมลงภูทอง 59. ท้าวมหาพรหมสี่พักตร์
60. เรือทอง 61. บัลลังก์แก้ว 62. พัดใบตาล 63. เต้าทอง 64. แม่โคลูกอ่อน 65. กิन्नร
66. กิन्नรี 67. นกการเวก 68. พญานกยูง 69. พญานกกระเรียน 70. พญานกจากพราภ
71. พญานกพริก 72-78 ภาพเทวโลกชั้นกามาวจร 6 ชั้น คือ ปรนิมมิตตวสวัตตี นิมมานรดี ดุสิต
ยามา ดาวดึงส์ จาตุมาหาราช 79-104 ภาพพรหมโลก 16 ชั้น ประกอบด้วย อกนิฐฐา สุทัสสี สุทัส
สา อตีปปา อวิหา เวหัพผลา อัสญญีสัตตพรหม สุภิกินหา อัมปมาณสุภา ปริตตสุภา อาภัสสรา
อัมปมาณากา ปริตตภา มหาพรหมา พรหมปุโรหิตา พรหมปารีสัชชา 105-108 ทวีปทั้ง 4 ทวีป

5. ความหมายของ มงคล 108 ประการ

มงคล 108 ประการ ในรอยพระพุทธรูปบาทที่ปรากฏภายใต้ฝ่าพระบาททั้งสองของ
พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ปรากฏมีงจักรทั้งสอง มีกำ 1,000 พร้อมทั้งกงดุม บริบูรณ์ด้วยอาการ
ทั้งหมด คือ (สำนักราชเลขาธิการ, 2540, หน้า 73 – 133)

1. ภาพพระแสงหอก (สันติ) เปรียบเสมือนพระอรหันต์มรรคญาณและพระอรหันต์ผล
ญาณที่สามารถกำจัดหมู่มารคือกิเลสทั้งปวงได้ เรียกว่า ธรรมรัตนะหรือรัตนมงคล

2. แวนส่องพระพักตร์ (สิริวิจ) มีความหมายว่า รัตนอุสมราช ซึ่งเป็นสิริมงคลทำให้
เจริญได้โดยลำดับ เกิดขึ้นที่ฝ่าพระบาททั้งสองของพระพุทธเจ้า

3. ดอกพุดซ้อน (นันทิยาวัตตัง) ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปรียบเสมือนพญาราชสีห์ บันลือสีหนาทยิ่งใหญ่ สหราชันนั้นทำพุทธสิริมงคลให้เจริญ
4. สายสร้อย (โสวัตถิกัง) ท่านอธิบายว่า เป็นรัตนะชื่อว่า รัตนโสตถิมงคล กล่าวคือผ้ารัตนบัณฑุกุล สามารถกำจัดเครื่องเศร้าหมองทั้งปวง รัตนโสตถิ มงคลเป็นใยแก้ว สามารถจะช่วยให้สำเร็จการชวณดูชนเห็นแก่เทวดาและมนุษย์ได้ตามสมควร
5. ต่างหู (วัฏฐังสกัง) ได้แก่ การแทงตลอดมรรคผลด้วยวิญญานดูจการคล้องพวงดอกไม้แก้วให้เป็นสิริมงคลที่ป่า และศรัทธาอันทำให้พระพุทธรูปสิริคลเจริญ
6. ถ้วยภาชนะ (วัชรมานัง) ได้แก่ ภาชนะทอง ชื่อว่าของที่รองรับน้ำนม เป็นสิ่งที่ทำให้พระพุทธรูปมงคลเจริญได้ เกิดขึ้นที่ฝ่าพระบาททั้งสองของพระพุทธเจ้า
7. ปราสาท (ปาสาทอ) ชื่อว่า ปราสาทแก้วเป็นพระมหานิพพานนคร คือ รัตนปราสาทอันทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
8. ขอช้าง (อังสุโส) ได้ชื่อ เป็นขอแก้ว เป็นอภิมรรคญาณและอภิมผลญาณ ทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
9. ชุ่มประตู่ (โตรณัง) ได้แก่ ประตู่แก้วทั้ง 2 คือ อภิมรรค และอภิมผล เพื่อปิดประตู่เมืองป้องกันกิเลส
10. เสวตฉัตร (แสตฉฉัตตัง) เป็นเสวตฉัตรแก้วอันทำให้พระพุทธรูปสิริมงคลเจริญ]
11. พระขรรค์แก้ว (รัตนขัคคัง) คือพระขรรค์แก้ว สามารถกำจัดกิเลสความเศร้าหมองเป็นพุทธสิริมงคลที่เจริญ
12. กำหรงนกกยูง (โมรหัตถัง) ได้แก่ พัดกำหรงนกกยูงที่ตกแต่งสวยงามทำให้พระพุทธรูปสิริมงคลเจริญ
13. พระแท่นที่ประทับ (ภัททปิฏฐัง) ได้แก่ พระแท่นบัณฑุกัมพลรัตนศิลาอาสน์ โคนต้นไม้ปาริฉัตตกะ (ไม้ทองกลาง ทองกวาว) ในภาพดาวดึงส์ เป็นสิริมงคลเจริญ
14. พระมงกุฎ (อุนหิสัง) ได้แก่ มงกุฎแก้ว เป็นสิ่งทำให้สิริมงคลเจริญในโลกทั้งสาม
15. เถาวัลย์แก้ว (รัตนวัลลี) เป็นพวงมาลัยแก้ว ใช้เถาวัลย์ทองร้อยอย่างดี สวยงามมาก เป็นสิ่งทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
16. พัดแก้ววาลวิชนี (มณีกาลวิชนี) เป็นพัดขนทรายที่ทำด้วยจามรี เป็นของงดงามด้วยรัตนะทั้งปวง ทำให้พระพุทธรูปสิริมงคลเจริญยิ่ง
17. พวงดอกมะลิ (สุมนทามัง) พวงดอกมะลิแก้ว ใช้ด้ายทองคำผูกห้อยร้อยอย่างดี เป็นเหมือนพระพุทธรูปประเสริฐ ทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
18. ดอกบัวแดง (รัตนูปะลัง) ได้แก่ ดอกอุบลแก้วสีแดง ทำให้พุทธสิริมงคลเจริญอันเกิดขึ้นที่ฝ่าพระบาททั้งสองของพระพุทธเจ้า
19. ดอกบัวขาว (นินูปะลัง) ได้แก่ ดอกอุบลแก้วสีเขียว ทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ

20. ดอกบัวขาว (แสดูปะลัง) เป็นดอกบัวแก้วสีขาวเหมือนแก้วมณี ทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
21. ดอกบัวหลวงชมพู (ปทุมมัง) เป็นดอกบัวหรือปทุมแก้วสีเหมือนแก้วมณี ทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
22. ดอกบัวหลวงขาว (ปทุมศรีกัง) เป็นดอกปทุมแก้วสีขาวเหมือนแก้วมุกดาทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
23. กระอ่อมมีน้ำเต็ม (ปทุมณมโฏ) หมายความว่าถึง ภาชนะสำหรับรองรับน้ำนม ภาชนะแก้วมณีทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
24. ถาดมีน้ำเต็ม (ปทุมณจาทิ) เป็นภาชนะถาดทองคำสำหรับใส่เครื่องบูชาเทวดาและมนุษย์ ย่อมเป็นที่พึงแห่งตน
25. มหาสมุทรทั้ง 4 (จตุสมุทโท) มีความหมายว่าสี่ 4 อย่าง เป็นสังฆธรรม 4 ประการ ให้สัตว์บรรลุมรรคผลนิพพาน (อาจสร้างภาพ 1 ถึง 4 ภาพ)
26. จักรวาล (จักกวาโพ) หมายความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีพุทธญาณอันวิเศษ ทรงรู้นิสัยแห่งพระองค์ ชื่อว่าเป็นสัพพัญญุตญาณ
27. ป่าหิมพานต์ (หิมวา) ชื่อว่าเป็นพระรูปกายของพระพุทธเจ้าที่มีพระฉวีวรรณดุจทองสวยงามรุ่งเรืองเกินกว่ามนุษย์ เทวดา
28. ภูเขาสุเนรุ (สุเนรุ) ชื่อว่าเป็นพระรูปกายของพระพุทธเจ้าที่มีหวั่นไหวด้วยโลกธรรม 8 ประการ ดังเช่นภูเขาสุเนรุ
29. ดวงอาทิตย์ (สุริโย) คำนี้เป็นพระนามของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง ทรงกำจัดความมืดมิด คือ กิเลสทั้งปวง
30. ดวงจันทร์ (จันทิมา) เป็นชื่อว่า พระเหตุภัยของพระผู้มีพระภาคเจ้า เย็นจ๋่ายิ่งนัก เปรียบดั่งน้ำในมหาสมุทร ทรงมีเมตตาธรรมหรือเย็นเยือกดุจพระจันทร์
31. ดวงดาว (นักษัตตา) เป็นชื่อว่า พระเหตุภัยของพระผู้มีพระภาคเจ้าที่เย็นจ๋่า และรุ่งเรืองส่องสว่างกระจ่างแจ้งเหมือนดวงดาวนักษัตฤกษ์
32. ทวีปใหญ่ทั้ง 4 ประการ (จัตตาโรมหาทิป 4) หมายความว่า ทวีปใหญ่ทั้ง 4 เปรียบเสมือนสังฆธรรม 4 ประการ เป็นที่พึงของสัตว์ทั้งปวงตั้งองค์พระผู้มีพระภาคเจ้า (อาจสร้างภาพ 1 ถึง 4 ภาพ)
33. ทวีปน้อย 2,000 ซึ่งเป็นบริวาร (ทวิสหัสสปริตตทิปปริวารา) มีความหมายถึง ทวีปน้อยทั้ง 2,000 ที่เป็นบริวารของทวีปใหญ่ทั้ง 4 เหมือนเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งปวง
34. พระเจ้าจักรพรรดิพร้อมด้วยข้าราชการบริวาร (สปริวาโร จักกวัตติราช) เปรียบเหมือนพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเป็นใหญ่ในโลกทั้ง 3 ฉนใด พระเจ้าจักรพรรดิก็ทรงมีบริวารของพระองค์ฉนนั้น

35. สังข์ขาวทักษิณาวรรต (ทักษิณาวัฏฐเสตสังโข) พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดง กุศลธรรมอันบริสุทธิ์แก่ชาวโลกทั้ง 3 เพื่อให้เว้นจากกรรมที่ไม่บริสุทธิ์ คือ อุกุศลกรรมบถ 10 ประการ ทรงเป็นผู้รื้อโรจน์โชนิตช่วงด้วยพระสุรเสียงกึ่งก้องของพระองค์ เหมือนเสียงสังข์ เสียงจักร เรียกว่า สังข์ขาวทักษิณาวัฏฐ

36. ปลาทองคู่ (สวัณณมัจฉกยุดคะลัง) ความหมายว่า เป็นพระอัครสาวกทั้งสอง ประดับเบื้องซ้าย เบื้องขวา ที่สมบุรณ์ด้วยปัญญาและฤทธิ์คือ พระสารีบุตรเถระ และพระมหาโมคคัลลานเถระ

37. กงจักรคู่ (ยุดคะจักกั) เป็นจักรแก้วชื่อว่า พุทธรัตนตรี คือ พุทธรัตนจักร สังฆรัตนจักร

38. แม่น้ำใหญ่ 7 สาย (สัตตมหาคังคา) เป็นมหาคางคางทั้ง 7 หมายถึง สัมโพชฌงค์ ทั้ง 7 ประการ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้ว ดุจดมหาคางคางที่ไหลมาไม่ขาดสาย (อาจสร้างภาพ 1 ถึง 7 ภาพ)

39. สระใหญ่ 7 สระ (สัตตมหาสรา) อันเปรียบเสมือนนริยทรัพย์ 7 ประการ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้แล้วแก่สัตว์ทั้งปวง (อาจสร้างภาพ 1 ถึง 7 ภาพ)

40. ภูเขาใหญ่ 7 เทือก (สัตตมหาเสลา) หมายถึง วิญญานฐิติ 7 ประการ ที่พระพุทธองค์ทรงดำรงอยู่ในญาณวิสัยของพระองค์

หมายเหตุ แม่น้ำใหญ่ 7 สาย หรือมหาคางคาง 7 ได้แก่ ชาตคิงคา ยมุนาคางคา สรภูคิงคา สุรัสดีคิงคา อจิรดีคิงคา มหิคิงคา และมหานทีคิงคา (อาจสร้างภาพ 1 ถึง 7 ภาพ) ส่วน โพชฌงค์ 7 คือ สติสัมโพชฌงค์ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ ปิติสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ สมานิสัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ สระใหญ่ 7 สระ คือ สระอนโณดาต สระกัมมัทมุนทะ สระรถกาละ สระกุนาละ สระฉัททันต์ สระมัทธาภิณี และสระสีหปปาตะ นริยทรัพย์ 7 ประการ คือ ทรัพย์คือศรัทธา ทรัพย์คือศีล ทรัพย์คือสุตะ ทรัพย์คือจาคะ ทรัพย์คือปัญญา ทรัพย์คือหิริ และทรัพย์คือโอตตปปะ ภูเขาใหญ่ 7 เทือก มีภูเขาคันทร ภูเขาอิสินทร ภูเขากรวิก ภูเขาสุทสสนะ ภูเขาเนมินทร ภูเขาวินตกะ และภูเขาอัสนกัณณะ วิญญานฐิติ 7 ประการ คือ อาวัชชนวิญญาน จันนวิญญาน ทัสสนวิญญาน สัมปฏิจันนวิญญาน โผฏฐัพพนวิญญาน และอาสัพพนวิญญาน เรียกว่า วิญญานฐิติ 7 อย่าง

41. พญาครุฑ (สุปันณราชา) เป็นความหมายที่ว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้ พระวชิรญาณกำจัดกิเลส 1,500 เหมือนพญาครุฑกำจัดพญานาคซึ่งเป็นคู่อริกัน

42. พญาจระเข้ (สูงสูมารราชา) ในความหมายว่า พระพุทธเจ้าทรงดำรงอยู่ในพระ สัพพัญญุตญาณ อันเป็นพระรูปกายของพระองค์เพื่อจะรักษาพระองค์และรักษาชาวโลกทั้ง 3 ไว้ มิให้ไปตกอบายภูมิทั้ง 4 เหมือนพญาจระเข้ รักษาตนและหมู่ญาติของตนในภสกลาวัน หรือ สระบัวนั่นเอง

43. ธงชัยธงแผ่นผ้า (ธชะปฎาณ) คือ ธงชัยแผ่นผ้าทองประดับด้วยธรรมคือ อรหัตมรรคญาณ และอรหัตผลญาณ ประดับด้วยเครื่องบูชาพระพุทธเจ้า

44. พระเก้าอี้แก้ว (รัตนปาฎังกิ) เป็นความหมายถึงพระที่นั่งรัตนบัลลังก์ของพระพุทธเจ้า ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ที่ทรงตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณ

45. พัดโบกทอง (สุวัณณจามโร) สุวรรณจามรเป็นพัดโบกทองคำ ประดับด้วยแก้ว 7 ประการ สุวรรณจามรมี 2 ชนิดคือ ทำด้วยขนหางจามรกับทำด้วยผ้าและใบไม้ เป็นต้น

46. ภูเขาไกลาส (เกลาสปีพพโต) เปรียบเป็นภูเขาทองที่งดงามยิ่งกว่าภูเขาใดๆ ดังพระพุทธเจ้าที่ทรงสมบูรณ์งดงามยิ่งนัก

47. พญาราชสีห์ (สีหราชา) พระพุทธรองค์เปรียบดังพญาราชสีห์ ทรงประกอบด้วย พระเวสัชชญาณ 4 ประการ เสด็จเข้าไปกลางบริษัททั้ง 4 เพื่อทรงแสดงสังฆธรรม 4 ด้วย พระพุทธรลีลาอันงดงามยิ่งเสมือนพญาราชสีห์ที่ประกอบด้วยบันลือสีหนาทของตนในบทสวดที่ว่า นโมตัสสะ เป็นเวลารัชชญาณ ภควโตเป็นเวลารัชชญาณ อรหโตเป็นเวลารัชชญาณ สัมมาสัมพุทธัสสะเป็นเวลารัชชญาณ ดังนั้นคำว่า นโมพุทธัสสะ นโมธรรมัสสะ นโมสังฆัสสะ มีประโยชน์เพื่อกำจัดอันตรายทุกอย่าง และบทสวดที่ว่า “หุ ลู หุ ลู หุ ลู สวาหายยะ” นั้นมีความหมายสำคัญอันตรายทุกอย่าง เช่น ความมีโรคมาก มีทุกข์มาก มีความโศกเศร้ามาก มีศัตรูมาก มีความขัดแย้งมาก มีภัยมาก เมื่อกล่าวขึ้น อันตรายทุกอย่างเหล่านี้ย่อมพินาศไปสิ้นด้วย อานุภาพแห่งพระพุทธองค์ดังเสียงบันลือสีหนาทนั่นเอง

48. พญาเสือโคร่ง (พยัคฆราชา) พระผู้มีพระภาคเจ้าเปรียบเหมือนพยัคฆราชทรงประดับด้วยพระสัพพัญญุตญาณ พระองค์ทรงตรัสรู้พระญาณที่ 1 คือ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ (ระลึกชาติได้) ในปฐมยามทรงตรัสรู้พระญาณที่ 2 คือ ทิพพจักขุญาณ (ตาทิพย์) ในมัชฌิมยามทรงตรัสรู้พระญาณที่ 3 คือ อาสวักขยญาณ (ทำให้กิเลสหมดไป) ในปัจฉิมยามญาณทั้ง 3 อย่างนี้ จึงเป็นสัพพัญญุตญาณ

49. พญาเสือเหลือง (ทีปราชา) พระพุทธเจ้าไม่ทรงยินดีในกามคุณทั้ง 5 อันเป็นวิสัยในโลกทั้ง 3 คือ พระองค์ไม่ทรงยินดีอะไรที่เกิดขึ้นในโลกทั้ง 3 นี้ แต่พระองค์ทรงยินดีในนวลกุตรญาณธรรม คือ พระสัพพัญญุตญาณ เพื่อประโยชน์ด้วยมรรคผลพิพพาน จึงได้รับพระนามว่า ทีปราชา หรือพญาเสือเหลือง

50. พญาม้าพลาหก (พลาหกโกธัสสราชา) ม้าพลาหกประกอบด้วยการก้าวเดินที่สูง่าสวยงามกว่าสัตว์ชนิดใด พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงประกอบไปด้วยพลังกำลังมาก ทรงกำลังกายถึง 10 ประการ สวยงามกว่าสัตว์ใดๆ ทั้งหมด จึงได้รับการถวายพระนามว่า พลาหกโกธัสสราชา คือม้าพลาหกนั่นเอง

51. พญาช้างอุโบสถ (อุโปสโต วารณราชา) พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ทรงยินดีในอารมณ์วิสัยกามคุณ 5 อะไรๆ ตลอดกาล แต่จะทรงยินดีอารมณ์พระนิพพานอันเป็นนวลกุตรญาณธรรม จึงได้รับการถวายนามเป็นช้างอุโบสถหรืออุโปสโตวารณราชา

52. พญาช้างฉัททันต์ (ฉัททันโตนาราช) พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีพระรัศมี มีพรรณ 6 ประการ ประดับอยู่ทั่วพระวรกายของพระองค์

53. พญานาคवासูกี (वासูกीอุครราชา) พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประดับด้วย พระสัพพัญญุตญาณ พญากาลนาคราชได้ถวายอาสนะบัลลังก์แก้วของตนแด่พระองค์ ครั้งนั้น พระองค์ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขเหนือบัลลังก์นั้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พญากาลนาคราชवासูกี อุครราชา มี 2 อย่างคือ โลกียราชา กับโลกุตรรราชา

54. พญาหงส์ (หังสรราชา) มีความหมายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ไม่ทรงยินดีโลกีย สาระ คือ เงินทองมีแก้ว 7 ประการ เป็นต้น แต่พระองค์ทรงยินดีในโลกุตตรธรรม คือมรรคผล นิพพาน จึงได้รับการถวายพระนามว่า หังสรราชา

55. พญาไก่เถื่อน พญาโคอุสุภราช (พลกุกกุฏอุสุภราชา) มีความว่าเมื่อครั้งก่อน พระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยพระชาติเป็นโคอุสุภราช มีนามว่า สุมังคละ ไม่ทรงสนพระทัยศัตรู ที่จะทำให้พระองค์หวั่นไหวกลางคัน คือ ทรงละศัตรูที่จะทำการประทุษร้ายพระองค์เสียแล้ว ทรงสนพระทัยจะแสดงธรรมโปรดสัตว์ทั้งหลายเท่านั้น เพราะเหตุนี้พระองค์จึงได้รับการถวาย พระนามว่า พลกุกกุฏอุสุภราชา

56. พญาช้างเอราวัณ (เอราวัณโณนาครราชา) มีความว่า พระพุทธองค์ทรงตั้งอยู่ใน อริยธรรม ทรงยินดีในศีลสาระ ดุจพญาช้างที่ตั้งอยู่ในอริยมรรค พระองค์จึงได้รับการถวาย พระนามว่า เอราวัณโณนาครราชา คำว่า เอ เป็นการแสวงหา ความเป็นความยินดี เอราจึงเป็น การค้นหาสาระในอริยธรรมอันยิ่งใหญ่ตลอดกาลเป็นเนื่องนิรันดร์

57. มังกรทอง (สุวัณโณมังกโร) เปรียบดังพระพุทธองค์ทรงมีความประพฤติ ที่กล้าแข็งในอหัตมรรคญาณ และอหัตผลญาณ คือ วชิรญาณ สามารถตัดกิเลสทั้งปวงได้ ประ ดุจเลื่อยเพชร จึงได้รับการถวายพระนามว่า สุวัณโณมังกโร

58. แผลงกุฑทอง (สุวัณโณภมโร) พระพุทธองค์เปรียบดังผึ้งเคล้าคลึงละอองเกสรใหม่ จากดอกไม้ทั้งหลายโดยไม่ทำลายต้นให้เสียหาย ประดุจที่ทรงคบหาบริษัท 4 ทรงกำจัดมานะ ในใจของบริษัทเหล่านั้นให้ขาดได้ จึงได้รับการถวายพระนามว่า สุวัณโณ ภมโร

59. ท้าวมหาพรหมสี่พักตร์ (จตุมุขิมหาพรหมา) พระพุทธองค์ทรงประกอบไปด้วย พรหมวิหาร 4 มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ทรงแสดงพรหมวิหารให้สัตว์ทั้งหลาย จึงได้รับ การถวายพระนามว่า จตุมุขี มหาพรหมา

60. เรือทอง (สุวัณณาวา) มีความหมายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเปรียบดังเรือทอง ที่ทรงช่วยสัตว์ทั้งหลายให้ข้ามมหาสมุทรอันลึกลับคือ สงสาร ให้ไปถึงฝั่งคือนิพพาน เรือทอง จึงเป็นอหัตมรรคญาณและอหัตผลญาณ ฉะนี้

61. บัลลังก์แก้ว (รัตนบัลลังโก) เป็นบัลลังก์แก้วคือ รัตนบัลลังก์ที่โค่นต้นศรีเมหาโพธิ์ ที่พระพุทธเจ้าทรงกำจัดหมู่มารได้ด้วยอาณูภาพบารมี 10 ของพระองค์

62. พัดใบตาล (ตาลปัดฉิ่ง) ท่านหมายความว่า ใบตาลแก้ว คือพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงเมตตาคารมอันเยือกเย็นไว้ในหัวใจของชาวโลกทั้ง 3 โลก ด้วยพระมหากรุณาของพระองค์

63. เต่าทอง (สุวณโณกัจฉโป) มีความหมายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตัดกิเลสด้วยวชิรญาณ เพราะเหตุนี้พระองค์จึงได้รับการถวายพระนามว่า สุวณโณกัจฉโป

64. แม่โคลูกอ่อน (สุวัจฉกา คาวี) หมายถึง พระพุทธองค์ทรงแสดงโลกุตตรธรรม 9 มีชื่อว่า อมตมหานิพพาน แก่ชาวโลกทั้ง 3 ด้วยพระมหากรุณาของพระองค์ ดุจแม่โคที่มีใจเมตตารักลูกของตน

65. กิन्नร (กิन्नโร) มีความหมายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงประกอบด้วยพระมหากรุณาของพระองค์ ไม่ทรงเบียดเบียนสัตว์ทั้งหมด ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้รับการถวายพระนามว่า กิन्नโร

66. กิन्नรี (กิन्नรี) พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงประกอบด้วยพระมหากรุณาไม่เบียดเบียนสัตว์อื่น ๆ ทั้งหมด จึงได้รับการถวายพระนามว่า กิन्नรี

67. นกการเวก (กรวิโก) พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมคือ มรรคผลนิพพานคือโลกุตตรธรรม 9 แก่สัตว์ทั้งหลายด้วยพระสุรเสียงที่ไพเราะยิ่งนัก ดังนี้ พระองค์จึงได้รับการถวายพระนามว่า กรวิโก หรือการเวก

68. พญานกยูง (มยุรราชา) มีความหมายถึง พระพุทธเจ้า ทรงประกอบด้วยมหาปรีศลักษณะ 32 ประการ และอนุพยัญชนะ 80 ประการ ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้รับการถวายพระนามว่า มยุรราชา

69. พญานกกระเรียน (โกญจราชา) หมายถึง การที่พระพุทธองค์ไม่ทรงเหยียบถูกพื้นดินเมื่อคราวเสด็จไปไกล ๆ ทรงเหาะไปทางอากาศด้วยฤทธิ์ ดังนั้นจึงได้รับการถวายพระนามว่า โกญจราชา หรือพญานกกระเรียน

70. พญานกจากพราว (จากวากรราชา) ด้วยที่พระพุทธเจ้าทรงบันลือสีหนาทใหญ่ที่ประกอบด้วยการแสดงธรรมคือ ทศพลญาณแก่ชาวโลกทั้ง 3 เพื่อให้บรรลุมรรคผลนิพพาน พระองค์จึงได้รับการถวายพระนามว่า จากวากรราชา คือพญานกจากพราว

71. พญานกพริก (ชีวัณชีวักรราชา) หมายความว่า การที่พระพุทธเจ้าทรงปลดปล่อยสัตว์ให้พ้นไปจากมิจฉาชีพ ให้เลี้ยงตนด้วยสัมมาชีพ พระองค์จึงได้รับการถวายพระนามว่า ชีวัณชีวักรราชา คือ พญานกพริก นั่นเอง มิจฉาชีวัง หมายความว่า สัตว์ทั้งหมดในโลกนี้ที่จะต้องไปบายนรกย่อมกระทำเวรกรรม 5 ประการ คือ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูตเท็จ ดื่มสุราเมรัย เวรกรรมทั้ง 5 ประการที่สัตว์ทั้งหลายกระทำในโลกนี้เรียกว่า มิจฉาชีพ สำหรับสัมมาชีวังหมายถึง สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ที่จะได้ไปสวรรค์คือ ย่อมไม่ทำเวรกรรม 5 ประการ คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พูตเท็จ ไม่ดื่มสุราเมรัย เวรกรรมทั้ง 5 ประการนี้ถ้าสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ไม่กระทำเรียกว่า สัมมาชีพ

หากนำจำนวน 24 มาบวกกับ 71 จะได้เพียง 95 ภาพ ยังขาดไป 13 ภาพ จึงจะครบ 108 แต่ความจริงแล้วหากนับรวมภาพทวิป มหาสมุทร สระใหญ่ ภูเขาใหญ่ ก็จะได้ครบ 108 ภาพแล้ว

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง มงคล 108 ประการ ในรอยพระพุทธบาทวัดเขาดีสลัก เป็นหลักสูตรที่สร้างและพัฒนาจากหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้คือ หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหาสาระ เวลาเรียน แนวการจัดการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และแผนการจัดการเรียนรู้ โดยปรับโครงสร้างและใช้เนื้อหาเกี่ยวกับมงคล 108 ประการในรอยพระพุทธบาทวัดเขาดีสลัก ในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ

1. ความหมายของความรู้ความเข้าใจ

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “ความรู้ความเข้าใจ” โดยสรุปความหมายได้ว่า ความรู้ความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการจำและเข้าใจรายละเอียดของข้อมูลต่างๆ ที่บุคคลได้สะสมไว้และถ่ายทอดต่อๆ กันมา ตลอดจนสามารถที่จะสื่อความหมาย แปลความ ตีความ ขยายความ หรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ หลังจากที่ได้รับความข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ แล้ว (ศุภกนิษฐ์ พลไพรินทร์, 2540 ; เกศินี จุฑาวชิตร, 2540 ; ไพศาล หวังพานิช, 2526)

ความหมายของความรู้

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2535, หน้า 7) ได้ให้ความหมายของความรู้ว่า หมายถึง การระลึกถึงเรื่องราวต่างๆ ที่เคยมีประสบการณ์มาแล้ว และรวมถึงการจำเนื้อเรื่องต่างๆ ทั้งที่ปรากฏอยู่ในแต่ละเนื้อหาวิชา และวิชาที่เกี่ยวข้องพัวพันกับเนื้อหาวิชานั้นด้วย

The Moern American Dictionary ว่าได้ให้คำจำกัดความของความรู้ที่แตกต่างกัน 3 ลักษณะ (Wikstrom, & Norman, 1994, p. 9) ดังนี้

1. ความรู้ คือ ความคุ้นเคยกับข้อเท็จจริง (fact) ความจริง (truths) หรือหลักการโดยทั่วไป (principles)

2. ความรู้ คือ รู้ (known) หรืออาจจะรู้ (may be known)

3. ความรู้ คือ จิตสำนึก ความสนใจ (awareness)

ศุภกนิษฐ์ พลไพรินทร์ (2540, หน้า 24) ได้กล่าวถึงการวัดความรู้ว่า การวัดความรู้เป็นการวัดระดับความจำ ความสามารถในการคิด เข้าใจกับข้อเท็จจริงที่ได้รับการศึกษา และประสบการณ์เดิม โดยผ่านการทดสอบคุณภาพแล้ว จะแยกคนที่มีความรู้กับไม่มีความรู้ออกจากกันได้ระดับหนึ่ง

เกษม จันทรแก้ว (2544, หน้า 39-40) ได้ให้ความหมายของความรู้ว่า หมายถึง การรวบรวมความคิดของมนุษย์จัดให้เป็นหมวดหมู่ และประมวลสาระที่สอดคล้องกัน โดยนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังนั้นสิ่งที่เป็นสาระที่สอดคล้องกันโดยนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ สิ่งที่เป็นสาระในระบบข้อมูลข่าวสาร

ความหมายของความเข้าใจ

จักรกริช ใจดี (2542, 8-9) กล่าวว่า ความเข้าใจ (comprehension) หมายถึง ความสามารถจับใจความสำคัญของเรื่องราวต่างๆ ได้ทั้งภาษา รหัส สัญลักษณ์ ทั้งรูปธรรมและนามธรรม แบ่งเป็น การแปลความ การตีความ การขยายความ และได้แยกความเข้าใจออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การแปลความคือความสามารถในการจับใจความให้ถูกต้องกับสิ่งที่สื่อความหมาย หรือความสามารถในการถ่ายทอดความหมายจากภาษาหนึ่ง หรือจากการสื่อสารรูปแบบหนึ่งไปสู่อีกรูปแบบหนึ่ง

2. การตีความคือความสามารถในการอธิบาย หรือแปลความหมายหลายๆ อันมาเรียงเรียง โดยทำการจัดระเบียบ สรุปยอดเป็นเนื้อความใหม่ โดยยึดเนื้อความเดิมเป็นหลัก ไม่ต้องอาศัยหลักเกณฑ์อื่นใดมาใช้

3. การขยายความ คือ ความสามารถที่ขยายเนื้อหาข้อมูลที่รับรู้มาให้มากขึ้น หรือเป็นความสามารถในการทำนาย หรือคาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้าได้อย่างดี โดยอาศัยข้อมูลอ้างอิงหรือแนวโน้มที่เกินเลยจากข้อมูล

ความหมายของความรู้ความเข้าใจ

ความรู้ความเข้าใจ คือ สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะความเข้าใจ หรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด หรือการปฏิบัติต้องควิชาในแต่ละสาขาตามที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายไว้ และบลูม (Bloom, 1980) อ้างถึงใน ศิพล รื่นใจชน (2549, หน้า 10) ได้จำแนกความหมายระหว่างความรู้ความเข้าใจ เพื่อประโยชน์ในการสื่อความหมายไว้ดังนี้

ความรู้ หมายถึง พฤติกรรมและสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเน้นการจำ ไม่ว่าจะเป็นการระลึกถึงหรือระลึกได้ก็ตาม เป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ โดยเริ่มต้นจากการรวบรวมสาระต่างๆ จนกระทั่งพัฒนาไปสู่ขั้นที่มีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น โดยความรู้นี้อาจแยกออกเป็นความรู้เฉพาะสิ่ง และความรู้เรื่องสากล เป็นต้น

ความเข้าใจ เป็นขั้นตอนที่สำคัญของการสื่อความหมาย โดยอาศัยความสามารถทางสมองและทักษะ ซึ่งอาจจะกระทำได้โดยการใช้ปากเปล่า ข้อเขียน ภาษา หรือสัญลักษณ์ต่างๆ โดยการทำความเข้าใจนั้นอาจไม่มีผลสมบูรณ์เสมอไป สำหรับพฤติกรรมความเข้าใจแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ การแปลความ การตีความ และการสรุปอ้างอิง ซึ่งมีความสอดคล้องกับที่

ติพล รื่นใจชน (2549) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความรู้ตามพจนานุกรมทางการศึกษา (Dictionary of Education) ของกูด (Good, 1973) ว่าเป็นข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และรายละเอียดต่างๆ ที่มนุษย์ได้รับและเก็บรวบรวมสะสมไว้ ซึ่งคล้ายกับความหมายตามพจนานุกรม (The Lixicon Webster Dictionary) (The Lixicon Webste, 1997) ที่ได้ให้คำจำกัดความของความรู้ว่าเป็นความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์โครงสร้างที่เกิดจากการศึกษา หรือค้นหา หรือเป็นความรู้เกี่ยวกับสถานที่ สิ่งของ หรือบุคคลที่ได้จากการสังเกต ประสบการณ์ หรือจากรายงาน การรับรู้ข้อเท็จจริงต้องชัดเจนและต้องอาศัยเวลา และใกล้เคียงกับความหมายที่บลูม (Bloom) อ้างถึงใน แสงจันทร์ โสภากาล (2550, หน้า 15-16) ได้ให้ความหมายว่า ความรู้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการระลึกถึงเฉพาะเรื่อง ระลึกถึงวิธีการ กระบวนการ หรือสภาพการณ์ต่างๆ โดยเน้นความจำ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2538) อ้างถึงใน แสงจันทร์ โสภากาล (2550, หน้า 14-15) ได้ให้ความหมายของความรู้ หมายถึงการรับรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง เหตุการณ์ รายละเอียดต่างๆ ที่เกิดจากการสังเกต การศึกษา ประสบการณ์ ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม ความรู้พื้นฐาน หรือภูมิหลังของแต่ละบุคคลที่บุคคลได้จดจำหรือเก็บรวบรวมไว้และสามารถแสดงออกมาในเชิงพฤติกรรมที่สังเกตหรือวัดได้

จากแนวคิดต่างๆ ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายดังนี้ ความรู้และความเข้าใจเป็นกระบวนการรับรู้เรื่องราวหรือข้อมูลต่างๆ อย่างเป็นระบบ หรือแยกแยะในประเด็นต่างๆ ได้ละเอียดและสามารถลำดับขั้นตอนได้อย่างชัดเจน

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจ

ในแต่ละบุคคลต่างมีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ มากน้อยไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อมในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อความรู้ ความเข้าใจที่สำคัญซึ่งวอชิงตัน, และแกรนท์ (Worthington, & Grant, n.d.) อ้างถึงใน แสงจันทร์ โสภากาล (2550, หน้า 15-16) ได้อธิบายเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนหรือระดับการเรียนของนักเรียนที่มีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ พบว่ามีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบ 2 ประการ คือ องค์ประกอบทางด้านสติปัญญา และองค์ประกอบด้านที่ไม่ใช่สติปัญญา องค์ประกอบที่ไม่ใช่สติปัญญา ได้แก่ องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ครอบครัว และการจงใจ และ สรรพวุฒิ พิพัฒพันธ์ (2538) อ้างถึงใน สมหมาย คลังพหล (2553, หน้า 9 - 10) ได้สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นซึ่งมีความสัมพันธ์กับความรู้ไว้ 2 ปัจจัย ที่มีลักษณะคล้ายกันดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ระดับการศึกษา การศึกษามีอิทธิพลต่อการแสดงออกเพราะจะทำให้บุคคลมีความรู้และมีความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุและมีผล

1.2 ความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในการยอมรับต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งอาจแตกต่างกันออกไป

1.3 สถานภาพทางสังคม หมายถึง สิทธิและหน้าที่ที่มีต่อผู้อื่นและสังคม

1.4 ประสบการณ์ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และส่งผลต่อความคิดเห็น

2. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย

2.1 ครอบครัว หมายถึง การสะสมความรู้โดยทางตรงหรือทางอ้อมจากระเบียบ วิธีปฏิบัติ กฎเกณฑ์ และค่านิยมต่างๆ ที่กลุ่มได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติ และความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมนั้น

2.2 กลุ่มและสังคมที่เกี่ยวข้อง มีอิทธิพลต่อบุคคลอย่างมาก เพราะเมื่อบุคคลอยู่ในกลุ่มหรือสังคมใดต้องยอมรับ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มและสังคมนั้น

2.3 สื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของบุคคล

สำหรับปัจจัยและแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ความรู้ ความเข้าใจ แต่ละบุคคลจะมากหรือน้อยอยู่ที่ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม ครอบครัว และการจงใจ

3. ระดับความรู้ความเข้าใจ

ระดับความรู้ความเข้าใจของแต่ละบุคคลจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องและแนวทางในการลำดับความสำคัญซึ่ง บลูม (Bloom) อ้างถึงใน แสงจันทร์ โสภาคาล (2550, หน้า 15-16) ได้แบ่งระดับความรู้ความสามารถทางด้านสติปัญญา (cognitive domain) ออกเป็น 6 ระดับ ดังนี้

1. ความรู้ (knowledge) เป็นขั้นแรกของพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความสามารถในการจดจำ อาจจะได้จากการนึกได้ มองเห็น ได้ยิน หรือได้ฟัง ความรู้ในขั้นนี้ประกอบด้วย คำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง วิธีการแก้ปัญหา มาตรฐาน เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าความรู้นี้เป็นเรื่องราวของการจดจำได้หรือระลึกได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดที่ซับซ้อนและไม่ต้องใช้สมองมากนัก ดังนั้นการจำได้หรือระลึกได้จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญทางจิตวิทยาและเป็นขั้นตอนที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจ การนำความรู้ไปใช้ ในการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ได้ความคิดและความสามารถด้านสมองเพิ่มมากขึ้น

2. ความเข้าใจ (comprehensive) เป็นพฤติกรรมขั้นต่อมาจากความรู้ ขั้นตอนนี้จะต้องใช้ความสามารถทางสมองและทักษะในขั้นสูงจนถึงระดับของ “การสื่อความหมาย” ซึ่งอาจทำได้ทั้งที่เป็นการใช้ปากเปล่า ข้อเขียน ภาษา หรือการใช้สัญลักษณ์ มักเกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลได้รับทราบข่าวสารต่างๆ แล้ว โดยการฟัง เห็น อ่าน หรือเขียน ความเข้าใจนี้อาจแสดงออกในรูปของการใช้ทักษะหรือการแปลความหมายต่างๆ เช่น การบรรยายข่าวสาร โดยใช้คำพูดของตนเองหรือการแปลความหมายจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่ง โดยคงความหมายเดิมไว้หรืออาจเป็นการแสดงความคิดหรือใช้ข้อสรุปหรือการคาดคะเนได้เช่นกัน

3. การนำความรู้ไปใช้ (application) ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้นี้เป็นพฤติกรรมขั้นที่สาม ซึ่งจะต้องอาศัยความสามารถหรือทักษะทางด้านความเข้าใจดังกล่าวมาแล้ว การนำความรู้ไปใช้ดังกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการแก้ปัญหาที่ตนเอง ซึ่งมีอยู่ 6 ขั้นตอน และเมื่อนำมาพิจารณาจะเห็นว่าความเข้าใจในหลักทฤษฎี วิธีการต่างๆ จะถูกนำมาใช้ในการแก้ปัญหา

4. การวิเคราะห์ (analysis) เป็นความสามารถในการช่วยแยกภาพรวมออกเป็น ส่วนๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้น อาจแบ่งเป็นชั้นย่อยๆ ได้ 3 ชั้นด้วยกันคือ 1) ความสามารถในการแยกแยะองค์ประกอบของปัญหาออกเป็น ส่วนๆ 2) ความสามารถในการเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบ และ 3) ความสามารถในการมองเห็นหลักของการผสมผสานปัญหาที่มีองค์ประกอบย่อยมากมาย

5. การสังเคราะห์ (synthesis) คือ ความสามารถในการนำเอาส่วนประกอบย่อย หลายๆ ส่วนมารวมกันเข้าเป็นกรอบโครงสร้างที่แน่ชัด โดยทั่วไปแล้วการนำเอาประสบการณ์ในอดีตมารวมกันกับประสบการณ์ในปัจจุบัน และนำมาสร้างเป็นกรอบที่มีระเบียบแบบแผน เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์หรือความคิดริเริ่ม จึงต้องมีความเข้าใจในการนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์มาประกอบ

6. การประเมินค่า (evaluation) เป็นความสามารถในการประเมินผลที่เกี่ยวข้องกับการให้ค่าต่อความรู้หรือข้อเท็จจริงต่างๆ ซึ่งต้องใช้เกณฑ์หรือมาตรฐานเป็นส่วนประกอบ ในการประเมินผล มาตรฐานนี้อาจจะอยู่ในทุกขั้นตอนของความสามารถหรือทักษะต่างๆ

ดังนั้นความหมายของความรู้และความเข้าใจในข้างต้นได้กล่าวถึงกระบวนการเกิดความรู้ นำไปสู่ความเข้าใจและนำไปใช้ โดยผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นไปตามลำดับ ขั้นตอนอย่างชัดเจน โดยชี้ให้เห็นว่าความรู้เป็นขั้นตอนแรกในการที่สมองรับเอาข้อมูลเข้ามาเก็บไว้ในระบบความจำ จากนั้นขั้นตอนที่สองจึงเป็นเรื่องราวของความเข้าใจในความหมายของ ข้อมูลจากความรู้นั้นๆ จนถึงขั้นถ่ายทอดหรือสื่อความหมายออกมาให้ผู้อื่นรับรู้ต่อไปได้ แล้วจึง มาถึงขั้นนำความรู้ไปใช้จากความเข้าใจด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผลต่อไป จึงไม่สามารถแยกอธิบายเรื่องความรู้ความเข้าใจ

ก่อนที่จะรู้ระดับความรู้ ความเข้าใจของแต่ละบุคคลจะต้องทำการวัดความรู้ ซึ่งสมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ และคนอื่นๆ (ม.ป.ป.) อ้างถึงใน แสงจันทร์ โสภากาล (2550, หน้า 15-16) ได้เสนอแนวคิดในด้านวิธีการวัดความรู้ที่เป็นที่นิยมไว้ว่า วิธีการวัดผลความรู้ กระทำได้หลายวิธี ที่นิยมปฏิบัติกันโดยทั่วไปคือการวัดโดยใช้แบบทดสอบ และเป็นแบบทดสอบชนิดเลือกตอบ (multiple choice tests) เป็นส่วนใหญ่เพราะเป็นแบบทดสอบที่วัดได้รอบด้าน สามารถวัดผลของการเรียนรู้ได้หลายอย่างตั้งแต่กระบวนการทางสติปัญญาขั้นสูง ได้แก่ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า ตลอดจนจนถึงการจดจำเบื้องต้น

4. พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย

เป็นสมรรถภาพทางด้านสมองหรือสติปัญญาของบุคคลในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ แบ่งเป็น 6 ระดับ เรียงตามลำดับขั้นตอนการเกิดพฤติกรรมจากขั้นต่ำสุดถึงขั้นสูงสุด คือ ความรู้-ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า ดังนี้ (พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2555, หน้า 31-35)

1) ความรู้-ความจำ (knowledge) หมายถึงความสามารถทางสมองในการทรงไว้หรือรักษาไว้ซึ่งเรื่องราวต่าง ๆ ที่บุคคลได้รับรู้ไว้ในสมองได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ จำแนกออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1.1 ความรู้ในเรื่องเฉพาะ (knowledge of specifics) เป็นสมรรถภาพทางสมองขั้นต่ำสุดที่จะเป็นพื้นฐานให้เกิดสมรรถภาพสมองขั้นสูงที่ซับซ้อน และเป็นนามธรรมต่อไป จำแนกเป็น 2 ข้อ คือ

1.1.1 ความรู้เกี่ยวกับศัพท์และนิยาม (knowledge of terminology) เป็นความสามารถในการบอกความหมายของคำและสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ให้คำนิยามศัพท์ทางคณิตศาสตร์ได้ บอกความหมายของ “การวิจัย” ได้ เป็นต้น

1.1.2 ความรู้เกี่ยวกับกฎและความจริงบางอย่าง (knowledge of specific facts) เป็นความสามารถในการบอกกฎ สูตร ทฤษฎี และข้อเท็จจริงต่าง ๆ เช่น สามารถบอกสูตรการหาพื้นที่สามเหลี่ยมได้ บอกสาเหตุที่ไทยเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ตามที่เรียนรู้มาได้

1.2 ความรู้ในวิธีดำเนินการ (knowledge of ways and means of dealing with specifics) เป็นความรู้ในเรื่องของวิธีการและการจัดระเบียบจำแนกเป็น 5 ลักษณะคือ

1.2.1 ความรู้เกี่ยวกับระเบียบแบบแผน (Knowledge of conventions) เป็นความสามารถในการบอกรูปแบบ การปฏิบัติ และแบบฟอร์มหรือระเบียบที่เหมาะสมในการปฏิบัติซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ เช่น บอกลักษณะการแต่งกายของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ได้ บอกแผนผังโคลงสี่สุภาพได้ เป็นต้น

1.2.2 ความรู้เกี่ยวกับลำดับขั้นและแนวโน้ม (knowledge of trends and sequence) เป็นความสามารถในการบอกขั้นตอนก่อนหลัง และทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ เรื่องราวหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น บอกได้ว่าการขั้บรถยนต์ควรทำอะไรก่อนหลัง บอกแนวโน้มของปัญหาจราจรในกรุงเทพฯ ในอนาคตได้ เป็นต้น

1.2.3 ความรู้เกี่ยวกับการจัดประเภท (knowledge of classification and categories) เป็นความสามารถในการจำแนก จัดหมวดหมู่ ความเหมือนและความแตกต่างตามคุณลักษณะ คุณสมบัติ และหน้าที่ของสิ่งต่าง ๆ เรื่องราว หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น

สามารถจัดประเภทของอาหาร จำแนกตามคุณค่าอาหารได้ สามารถจัดหมวดหมู่ของวันตามเหตุการณ์ได้ เป็นต้น

1.2.4 ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์ (knowledge of criteria) เป็นความสามารถในการบอกเกณฑ์ หลักการในการตรวจสอบ และวินิจฉัยข้อเท็จจริงต่างๆ เช่น บอกได้ว่าอะไรเป็นเครื่องชี้ว่าสารนั้นเป็นกรดหรือด่าง บอกได้ว่าอะไรเป็นเกณฑ์ตัดสินว่าใครผ่านหรือไม่ผ่าน เป็นต้น

1.2.5 ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ (knowledge of methodology) เป็นความสามารถในการบอกเทคนิค กระบวนการ และวิธีการสืบเสาะหาความรู้ในอันที่จะให้ได้มาของผลลัพธ์ที่ต้องการ เช่น บอกวิธีการเตรียมดินปลูกผักได้ บอกวิธีการแก้สมการได้ เป็นต้น

1.3 ความรู้รวบยอดในเนื้อเรื่อง (knowledge of the universal and abstractions in a field) เป็นความรู้เกี่ยวกับข้อสรุปลักษณะสามัญของสิ่งต่างๆ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.3.1 ความรู้เกี่ยวกับหลักวิชาและการขยายหลักวิชา (knowledge of principles and generalizations) เป็นความรู้ในการสรุปใจความสำคัญของเรื่องและนำหลักหรือความรู้ที่ได้ไปอภิปรายเรื่องอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกันได้ เช่น บอกได้ว่าการเกิดฝนตกเกิดจากอะไร จำนวนผู้แทนราษฎรแต่ละจังหวัดพิจารณาจากสิ่งใด เป็นต้น

1.3.2 ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและโครงสร้าง (knowledge of theories and structures) เป็นความสามารถในการนำหลักวิชาหลายๆ หลักวิชา ซึ่งอยู่ในสกุลเดียวกันมาสัมพันธ์กันจนได้เป็นโครงสร้างของเนื้อความใหม่ในเรื่องเดียวกันได้ เช่น สามารถสรุปคำสอนของพุทธศาสนาที่ได้เรียนรู้มาได้ บอกคุณสมบัติร่วมของเพศชายและเพศหญิงได้ บอกคุณสมบัติร่วมของรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสและรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าได้ เป็นต้น

2) ความเข้าใจ (comprehension) หมายถึง ความสามารถในการจับใจความสำคัญของเรื่อง สามารถถ่ายทอดเรื่องราวเดิมออกมาเป็นภาษาของตนเองได้โดยที่ยังมีความหมายเหมือนเดิม พฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกว่ามีความเข้าใจ มี 3 ลักษณะคือ

2.1 การแปลความ (translation) เป็นความสามารถในการถอดความหมายจากภาษาหนึ่งหรือแบบฟอร์มหนึ่งไปสู่ภาษาหนึ่งหรืออีกแบบฟอร์มหนึ่ง ซึ่งอาจแปลได้หลายลักษณะ ดังนี้

2.1.1 แปลจากภาษาสามัญเป็นภาษาเทคนิค หรือจากภาษาเทคนิคเป็นภาษาสามัญ

2.1.2 แปลจากภาษาพูดเป็นภาษาเขียน

2.1.3 แปลจากพฤติกรรม รูปภาพ ท่าทาง เป็นข้อความหรือจากข้อความ เป็นพฤติกรรม รูปภาพ และท่าทาง

ตัวอย่างการแปลความ เช่น แปลประโยคภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย แปลความหมายจากคำสุภาษิต แปลความหมายจากแผนภูมิ เป็นต้น

2.2 การตีความ (interpretation) เป็นความสามารถในการสรุปความ การแปลความ มองภาพส่วนรวมมาเป็นใจความสั้นๆ อย่างไร้ใจความ เช่น อ่านเรื่องแล้วตีความหมาย ข้อคิดที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่องได้ อ่านเรื่องแล้วค้นหาจุดมุ่งหมายของผู้แต่งได้ เป็นต้น

2.3 การขยายความ (extrapolation) เป็นความสามารถในการเสริมแต่งหรือขยายแนวความคิดให้กว้างไกลไปจากข้อมูลเดิมอย่างสมเหตุสมผล ซึ่งต้องอาศัยการแปลความหมาย และการตีความประกอบกัน จึงจะสามารถขยายความหมายของเรื่องราวนั้นได้ เช่น อ่านเรื่องที่แต่งยังไม่จบแล้วขยายความคิดได้ว่าตอนจบน่าจะเป็นอย่างไร คาดคะเนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนเหตุการณ์นี้ได้ เหตุการณ์นี้ควรเกิดในสถานที่เช่นไร เป็นต้น

2.4 การนำไปใช้ (application) เป็นความสามารถในการนำหลักวิชาไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ใหม่ ซึ่งอาจใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกับสถานการณ์ที่เคยพบเห็นมาก่อน เช่น การนำสูตรหาพื้นที่สามเหลี่ยมไปใช้หาพื้นที่สามเหลี่ยมรูปใหม่ได้ การแก้ประโยคที่เขียนไวยากกรณีผิดได้ เป็นต้น

2.5 การวิเคราะห์ (analysis) เป็นความสามารถในการแยกแยะเรื่องราวสิ่งต่างๆ ออกเป็นส่วนย่อยๆ ได้ว่าเรื่องราวหรือสิ่งนั้นๆ ประกอบด้วยอะไรบ้าง มีความสำคัญอย่างไร อะไรเป็นเหตุอะไรเป็นผล และที่เป็นไปอย่างนั้นอาศัยหลักการอะไร

2.6 การสังเคราะห์ (synthesis) เป็นความสามารถในการผสมผสานส่วนย่อยต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อเป็นสิ่งใหม่อีกรูปแบบหนึ่งมีคุณลักษณะ โครงสร้างหรือหน้าที่ใหม่ที่แปลกแตกต่างไปจากของเดิม

2.7 การประเมินค่า (evaluation) เป็นความสามารถในการพิจารณาตัดสินหรือลงสรุปเกี่ยวกับคุณค่าของเนื้อหา และวิธีการต่างๆ โดยอาศัยเกณฑ์และมาตรฐานที่วางไว้

เครื่องมือวัดพฤติกรรมการด้านพุทธิพิสัย

เครื่องมือที่ใช้วัดพฤติกรรมการด้านพุทธิพิสัยที่ใช้กันส่วนใหญ่คือ แบบทดสอบ ซึ่งหมายถึงข้อของคำถามหรือกลุ่มงานใดๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อจะชักนำให้ผู้ทดสอบแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาให้ผู้สอบสังเกตได้และวัดได้ แบบทดสอบสามารถแสดงออกได้หลายประเภทดังนี้ (พิชิต ฤทธิ์จรรยา, 2555, หน้า 62)

1. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ เป็นแบบทดสอบที่มุ่งวัดสมรรถภาพด้านสมอง
2. แบบทดสอบวัดความถนัด วัดความสามารถที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ เพื่อทำนายอนาคตของผู้เรียน
3. แบบทดสอบบุคคล-สังคม มุ่งด้านบุคลิกภาพ และการปรับตัวของบุคคล
4. แบบทดสอบอัตนัยหรือความเรียง ให้อิสระในการตอบมากที่สุด ใช้วัดความรู้การใช้ภาษา และความคิดเห็น

5. แบบทดสอบปรนัย หรือแบบให้ตอบสั้นๆ หรือมีคำตอบให้เลือก ได้แก่
 - 5.1 แบบถูกผิด
 - 5.2 แบบเติมคำหรือเติมความ
 - 5.3 แบบจับคู่
 - 5.4 แบบเลือกตอบ
6. แบบทดสอบเพื่อวินิจฉัย เพื่อปรับปรุงการเรียนรู้และการสอนของคุณ
7. แบบทดสอบเพื่อทำนายหรือพยากรณ์ เหมาะสำหรับการใช้ในการสอบคัดเลือก
8. แบบทดสอบวัดความเร็ว เป็นข้อสอบง่ายๆ และใช้เวลาตอบน้อย
9. แบบทดสอบวัดความสามารถสูงสุด มุ่งวัดความสามารถในเรื่องหนึ่งเรื่องใด
10. แบบทดสอบภาคปฏิบัติ เป็นการทดสอบภาคปฏิบัติ
11. แบบทดสอบเขียนตอบ กำหนดให้ตอบโดยการเขียน
12. แบบทดสอบปากเปล่า โต้ตอบกันทางคำพูด
13. แบบทดสอบย่อย มุ่งปรับปรุงการเรียนการสอน
14. แบบทดสอบรวม ใช้สำหรับสอบปลายภาค
15. แบบทดสอบอิงเกณฑ์ โดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดไว้
16. แบบทดสอบอิงกลุ่ม เพื่อตัดสินว่าใครเก่งกว่ากัน
17. แบบทดสอบทางภาษา ใช้คำพูดให้ผู้สอบตอบโดยการพูด
18. แบบทดสอบที่ไม่ใช้ภาษา ใช้รูปภาพ กิริยาท่าทางไปเราให้ผู้เข้าสอบตอบสนอง
เครื่องมือประเมินด้านพุทธิพิสัย ที่เป็นที่นิยมดังต่อไปนี้ (ชวลิต ชูกำแหง,

2551, หน้า 94-99)

1. ข้อสอบอัตนัย

ข้อสอบอัตนัยจะเขียนคำถามโดยกำหนดเป็นสถานการณ์หรือปัญหาในรูปใดรูปหนึ่ง เพื่อให้ผู้ตอบได้แสดงความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ได้อย่างไม่จำกัด คำตอบของข้อสอบอัตนัยมีลักษณะและปริมาณไม่แน่นอน การตอบข้อสอบอัตนัยจึงต้องจัดระเบียบคำตอบภายในเวลาที่กำหนดให้

2. ข้อสอบตอบสั้นๆ และข้อสอบเติมคำ

2.1 ข้อสอบตอบสั้นๆ

ลักษณะข้อสอบจะเขียนคำถามให้ผู้ตอบได้แสดงความสามารถในการแก้ปัญหาสั้นๆ โดยการเขียนตอบเป็นคำคำเดียว หรือประโยคสั้นๆ การตรวจให้คะแนนผู้ตรวจจะอ่านเพียงเล็กน้อยแล้วพิจารณาว่าคำตอบนั้นถูกต้องหรือใกล้เคียงกับคำตอบที่ถูกต้องเพียงใด

2.2 ข้อสอบเติมคำ

ลักษณะข้อสอบจะเขียนประโยคหรือข้อความเป็นตอนหน้าไว้แล้วเว้นช่องว่างระหว่างข้อความหรือท้ายข้อความสำหรับให้เติมคำหรือข้อความ เพื่อให้ข้อความนั้นถูกต้องสมบูรณ์ การเว้นช่องว่างอาจจะเว้นที่ว่างให้เติมมากกว่าหนึ่งแห่ง

3) ข้อสอบเลือกตอบหลายตัวเลือก

ข้อสอบเลือกตอบประกอบด้วยส่วนที่เป็นคำถามและส่วนที่เป็นคำตอบ ส่วนคำถามเป็นข้อความปัญหา เขียนเป็นประโยคคำถาม ส่วนคำตอบให้เลือกเป็นตัวเลือกหลายตัวเลือก มีทั้งคำตอบถูกและคำตอบผิด เรียกว่าตัวเลือก ข้อสอบเลือกตอบจึงเป็นข้อสอบชนิดที่มีคำตอบกำหนดไว้ให้ก่อนแล้วผู้ตอบต้องเลือกตอบตัวเลือกใดตัวเลือกหนึ่ง หรือหลายตัวเลือกแล้วแต่เงื่อนไขคำถาม ผู้ตอบไม่มีอิสระในการตอบความคิดเห็นของตน

3.1 รูปแบบข้อสอบเลือกตอบ

ข้อสอบเลือกตอบอาจจำแนกเป็นรูปแบบใหญ่ๆ สามรูปแบบคือ

3.1.1 แบบคำถามเดียว ข้อสอบแต่ละข้อมีคำถามเดียวโดดๆ และมีคำตอบถูกและตัวเลือกให้เลือกตอบ แบ่งเป็นสองแบบ

1) แบบมีคำตอบถูกเพียงตัวเดียว เป็นข้อสอบให้เลือกคำตอบถูกเพียงคำตอบเดียว

2) แบบมีคำตอบถูกหลายคำตอบ เป็นข้อสอบเลือกตอบที่มีคำตอบถูกมากกว่าหนึ่งคำตอบ ผู้ตอบต้องเลือกตอบถูกทุกตัวเลือก

3.1.2 แบบตัวเลือกคงที่ ข้อสอบชนิดนี้จะรวมเนื้อหาของบางเรื่องบางตอนที่มีความร่วมกันอยู่อย่างใดอย่างหนึ่งไว้เป็นตัวเลือกตอบ แล้วเขียนคำถามเป็นชุดๆ ผู้เรียนต้องใช้ความรู้หลายๆ ด้านผสมผสานกันจึงจะสามารถตอบได้ถูก

3.1.3 แบบตีความหมายโจทย์ เป็นข้อสอบแบบตัวเลือกคงที่อีกประเภทหนึ่ง ตัวเลือกไม่ใช่เนื้อหาสาระสำคัญ แต่จะเป็นผลของการตัดสินใจ

ตาราง 1 ข้อดีและข้อจำกัดของข้อสอบเลือกตอบ

ข้อดี	ข้อจำกัด
1. วัดผลผลิตผลการเรียนได้หลายด้าน ตั้งแต่ความรู้ความจำจนถึงกระบวนการทางปัญญาชั้นสูง เช่น วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า	1. สร้างลำบากมากเพราะต้องคิดตัวเลือกให้เหมาะสมและใช้เวลาสร้างนาน
2. วัดได้ครอบคลุมหัวข้อเนื้อหา	2. ใช้เวลาในการตอบทั้งฉบับนานกว่าข้อสอบปรนัยประเภทอื่นๆ

ตาราง 1 (ต่อ)

ข้อดี	ข้อจำกัด
3. มีความเชื่อมั่นสูงเพราะจำนวนข้อสอบมาก	3. นักเรียนเก่งมีแนวโน้มทำคะแนนได้มาก
4. ควบคุมระดับความยากง่ายของข้อสอบได้ โดยการเขียนตัวหลอกล่อให้เกิดเอกพันธ์ จึงสามารถใช้กับนักเรียนได้ทุกระดับ	4. ไม่เหมาะที่จะวัดความคิดริเริ่มหรือความคิดสร้างสรรค์
5. ตรวจให้คะแนนง่ายและรวดเร็ว เป็นปรนัย สามารถใช้เครื่องตรวจได้	5. ไม่สามารถวัดการรวบรวมความคิด และการเสนอความคิดและทักษะการเขียน
6. วินิจฉัยข้อบกพร่องหรือความไม่เข้าใจ เนื้อหาได้โดยพิจารณาจากตัวหลอกล่อ	6. เดาตอบถูกโดยไม่ใช้ความรู้ได้
7. สามารถใช้แผนผังรูปภาพ หรือกราฟ มาเขียนสอบได้ง่าย	7. สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูง

4) ข้อสอบแบบถูกผิด

ลักษณะข้อสอบจะเขียนข้อความที่เป็นสถานการณ์ซึ่งมีทั้งถูกหรือผิดละกันไป

5) ข้อสอบแบบจับคู่

ลักษณะข้อสอบประกอบด้วยคำถาม เขียนเป็นตัวยี่นไว้ในสมุดรข่ายมือโดยมีที่ว่างเว้นไว้หน้าข้อเพื่อให้ผู้ตอบเลือกหาคำตอบที่เขียนไว้ในสมุดรข่าวมือ

สำหรับการพัฒนาหลักสูตร เรื่อง วัฒนธรรมทวารวดีเมืองอู่ทอง ใช้เครื่องมือวัดความรู้ความเข้าใจโดยใช้ข้อสอบเลือกตอบหลายตัวเลือก หรือข้อสอบแบบปรนัย

ทักษะการทำโครงการ

ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากการปฏิบัติ กิจกรรมที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามความสนใจ ความถนัด ได้ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดทำ ได้ศึกษาค้นคว้า ส้ารวจทดลองด้วยตนเอง จัดทำโครงการเป็นชิ้นงานในรูปแบบต่างๆ อาจทำเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มก็ได้ขึ้นอยู่กับขอบข่ายความยากง่ายของงานนั้นๆ โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ให้คำปรึกษาเมื่อนักเรียนมีปัญหา

1. ความหมายของการจัดการเรียนการสอนแบบโครงการ

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของโครงการไว้ ดังนี้

บุรชัย ศิริมหาสาร (2546, หน้า 17) ให้ความหมายของโครงการ คือผลงานการวิจัยชิ้นเล็กๆ ของผู้เรียน ที่ใช้กระบวนการวิจัยในการแสวงหาความรู้ หรือความจริง

เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ตามสาระการเรียนรู้อย่างแท้จริง ตั้งแต่เป็นผู้กำหนดปัญหาซึ่งเป็นหัวข้อโครงการ และวิธีการได้มาซึ่งคำตอบนั้นด้วยตนเอง ครูเป็นเพียงที่ปรึกษา คอยให้คำแนะนำตามความจำเป็น

ซาตรี เกิดธรรม (2547, หน้า 5) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการเป็นรูปแบบหนึ่งที่เหมาะผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดและได้ลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง เป็นการเสริมสร้างศักยภาพ การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยวิธีเรียนรู้ของตนเองทำให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งรู้จักวางแผนการทำงาน การลงมือปฏิบัติ ได้ตรวจสอบผลงานเพื่อการปรับปรุงผลงานหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติด้วยตนเอง

จิรศักดิ์ กนกอุดม, และ พรพิมล ผลวิณะ (2548, หน้า 7) ให้ความหมายของโครงการว่า โครงการเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกสิ่งที่ตนเองต้องการศึกษา สนใจ ใฝ่รู้ ต้องการเรียนรู้ในเรื่องนั้นให้มากขึ้น ซึ่งต้องมีวิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนต่อเนื่อง มีการวางแผนและปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดไว้ จนได้ข้อสรุปหรือผลการศึกษาหรือคำตอบของเรื่องนั้นๆ

วราภรณ์ ตระกูลสุษดี (2551, หน้า 4) กล่าวว่า การเรียนรู้โครงการเป็นการเสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้ของแต่ละคนให้ได้รับการพัฒนาได้เต็มขีดความสามารถที่มีอยู่อย่างแท้จริง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ สามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง รวมทั้งปลูกฝังนิสัยรักการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

แคทซ์, และชาร์ต (Katz, & Chard, 1994, p. 15) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงการเป็นการศึกษาอย่างลึกซึ้งในหัวข้อที่เด็กสนใจ และครูพิจารณาแล้วว่ามีคุณค่าในการเรียนรู้ โครงการมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสติปัญญา การศึกษาในวิชาต่างๆ ทักษะทางสังคม ความสามารถ และเน้นการทำงานร่วมกัน

ฮาร์แมน (Hartman, 1995) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงการเป็นการศึกษาที่ลุ่มลึก เมื่อเด็กเข้าร่วมโครงการ เด็กจะได้พัฒนาคำถาม แสดงความสามารถค้นหาทางแก้ปัญหา เสนอแนะกระบวนการแก้ปัญหาที่คิดค้นขึ้น โครงการใช้เวลาประมาณโครงการละ 3 สัปดาห์ แต่บางโครงการอาจใช้เวลาประมาณสัปดาห์เดียว ขึ้นอยู่กับความสนใจของเด็ก

จากคำกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า โครงการคือวิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากความสนใจใฝ่รู้ของผู้เรียนที่อยากจะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายๆ สิ่งที่สงสัยและอยากรู้คำตอบให้ลึกซึ้งชัดเจน โดยใช้ทักษะกระบวนการและปัญหาหลายๆ ด้าน การวางแผนอย่าง มีระบบ และลงมือปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ จนได้ข้อสรุปเป็นองค์ความรู้หรือความรู้ใหม่ด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นเพียง ที่ปรึกษา

2. วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงาน

นักการศึกษาได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานไว้ ดังนี้

สฤวิทย์ มูลคำ, และอรทัย มูลคำ (2545, หน้า 84–85) กล่าวถึง วัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ทักษะ และประสบการณ์ของตนเองในการศึกษาและค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ

2. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดพลังอยากรู้อยากเห็น

3. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ตัดสินใจว่า จะทำอะไร ทำกับใคร ทำอย่างไร และเสริมสร้างความมั่นใจว่าผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความชำนาญ ในเรื่องที่เขาต้องการค้นหาคำตอบ

4. เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออกซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

จิรศักดิ์ กนกอุดม, และพรพิมล ผลวิวัฒน์ (2548, หน้า 7) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน ดังนี้

1. เป็นวิธีการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักสูตรกับการจัดการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าปฏิบัติได้รับความรู้โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา

2. เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ฝึกให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต

3. เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความสนใจของผู้เรียน เกิดจากความอยากรู้อยากถามของผู้เรียน

4. เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

5. เป็นวิธีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นกระบวนการ ลึกซึ้ง มีระบบเป็นขั้นตอนและต่อเนื่อง

6. เป็นกระบวนการให้ผู้เรียนหาคำจากข้อสงสัย จากการใช้ทักษะหลายๆ ด้านในการดำเนินการ

7. เป็นการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักการนำวิจัยเล็กๆ มาใช้เพื่อแสวงหาความรู้ที่ตนเองอยากรู้แล้วสามารถทำความเข้าใจสรุปเป็นสิ่งที่ตนเองค้นพบได้

8. ไม่ใช่การให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบที่ถูกต้องเพื่อตอบคำถามของผู้สอน

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนกิจกรรมโครงงาน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกสิ่งที่ตัวเองต้องการศึกษา มีทักษะในการคิด ตัดสินใจ ค้นคว้าหาคำตอบได้ด้วยตนเอง ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ

3. การจัดการเรียนการสอนแบบโครงงาน

การจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อ และหลักการปฏิรูป

กระบวนการเรียนรู้ คือ เชื่อมมั่นในศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ภายใต้หลักการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในท้องถิ่นคือ

- ผู้เรียนได้เลือกเรื่อง/ประเด็น/ปัญหาที่ต้องการจะศึกษาด้วยตนเอง
- ผู้เรียนเลือกและหาวิธีการตลอดจนแหล่งของข้อมูลที่หลากหลายด้วยตนเอง
- ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ (เรียนรู้) ด้วยตนเอง
- ผู้เรียนได้บูรณาการทักษะ/ประสบการณ์/ความรู้/สิ่งแวดล้อมรอบตัวตามสภาพ

จริง

- ผู้เรียนเป็นผู้สรุป (สร้างองค์ความรู้) ด้วยตนเอง
- ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น
- ผู้เรียนได้นำความรู้ไปใช้จริง

แนวปฏิบัติในการสอนโครงการ ในการสอนนักเรียนให้ทำโครงการมีสิ่งที่ครูควรปฏิบัติหลายประการ ดังที่ ชีระชัย ปุรุณโชติ (2531, หน้า 5-16) เสนอแนวทางปฏิบัติเป็นขั้นตอน สรุปได้ดังนี้

1. กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจการทำโครงการ
2. แนะนำแนวทางให้นักเรียนรู้หลักการและวิธีการในการทำโครงการ
3. จัดกิจกรรมเพื่อช่วยให้นักเรียนได้สัมผัสกับปัญหาหรือมองเห็นปัญหา
4. แนะนำแนวทางแก่นักเรียนในการเลือกหัวข้อเรื่องหรือปัญหาที่จะปรึกษา
5. ให้คำปรึกษาแก่นักเรียนในการวางแผนดำเนินงาน
6. อำนวยความสะดวกแก่นักเรียนในการทำโครงการ
7. ติดตามการทำโครงการของนักเรียนทุกระยะ และให้คำแนะนำปรึกษา หรือช่วยเหลือเมื่อจำเป็น

8. ให้คำปรึกษาแก่นักเรียนในการเขียนโครงการ
9. ให้โอกาสนักเรียนได้แสดงผลงานของตนเองต่อผู้อื่นและในโอกาส และรูปแบบต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

10. ประเมินการทำโครงการของนักเรียน

วิธีสอนแบบโครงการ (project approach) เป็นการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกสิ่งที่ศึกษา กำหนดเรื่องที่จะศึกษาเป็นการศึกษาด้วยตนเองในสิ่งที่มีความคล้ายคลึงเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับชีวิตจริงหรือสภาพปัญหาที่เป็นจริงในชีวิตประจำวันเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้ความรู้ ความคิดที่ลึกซึ้ง เชื่อมโยงสัมพันธ์กันจนได้ความรู้ใหม่ที่มีความหมายสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน ได้ใช้ทักษะที่มีในการทำงานตามความต้องการและ ความสนใจ ทำให้เด็กได้พัฒนาความรับผิดชอบ ความมีวินัยในตนเองและความรอบคอบในการปฏิบัติงาน

วิธีสอนแบบโครงการ (project approach) เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีกระบวนการจัดดังนี้

1. ชั้นให้ความรู้ ครูให้ความรู้เกี่ยวกับโครงการงาน นักเรียนบันทึกข้อมูล สิ่งที่น่าสนใจ
สิ่งที่สนใจ อยากรู้ อยากรทดลอง ในขอบเขตการศึกษา การทดลองที่เป็นไปได้
2. ชั้นนำหัวข้อเรื่อง/ปัญหามาปรึกษา ครูใช้คำถามจากที่นำเสนอ จากปัญหาหรือ
สิ่งที่อยากรู้ให้เป็นปัญหาใกล้ตัว ให้เรื่องแคบลง สามารถทำการศึกษาค้นคว้าได้
3. ชั้นวางแผนการทำโครงการงาน ครู-นักเรียนวางแผนการทำโครงการงาน ออกแบบ
การทดลอง กำหนดปัญหา ตั้งสมมติฐาน ระบุตัวแปร ขอบเขตการศึกษา
4. ชั้นปฏิบัติการทดลอง นักเรียนปฏิบัติการทดลอง - ครูติดตามการทำงาน โดย
บันทึกข้อมูลการทำงาน นำผลการทดลองมาเล่าให้ครูฟัง
5. ชั้นสรุป อภิปรายผล นักเรียนเขียนรายงานโครงการงาน จัดทำแผนโครงการงาน ครู
ตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง
6. ชั้นประเมิน นำเสนอโครงการด้วยวาจา หรือแผ่นใส ตอบข้อซักถามของครู
และเพื่อน ครูประเมิน
7. ชั้นแสดงนิทรรศการในโรงเรียน หรือนำผลงานไปแสดงหรือส่งเข้าประกวด
สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนแบบโครงการงาน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้น
ผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจการทำโครงการงาน เน้นแนวทางและ
ให้คำปรึกษา ผู้เรียนเลือกสิ่งที่ศึกษา กำหนดเรื่องที่จะศึกษา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้ความรู้
ความคิด เชื่อมโยงสัมพันธ์กันจนได้ความรู้ใหม่ที่มีความหมายสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน
ผู้เรียนได้ใช้ทักษะการทำงานตามความต้องการและ ความสนใจ ทำให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ
มีวินัยในตนเอง และมีความรอบคอบในการปฏิบัติงาน

4. ประเภทของโครงการงาน

อุดม เขยกิจวงศ์ (2545, หน้า 13) แบ่งโครงการงานเป็น 4 ประเภท คือ

1. โครงการงานประเภทสำรวจข้อมูล เป็นการสำรวจรวบรวมข้อมูลแล้วนำข้อมูลนั้นๆ
มาจำแนกเป็นหมวดหมู่หรือจัดระบบ เพื่อประโยชน์ในการวางแผน พัฒนาหรือปรับปรุงงาน
2. โครงการงานประเภทพัฒนาผลงาน เป็นการศึกษาค้นคว้างานเดิมให้มีประสิทธิภาพ
สูงขึ้น หรือใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น
3. โครงการงานประเภทศึกษาทดลอง เป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาข้อเท็จจริงใน
สิ่งที่ต้องการรู้
4. โครงการงานประเภทสิ่งประดิษฐ์ เป็นการศึกษาค้นคว้าและประดิษฐ์ชิ้นงานใหม่
ขึ้นมาเพื่อให้ประโยชน์ในด้านใดด้านหนึ่ง

จิรศักดิ์ กนกอุดม, และ พรพิมล ผลวัฒนะ (2548, หน้า 8-9) แบ่งโครงการงาน
ออกเป็นประเภทใหญ่ๆ 4 ประเภท ได้แก่

1. โครงการงานประเภทสำรวจหรือรวบรวมข้อมูล ผู้เรียนที่จัดทำโครงการงานประเภทนี้
มีจุดประสงค์เพื่อสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา หรืองานที่กำลังทำ โดยมี

ระบบในการจำแนกและนำเสนอเพื่อความชัดเจน วิธีการที่ใช้อาจจะเป็นการสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม การสำรวจจากสภาพจริง เพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงหรือส่งเสริมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

2. โครงการประเภทศึกษาค้นคว้า ผู้เรียนที่จัดทำโครงการประเภทนี้มีจุดประสงค์เพื่อแสวงหาความรู้ ตรวจสอบข้อเท็จจริง พิสูจน์ทฤษฎีหรือเรื่องเล่าต่างๆ จากการศึกษา ค้นคว้าทั้งจากแหล่งวิทยาการต่างๆ เช่น ห้องสมุด สถาบันการศึกษา แหล่งเรียนรู้ประเภทเอกสาร เช่น ตำรา รายงานการค้นคว้าทางวิชาการหรือเอกสารทางวิชาการ หรือตัวบุคคล ได้แก่ผู้มีความรู้ในเรื่องนั้นโดยตรง ซึ่งเป็นแหล่งอ้างอิงที่มีข้อมูลชัดเจนและเชื่อถือได้ ผลที่ได้จากการค้นคว้าอาจจะไม่สมบูรณ์ครบถ้วน แต่เมื่อได้ปรับปรุงแก้ไขด้วยวิธีการที่ถูกต้องจากผู้สอนแล้ว ก็สามารถเป็นแม่แบบแม่บทในการเรียนหรือการศึกษาค้นคว้าเพื่อแสวงหาความรู้ด้วยตนเองในระดับชั้นที่สูงขึ้นหรือนำไปใช้ในชีวิตประจำวันจริงได้

3. โครงการประเภททดลอง ผู้เรียนที่จัดทำโครงการประเภทนี้ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ซึ่งการทดลองอาจจะมีหลายขั้นตอนเพื่อให้ได้ข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจเบื้องต้นแล้วจึงศึกษาค้นคว้าต่อไป

4. โครงการสิ่งประดิษฐ์ ผู้เรียนที่จัดทำโครงการประเภทนี้ จะได้รับการส่งเสริมให้สร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์หรือพัฒนาชิ้นงานโดยสิ่งที่ผู้จัดทำโครงการจะได้รับคือการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์จากการสังเกต วิเคราะห์กลวิธีในการจัดการต่าง ๆ แล้วพัฒนาหรือสร้างชิ้นงานขึ้นใหม่เพื่อสนองความต้องการของสังคมตามความรู้ความสามารถที่มีอยู่หรือที่ได้รับจากบทเรียน

นอกจากนี้ วิมลศรี สุวรรณรัตน์, และมาชะ ทิพย์ศรี (2545, หน้า 5, และชาติรี เกิดธรรม (2547, หน้า 6) มีความเห็นสอดคล้องกันในการแบ่งประเภทโครงการตามสาระการเรียนรู้ แบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. โครงการตามสาระการเรียนรู้ เป็นโครงการที่ใช้เนื้อหาตามกลุ่มสาระต่างๆ เป็นพื้นฐานในการทำโครงการ โดยมีการบูรณาการความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมเข้าด้วยกัน

2. โครงการตามความสนใจ เป็นโครงการที่ผู้เรียนสามารถกำหนดขึ้นตามความสนใจและความถนัด โดยเป็นการนำความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม จากกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ มาบูรณาการเข้าด้วยกัน

สรุป โครงการมีหลายประเภท การนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนประเภทใด ต้องเลือกให้สอดคล้องกับรายวิชาที่จัดการเรียนการสอนและเหมาะสมกับผู้เรียน ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยเป็นโครงการตามความสนใจ

5. ขั้นตอนในการจัดการเรียนการสอนแบบโครงการ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542, หน้า 5-9) ได้กล่าวไว้ว่า การทำโครงการเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะเริ่มต้นโครงการ ระยะการทำโครงการ ระยะการเสนอผลการศึกษา และระยะการพัฒนาโครงการ

1. ระยะเริ่มต้นโครงการ

การเลือกเรื่องหรือปัญหาที่จะทำโครงการ ควรเป็นเรื่องที่นักเรียนสนใจเพื่อแก้ปัญหาที่ประสบในชีวิตประจำวัน หรือเรื่องที่นักเรียนสนใจจากเหตุการณ์ปัจจุบัน/ชุมชน/บทเรียน หรือเรื่องที่นักเรียนสนใจจากการกระตุ้นของครู การเรียนรู้ด้วยโครงการเริ่มจากนักเรียนมีความอยากศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ้ง โดยเรื่องที่ศึกษาอาจเป็นประเด็นสำคัญทั่วๆ ไป หรือปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงซึ่งจะตรงกับสาขาวิชาใดก็ได้ สิ่งสำคัญคือเรื่องหรือปัญหาที่ได้มาต้องมาจากนักเรียนเกิดความสงสัยหรือต้องการหาคำตอบ หรือต้องการปฏิบัติงานนั้นๆ ด้วยตนเอง ไม่ใช่ครูเป็นผู้กำหนด ทั้งนี้โครงการที่นักเรียนจะศึกษานั้นนักเรียนต้องมีความรู้พื้นฐานมาแล้วเพราะโครงการเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ เว้นแต่กรณีเด็กเล็กที่สนใจอยากศึกษา ครูก็สามารถจัดกิจกรรมโครงการให้นักเรียนได้แสวงหาความรู้ได้เชื่อมต่อประสบการณ์เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีนิสัยใฝ่รู้ และมีทักษะพื้นฐานในการเรียน

2. ระยะการทำโครงการ

2.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนช่วยให้การเรียนรู้ด้วยกิจกรรมการทำโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการตอบคำถามที่ว่าทำไปทำไม ทำไปเพื่ออะไร ซึ่งจะให้นักเรียนกำหนดแนวทางในการดำเนินงานได้ง่าย ไม่สับสน

2.2 การระบุประโยชน์ เป็นการคาดหวังในเบื้องต้นว่าผลกระทบที่เกิดจากการเรียนการสอนแบบโครงการจะมีคุณประโยชน์ในเรื่องใดบ้าง จะทำให้นักเรียนตระหนักไว้แต่เบื้องต้นว่าทำแล้วจะได้อะไร มีคุณประโยชน์อย่างไร

2.3 การหาแนวโน้ม/การคาดเดาคำตอบ (สมมติฐาน) เป็นการเข้าไปหาสภาพจริงที่เป็นอยู่โดยรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่มีอยู่ในปัจจุบันมาสัมพันธ์เชื่อมโยงหาแนวโน้ม ทำนายหรือคาดเดาผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เป็นการตอบสนองของความสนใจ ความอยากรู้อยากเห็นของนักเรียน และเป็นพื้นฐานสำคัญของการทำงานเรื่องต่างๆ การทำโครงการในลักษณะของการแก้ปัญหาหรือเชิงทดลองนั้น การคาดเดาคำตอบมีความสำคัญมากเพราะเป็นเงื่อนไขที่จะกำหนดวิธีการศึกษาของนักเรียน และช่วยฝึกให้นักเรียนคิดอย่างมีเหตุผล แต่ว่ามีใช้ทุกโครงการจะมีการคาดเดาคำตอบล่วงหน้าเสมอไป ขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการว่าเป็นโครงการลักษณะใด

2.4 การกำหนดวิธีการศึกษาที่หลากหลายนั้น นักเรียนสามารถจะกำหนดวิธีการศึกษาได้อย่างหลากหลาย เป็นการหาหนทางไปสู่คำตอบซึ่งจะเป็นชุดของวิธีการต่างๆ

หลายอย่างผสมกันได้หลายชุด ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ สอบถาม ฟังบรรยาย ศึกษา ค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา ปฏิบัติการทดลอง ปฏิบัติงานไปทัศนศึกษาของจริง ดูวีดิทัศน์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ว่าการเรียนรู้นั้นสามารถเรียนรู้ได้อย่าง หลากหลายวิธีการตามความถนัด และสภาพที่เอื้ออำนวยและสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา ตลอดจนเรียนรู้ว่าวิธีการให้ได้มาซึ่งคำตอบมิใช่มีวิธีเดียวเสมอไป

2.5 การเลือกวิธีที่จะศึกษา ถึงแม้ว่านักเรียนจะกำหนดวิธีการศึกษาได้อย่าง หลากหลายก็ตาม นักเรียนจำเป็นต้องรู้จักการเลือกวิธีการที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ ในการเรียนรู้ภายใต้ข้อจำกัดที่เป็นอยู่และวิสัยที่ตนเองจะเรียนรู้ได้ บทบาทสำคัญของนักเรียน ในขั้นตอนนี้คือ การตัดสินใจที่จะเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ และ เหมาะกับนักเรียนแต่ละคน สำหรับบทบาทสำคัญของครูคือ การหาทางสนับสนุนช่วยเหลือ นักเรียนได้เรียนรู้ตามวิธีการที่เขาเลือกให้ได้มากที่สุด และได้ใช้แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ใกล้ตัวให้ เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งตัวบุคคล สถานที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

2.6 การลงมือศึกษา ขั้นตอนนี้มีความสำคัญและมีความหมายอย่างยิ่งสำหรับ นักเรียน เพราะเป็นขั้นตอนของการลงมือทำขั้นตอนต่างๆ ที่ผ่านมาเป็นเพียงขั้นตอนของการ วางแผนการเรียนรู้เท่านั้น นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้จริงก็ต่อเมื่อได้ลงมือปฏิบัติ ศึกษา รวบรวมข้อมูล จัดหมวดหมู่ วิเคราะห์หาแนวโน้มเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสารสนเทศ ต่างๆ โดยปฏิบัติกิจกรรมตามแผนการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ รวมถึงการปรับปรุงพลิกผันได้ตาม ความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งครูต้องติดตาม สนับสนุน ช่วยเหลือให้การเรียนรู้ ของนักเรียนดำเนินไปสู่จุดหมาย

3. ระยะเวลาเสนอผลการศึกษา

3.1 การสรุปผลเพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้ที่จะสรุป หรือสร้างองค์ความรู้ได้ด้วย ตนเอง นักเรียนต้องมีโอกาสนำข้อมูลที่รวบรวมไว้มาทำความเข้าใจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ สมพันธ์เชื่อมโยงหาแนวโน้มและสรุปผลการดำเนินโครงการเป็นความรู้หรือข้อค้นพบที่ได้รับ ซึ่งรวมทั้งวิธีการได้มาและผลที่ได้ค้นพบ

3.2 จุดสำคัญของการนำเสนอผลงานก็คือในการนำเสนอ นั้นต้องมีการสะท้อน ความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ต่อการทำโครงการนั้นๆ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้าง เสริมต่อ หรือจุดประกายความรู้ความคิดที่ได้จากการนำเสนอให้กับผู้นำเสนอ และผู้รับฟังอื่นๆ สำหรับการนำเสนอผลงานสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การรายงานด้วยเอกสาร หนังสือ เล่มเล็ก การเล่าสู่กันฟัง การประชุม การจัดนิทรรศการ การแสดงละคร ฯลฯ โดยนักเรียนร่วมกัน เป็นผู้ค้นคิดวิธีการ และควรให้ผู้ปกครองหรือบุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอ ทั้ง ในการร่วมรับฟัง และร่วมสะท้อนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ดังกล่าวข้างต้น การนำเสนอทำได้ ทั้งในระดับชั้นเรียน โรงเรียน ชุมชน อำเภอ จังหวัด หรือระดับภูมิภาค และระดับชาติก็ได้ ขึ้นอยู่ กับศักยภาพและความเหมาะสม

3.3 การเผยแพร่นอกจากการนำเสนอผลงานดังกล่าวข้างต้นแล้วควรเปิดโอกาสให้นักเรียนคิดวิธีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยใช้วารสารวิชาการ องค์กร ชุมชน สื่อมวลชน ซึ่งนักเรียนจะได้มีโอกาสเขียนนำเสนอและแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อต่างๆ ด้วยตัวของนักเรียนเอง

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนอย่างเป็นระบบ โดยแบ่งเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะเริ่มต้นโครงงาน ระยะการทำโครงงาน ระยะพัฒนาโครงงาน รวบรวม สรุป และระยะการพัฒนาโครงงานใหม่

4. การเขียนรายงานโครงงาน

วิมลศรี สุวรรณรัตน์, และมาฆะ ทิพย์ศิรี (2545, หน้า 14) กล่าวว่าในการเขียนรายงานโครงงานมีองค์ประกอบดังนี้

1. ชื่อโครงงาน
2. ชื่อผู้ทำโครงงานและชื่อครูที่ปรึกษา
3. โรงเรียน และวัน เดือน ปี ที่ทำโครงงาน
4. บทคัดย่อ
5. กิตติกรรมประกาศ
6. ที่มาและความสำคัญของโครงงาน
7. วัตถุประสงค์
8. สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า
9. เอกสาร
10. วิธีดำเนินการ
11. ผลการศึกษาค้นคว้า
12. สรุปผล ประโยชน์ที่ได้รับ และข้อเสนอแนะ
13. เอกสารอ้างอิง

6. การประเมินผลโครงงาน

การประเมินโครงงานเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นกิจกรรมหนึ่ง การให้นักเรียนทำโครงงานใช้การประเมินจากสภาพที่แท้จริง (authentic assessment) ซึ่งเป็นการประเมินผลที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง สามารถตัดสินใจ เลือกปฏิบัติได้ด้วยตนเอง รวมทั้งเน้นการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน ความต้องการความช่วยเหลือ และการประสบความสำเร็จแต่ละคนและของกลุ่ม การประเมินผลจากสภาพที่แท้จริง เป็นการวัดและประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนและประสิทธิภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการประเมินที่สะท้อนให้เห็นสภาพงานปัจจุบัน (current work) ของนักเรียน และสิ่งที่นักเรียนได้ปฏิบัติจริง เป็นการผูกติดนักเรียนกับงานที่เป็นจริง โดยพิจารณาจากงานหลายๆ ชิ้น ผู้ประเมินควรมีหลายๆ คน โดยมีการประชุมระหว่างกลุ่มผู้ประเมินในการทำ

โครงการงานของนักเรียนตั้งแต่เริ่มต้น อาจารย์ที่ปรึกษาควรบันทึกการให้คำปรึกษาเป็นระยะ ๆ จนสิ้นสุดโครงการงานจึงประเมินผลโดยใช้เกณฑ์การประเมินโครงการงาน โดยทั่วไปมีรายงานที่ประเมินเกี่ยวกับการเขียนรายงาน ความคิดสร้างสรรค์ ความแปลกใหม่ ความรู้ และทักษะกระบวนการที่ได้ใช้ประโยชน์ การนำไปประยุกต์ใช้ และการสื่อความหมาย ส่งโครงการงานเข้าประกวดในระดับต่าง ๆ ซึ่งคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ประเมิน การประเมินตามสภาพที่แท้จริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 183-200)

การประเมินโครงการงาน ถือว่าเป็นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงของผู้เรียน แนวทางการประเมินผลการปฏิบัติโครงการงานของผู้เรียน จึงถือได้ว่าเป็นการประเมินตามสภาพจริง เป็นวิธีการค้นหาความสามารถ และความก้าวหน้าในการเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เรียน (สุชาติ วงศ์สุวรรณ, 2542, หน้า 24-25)

การประเมินโครงการงาน มีกรอบแนวทางในการประเมินดังนี้

ประเมินอะไร (1) การแสดงออกด้าน ความรู้ ความคิด ทักษะกระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม (2) กระบวนการเรียนรู้ (3) กระบวนการดำเนินงาน (4) ผลงาน

ประเมินเมื่อใด (1) ประเมินอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นโครงการงาน (2) ประเมินระหว่างปฏิบัติงาน (3) ประเมินหลังเสร็จการทำโครงการงาน

ประเมินจากอะไร (1) ผลงาน (เอกสาร/ชิ้นงาน) (2) แบบบันทึกต่างๆ (3) แฟ้มสะสมผลงาน (4) หลักฐานอื่นๆ (ภาพถ่าย ,วีดิทัศน์ ,แถบบันทึกเสียง)

ประเมินโดยใคร (1) ตัวผู้ทำโครงการงาน (2) เพื่อน (3) ครู (4) ผู้ปกครอง (5) ผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ

ประเมินโดยวิธีใด (1) การสังเกต (2) การสอบถาม (3) การสัมภาษณ์ (4) การตรวจรายงาน (5) การตรวจผลงาน / ชิ้นงาน (6) การทดสอบ (7) การรายงานปากเปล่า (8) การจัดนิทรรศการ

เกณฑ์การประเมินผลที่ดี

1. การประเมินผลที่ดีต้องมีความตรง (validity) คือ จะต้องสามารถให้ข้อมูลเป็นที่สอดคล้องกับเป้าหมาย จุดประสงค์ ของการเรียนรู้ที่กำหนด

2. การประเมินผลจะต้องไม่ใช่เฉพาะการทดสอบด้วยข้อสอบเลือกตอบที่สอบเป็นกลุ่มเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์และตัดสินผลการเรียนเท่านั้น

3. การประเมินจะต้องสามารถวัดนักเรียนได้หมดทั้งตัว โครงการประเมินจะต้องมีเป้าหมายและกระบวนการประเมินพัฒนาการของนักเรียนทั้งทางร่างกาย สังคม อารมณ์และสติปัญญา

4. การประเมินผล จะต้องเกี่ยวข้องกับการสังเกตซ้ำๆ หลายครั้ง ซึ่งจะช่วยให้ครูค้นพบพฤติกรรมของนักเรียนอย่างแท้จริงหลีกเลี่ยงการตัดสินใจอย่างรวดเร็วเพื่อพบพฤติกรรมที่ไม่ปกติของนักเรียน

5. การประเมินจะต้องดำเนินการต่อเนื่องตลอดเวลา การประเมินนักเรียนแต่ละคนจะเปรียบเทียบกับความก้าวหน้าของตนเองมากกว่าจะเปรียบเทียบกับกลุ่ม

6. การประเมินผลจะต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เพื่อรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ที่จะใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

7. ข้อมูลจากการประเมินผล จะต้องนำไปใช้ในการปรับหลักสูตรเพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กแต่ละคน

สรุปได้ว่า การประเมินผลโครงการเป็นการประเมิน เพื่อศึกษาข้อบกพร่องโดยนำผลไปปรับปรุง มีการแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงานเมื่อสิ้นสุดการปฏิบัติงานแล้วประเมินผลตามจุดประสงค์และการปฏิบัติงาน ซึ่งต้องทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

ประโยชน์การประเมินโครงการ มีดังนี้

1. ทำให้ทราบข้อบกพร่อง และความสำเร็จของงาน
2. ทำให้มีการปรับปรุงแก้ไขตลอดเวลาที่กำลังปฏิบัติงาน
3. ผู้ปฏิบัติงานมีความกระตือรือร้นที่จะทำงานด้วยความตั้งใจเสียสละและจริงจัง
4. ทำให้บุคคลอื่น ได้ทราบว่า โครงการนี้ได้รับความสำเร็จหรือล้มเหลว ถ้าได้รับความสำเร็จก็จะได้นำไปเป็นแบบต่อไป แต่ถ้าล้มเหลวก็จะได้อธิบายสาเหตุและจะได้ออกแนวทางแก้ไขปรับปรุงต่อไป

การประเมินผลการทำโครงการ พิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้

1. เกณฑ์ต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการให้ผู้เรียนทำโครงการ
 2. โครงการของผู้เรียนแต่ละคนไม่ควรเอาประกวดหรือเปรียบเทียบกัน
 3. ควรพิจารณาด้วยความยุติธรรมตามความสามารถ ความสนใจและพื้นฐานของผู้เรียน
 4. ควรพิจารณาว่าผู้เรียนสามารถทำโครงการได้สำเร็จตามที่วางแผนไว้หรือไม่
- เกณฑ์การประเมินคุณค่าของโครงการ
1. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หมายถึง ความแปลกใหม่ของเรื่องที่จะทำ วิธีการศึกษาค้นคว้าเครื่องมือ หรือวัสดุอุปกรณ์ในการทำโครงการ
 2. ความถูกต้อง และความเหมาะสมของวิธีการศึกษาค้นคว้า โดยการนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้อย่างถูกต้องและเหมาะสมเพียงใด
 3. การอธิบายโครงการด้วยวาจา หมายถึง ความสามารถในการพูดอธิบายการตอบคำถามได้อย่างถูกต้อง คล่องแคล่ว เหมาะสม

4. การปรับปรุงและพัฒนาโครงการ

การปรับปรุงและพัฒนาโครงการ เป็นการนำผลการประเมินมาสรุปวิเคราะห์โดยพิจารณาจากข้อมูลในแบบประเมิน จุดใดมีปัญหาที่ต้องคิดพิจารณาหาทางแก้ไขโดยอาจใช้วิธีการระดมความคิดของผู้รับผิดชอบโครงการ จากนั้นจึงนำมาเสนอครูที่ปรึกษาให้ความเห็นชอบหรือเสนอแนะต่อไป

ปัจจัยในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการ พิจารณาได้จาก

1. ข้อบกพร่องของการปฏิบัติงาน โดยศึกษาข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติงานว่าเกิดจากสาเหตุใดบ้าง เช่น การไม่ระมัดระวังตนเองในขณะที่ปฏิบัติงาน อันตรายที่เกิดขึ้น ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การขาดแคลนสิ่งของต่างๆ ซึ่งไม่อาจคาดคิดมาก่อน

2. จุดเด่นของการปฏิบัติงานในระหว่างการปฏิบัติงานได้รับผลที่ดีมากเพราะสาเหตุใด เช่น ความประณีต ความเรียบร้อย ความตั้งใจจริง การทำงานตามขั้นตอนความปลอดภัยในการใช้เครื่องมือ ซึ่งจะต้องมีการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน สำหรับเป็นแบบอย่างที่จะปฏิบัติต่อไปให้ดียิ่งขึ้น

3. วิธีปฏิบัติงาน ดำเนินไปตามขั้นตอนอย่างไรบ้าง ซึ่งจะต้องแยกแยะเป็นขั้นตอนการปฏิบัติงานให้ละเอียดมากขึ้น หรือจะให้น้อยลงไปหรือไม่

4. จุดมุ่งหมายที่กำหนด มีขอบเขตกว้างขวางมากน้อยเพียงใด สามารถปฏิบัติได้หรือไม่ ถ้าไม่ได้จำเป็นต้องลดจุดมุ่งหมายลง ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะมีหรือไม่ และสามารถเปลี่ยนจุดมุ่งหมายได้อย่างไรหรือไม่

5. ระยะเวลาที่กำหนดมากไปหรือน้อยไป จะต้องใช้ระยะเวลาเท่าใดจึงจะเพียงพอทั้งในด้านการปฏิบัติงาน หรือจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เสียค่าวัสดุเพิ่มขึ้น ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น

6. การพัฒนาโครงการจำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ละเอียด เช่น การพัฒนาโครงการนี้จะได้รับการสนับสนุนจากใครบ้าง ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะเป็นอย่างไร โอกาสและความก้าวหน้าของโครงการจะส่งผลมาสู่ตนเองอย่างไรบ้าง สังคมและสิ่งแวดล้อมจะได้รับผลดีอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ความสามารถของตนเอง และกลุ่มที่ปฏิบัติงานร่วมกัน และจะมีโอกาสขยายผลอย่างไรบ้าง เช่น การทำโครงการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ถ้าหากโครงการนี้ได้รับความสำเร็จ หากจะมีการขยายผลให้มีการพัฒนาขึ้นจะส่งผลดีอย่างไรกับตนเอง ต่อกลุ่มที่ปฏิบัติงานต่อโรงเรียน ต่อชุมชน และต่อท้องถิ่นของเราอย่างไรบ้าง

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ในรูปแบบของโครงการ เป็นการจัดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ ทักษะที่มีอยู่ รวมทั้งจุดดีจุดเด่นของตนเอง ทั้งที่แสดงออกหรือไม่แสดงออกในทีเดมาก่อน นำมาประยุกต์ใช้ สามารถส่งเสริมการตัดสินใจด้วยตนเอง และการที่เด็กมีส่วนร่วมในการคิดกิจกรรม เป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง จะทำให้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการได้ดี มีความสร้างสรรค์ และสำหรับในการประเมินทักษะในการทำโครงการเกี่ยวกับ มงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปท้าวตีสลัก ผู้วิจัยได้ใช้

แนวทาง การประเมินโดยบูรณาการจากนักวิชาการหลายๆ ท่าน และสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งกำหนดหัวข้อในการประเมินเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ด้านเนื้อหาของโครงการ ประกอบด้วย 1) ชื่อเรื่อง 2) ที่มาและความสำคัญ 3) จุดประสงค์ 4) วิธีดำเนินการ 5) การเขียนรายงาน ตอนที่ 2 ด้านกระบวนการทำงาน ประกอบด้วย 1) การวางแผนการทำงาน 2) การแสวงหาความรู้ 3) การแก้ปัญหาการทำงาน 4) ความรับผิดชอบ และ 5) การนำเสนอผลงาน รวม 10 ประเด็น ส่วนการให้คะแนนเป็นแบบแยกองค์ประกอบย่อย ทั้งนี้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในระหว่างการทำกิจกรรม จึงให้คะแนนแยกเป็นองค์ประกอบย่อย โดยกำหนดรายการอย่างชัดเจน เกณฑ์ย่อยที่ใช้ในการประเมินโครงการเป็นเกณฑ์คะแนนเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, 2553, หน้า 71-73) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	3.50 – 4.00	ดีมาก
คะแนนเฉลี่ย	2.50 – 3.49	ดี
คะแนนเฉลี่ย	1.50 – 2.49	พอใช้
คะแนนเฉลี่ย	1.00 – 1.49	ปรับปรุง

ดังนั้น จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ทักษะการทำโครงการ หมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกในการปฏิบัติกิจกรรมโครงการที่เกี่ยวกับมงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปทวดเขาดีสลัก ในด้านเนื้อหาและด้านกระบวนการทำงาน ได้แก่ การระบุชื่อเรื่อง ที่มาและความสำคัญ การกำหนดจุดประสงค์ วิธีดำเนินการ การเขียนรายงาน การวางแผนการทำงาน การแสวงหาความรู้ การแก้ปัญหาการทำงาน ความรับผิดชอบ และการเสนอผลงาน ซึ่งวัดได้จากแบบประเมินทักษะในการทำโครงการ

ความพึงพอใจต่อหลักสูตรท้องถิ่น

1. ความหมายของความพึงพอใจ

ยุคล ทองตัน (2541, หน้า 14) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า เป็นเรื่องของความรู้สึกที่ดี มีความสุขของบุคคลต่อสิ่งที่เขากำลังปฏิบัติอยู่ และความพึงพอใจนั้นจะส่งผลต่อสิ่งที่เขาปฏิบัติ

สุชา จันท์เอม (2541, หน้า 17) กล่าวว่า ความพึงพอใจหมายถึง พฤติกรรมที่ถูกกระตุ้นโดยแรงขับของแต่ละคน และมีแนวโน้มไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้เกิดความต้องการ

ศุภสิริ โสมาเกตู (2544, หน้า 49) ได้สรุปความหมายของความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด หรือเจตคติของบุคคลที่มีต่อการทำงาน หรือการปฏิบัติกิจกรรมในเชิงบวก ดังนั้น ความพึงพอใจในการเรียนจึงหมายถึง ความรู้สึกพอใจ ชอบใจในการร่วมปฏิบัติกิจกรรม

การเรียนการสอน และต้องการดำเนินการนั้นๆ จนบรรลุ โดยที่ความพึงพอใจในการเรียนจะประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านสื่อการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล

วรูม (Vroom, 1966, p. 28) กล่าวว่า ความพึงพอใจหมายถึง ทศนคติในทางบวก แสดงถึงสภาพความพึงพอใจในสิ่งนั้น ทศนคติในทางลบจะแสดงให้เห็นสภาพความไม่พึงพอใจ

กู๊ด (Good, 1973, p. 13) ได้กล่าวไว้ว่า ความพึงพอใจหมายถึง สภาพคุณภาพหรือระดับความพึงพอใจ ซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจต่างๆ และทศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้นๆ

เฟรเดอริค (Frederick, 1981, p. 83) กล่าวว่า ความพึงพอใจหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังกับผลประโยชน์ที่ได้รับ

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็น ของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง มงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปบาทวัดเขาดีสลัก ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับขณะนั้นแล้วสามารถตัดสินใจว่าสิ่งที่ตนได้รับนั้นตอบสนองต่อความต้องการของตนมากน้อยเพียงไร ซึ่งวัดได้จากแบบสอบถามความพึงพอใจแบบมาตราส่วนประมาณค่า

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหรือทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน คือทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow hierarchy of need) มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ว่า

1. มนุษย์ทุกคนมีความต้องการและความต้องการจะมีตลอดเวลาไม่มีที่สิ้นสุด
2. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นสิ่งจูงใจสำหรับพฤติกรรมนั้นต่อไป
3. ความต้องการของคนมีลักษณะเป็นลำดับขั้น จากต่ำไปหาสูงตามลำดับความต้องการของมนุษย์ คือ

ขั้นที่ 1 ความต้องการทางด้านร่างกาย เป็นความต้องการพื้นฐานเพื่อการอยู่รอด ได้แก่ ความต้องการอาหาร อากาศ น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และความต้องการทางเพศ

ขั้นที่ 2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย เป็นความต้องการในระดับสูงขึ้น คือ ต้องการหลักประกันในการปฏิบัติงาน

ขั้นที่ 3 ความต้องการความรักและต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมต้องการจะอยู่ร่วมกัน ทำงานรวมกัน และได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น มีความรู้สึกว่าตนเองนั้นเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

ขั้นที่ 4 ความต้องการความภาคภูมิใจ เป็นความต้องการให้ผู้อื่นชื่นชม ยกย่อง ต้องการมีเกียรติยศชื่อเสียงในหมู่คนทั่วไป

ขั้นที่ 5 ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง แสดงถึงความสามารถของตนเองให้เป็นที่ยอมรับ

เมื่อพิจารณาจะเห็นว่า ความต้องการในขั้นที่ 3 – 5 เป็นความต้องการด้านจิตใจ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความรู้สึก เพราะถ้าคนมีความพึงพอใจส่วนตัวแล้ว จะมีความเต็มใจ และรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงาน ย่อมสามารถปฏิบัติงานให้ก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์พอสรุปได้ดังนี้คือ มนุษย์ทุกคนมีความต้องการตลอดเวลา เช่น ความต้องการทางด้านร่างกาย ต้องการความปลอดภัย ต้องการความรัก ต้องการความภาคภูมิใจ และต้องการที่จะเข้าใจตนเอง

3. ลักษณะของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจในการบริการซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินงานบริการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีลักษณะทั่วไปดังนี้

1. ความพึงพอใจในการแสดงออกทางอารมณ์ และความรู้สึกในทางบวก ของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลจึงจำเป็นต้องปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว การตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลด้วยการโต้ตอบกับบุคคลอื่นและสิ่งต่างๆ ซึ่งในชีวิตประจำวันจะทำให้แต่ละคนมีประสบการณ์ การรับรู้ เรียนรู้สิ่งที่จะได้รับตอบแทนแตกต่างกันไป ในสถานการณ์บริการก็เป็นเช่นเดียวกัน บุคคลรับรู้หลายสิ่งหลายอย่างเกี่ยวกับการบริการ ไม่ว่าจะประเภทของการบริการ หรือคุณภาพของการบริการ ซึ่งประสบการณ์ที่ได้รับจากการสัมผัสบริการต่าง ๆ หากเป็นไปตามความต้องการของผู้รับบริการ โดยสามารถทำให้ผู้รับบริการได้รับสิ่งที่คาดหวังก็ย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีและพึงพอใจ

2. ความพึงพอใจเกิดจากการประเมินความแตกต่างระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่ได้รับจริงในสถานการณ์บริการ ก่อนที่ประชาชนจะมาใช้บริการใดก็ตามมักจะมีมาตรฐานของการบริการนั้นไว้ในใจอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งจะมีแหล่งอ้างอิงมาจากคุณค่า หรือเจตคติที่ยึดถือต่อการบริการ ประสบการณ์ดั้งเดิมที่เคยใช้บริการ การบอกกริบของผู้อื่น การรับทราบข้อมูลจากการรับประกันบริการจากการโฆษณา การให้คำมั่นสัญญาของผู้ให้บริการเหล่านี้ ที่จะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ผู้รับบริการใช้เปรียบเทียบกับบริการที่ได้รับ ในวงจรของการให้บริการตลอดในช่วงเวลาของความเป็นจริงสิ่งที่ผู้รับบริการได้รับรู้ เกี่ยวกับการบริการก่อนที่จะได้รับบริการหรือคาดหวังในสิ่งที่คาดหวังว่าควรจะได้รับนี้มีอิทธิพลต่อช่วงเวลาการเผชิญความจริงหรือการพบปะระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการเป็นอย่างมาก เพราะผู้รับบริการจะประเมินและเปรียบเทียบในสิ่งที่ได้รับจริง ในกระบวนการบริการที่เกิดขึ้นกับสิ่งที่คาดหวังเอาไว้ หากสิ่งที่ได้รับเป็นไปตามที่คาดหวังถือเป็นการยืนยันที่ถูกต้องกับความคาดหวังที่มี ผู้รับบริการย่อมเกิด

ความพึงพอใจต่อการบริการดังกล่าว ทั้งนี้ช่วงความแตกต่างที่เกิดขึ้นจะชี้ให้เห็นระดับความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจมากน้อยก็ตาม ถ้าข้อยืนยันเบี่ยงเบนไปในทางบวกแสดงถึงความพึงพอใจ ถ้าไปในทางลบแสดงถึงความไม่พึงพอใจ

สรุปว่า ลักษณะของความพึงพอใจมี 2 ลักษณะ คือ ความพึงพอใจที่เกิดจากอารมณ์ในขณะที่เข้ารับบริการ และความพึงพอใจที่เกิดจากการประเมินความแตกต่างระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่ได้รับจริงในสถานการณ์บริการ

4. การวัดความพึงพอใจ

การวัดความพึงพอใจ มีนักวิชาการได้ให้ความสนใจศึกษา ดังนี้

ภนิตา ชัยปัญญา (2541, หน้า 38) ได้กล่าวไว้ว่า การวัดความพึงพอใจนั้นสามารถทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้

1. การใช้แบบสอบถามโดยผู้ออกแบบสอบถามเพื่อต้องการทราบความคิดเห็นซึ่งสามารถกระทำได้ในลักษณะกำหนดคำตอบให้เลือก หรือตอบคำถามอิสระ คำถามดังกล่าวอาจถามความพึงพอใจในด้านต่างๆ

2. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจทางตรง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ดีจะได้ข้อมูลที่เป็นจริงจาก

3. การสังเกต เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจโดยการสังเกต พฤติกรรมของบุคคลไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูดจา กริยา ท่าทางวิธีนี้ต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจังและสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535, หน้า 165) ได้กล่าวไว้ว่า การวัดเกี่ยวกับความพึงพอใจสามารถวัดได้ 2 ลักษณะ

1. การวัดแบบอัตนัย (subjective measurement) เป็นการทดสอบกลุ่มและความสัมพันธ์ภายในกลุ่มที่เรียกว่า สังคมมิติ (sociometry) เพื่อศึกษาถึงการยอมรับและไม่ยอมรับ ความชอบและไม่ชอบระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

2. การวัดแบบปรนัย (objective measurement) โดยการใช้แบบสอบถามซึ่งวัดสังคมมิติ และแบบสอบถามมาตรฐานประเมินค่าเจตคติ รวมถึงสัมภาษณ์ ตัวอย่างของความพึงพอใจต่ำ ได้แก่ การหยุดงาน การลาออก การขาดงาน ความเบื่อหน่ายในการทำงาน เป็นต้น

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535, หน้า 170 – 171) กล่าวถึงวิธีการวัดเกี่ยวกับความพึงพอใจว่าสามารถใช้วิธีการสำรวจเป็นเครื่องมือวัดก็ได้ ซึ่งมีวิธีการสำคัญอยู่ 4 วิธี คือ

1. การสังเกตการณ์ โดยผู้บริการสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานจากการแสดงออก การฟังจากการพูด สังเกตจากการกระทำ แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมาวิเคราะห์

2. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจโดยการสัมภาษณ์จะต้องเผชิญหน้ากันเป็นส่วนตัวหรือสนทนากันโดยแลกเปลี่ยนข่าวสารและความคิดเห็นต่าง ๆ ด้วยวาจา

3. การแสดงออกแบบสอบถาม เป็นวิธีการที่นิยมกันมากโดยผู้ปฏิบัติงานแสดงความคิดเห็นเป็นความรู้สึกลงในแบบทดสอบ การสร้างคำถามจะต้องพิจารณาอย่างดี เพื่อที่จะตั้งคำถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ได้ทั้งหมด และลักษณะของคำถามจะต้องให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจสมบูรณ์ครบถ้วน

4. การเก็บบันทึก เป็นการเก็บประวัติเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนในเรื่องเกี่ยวกับผลงาน การร้องทุกข์ การขาดงาน การลางาน การฝ่าฝืนระเบียบวินัยและอื่น ๆ

ลัวัน สายยศ, และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 66–122) เสนอแนะว่าเครื่องมือที่จะนำมาวัดความรู้สึกของบุคคลที่นำมาใช้วัดซึ่งมีความเป็นปรนัย สะดวกในการสร้างและการนำไปใช้วัด และได้รับความนิยมก็คือ แบบทดสอบ ซึ่งสามารถสร้างได้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. การสร้างแบบเทอร์สโตน (Thurstone's method) เป็นลักษณะมีข้อความให้อ่านและผู้ตอบแสดงความคิดเห็นว่า มีความคิดเห็นเชิงบวก กลาง หรือมีความคิดเห็นเชิงลบ โดยไม่มีตัวเลข

2. การสร้างแบบลิเคิร์ต (Likert's method) มีลักษณะเป็นข้อความแสดงความรู้สึก ซึ่งมีลักษณะทางบวก ทางลบหรือผสมกันได้ โดยกำหนดค่าเป็นเชิงปริมาณในรูปตัวเลข

3. การสร้างแบบออสกู๊ด (Osgood's method) มีลักษณะเป็นข้อความโดยพิจารณาร่วมกับคำตอบซึ่งเป็นคำคุณศัพท์ แล้วผู้ตอบพิจารณาว่าความรู้สึกของผู้ตอบโน้มเอียงไปทางใด

สรุปได้ว่า การวัดความพึงพอใจเป็นวิธีการใช้เครื่องมือเพื่อวัดความรู้สึกพอใจ ชอบใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งมีหลายวิธี เช่น การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ การตอบแบบสอบถาม และการเก็บบันทึกข้อมูล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

คมคาย เกรอด (2552, หน้า 190–193) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง วรรณกรรมเพลงฉ่อยที่บ้านคุณยาย กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสำรวจความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง วรรณกรรมเพลงฉ่อยที่บ้านคุณยาย พบว่าสถาบันการศึกษา

และองค์กรต่าง ๆ และชุมชนมีความต้องการให้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน สังคม และผู้เรียน 2) ผลการพัฒนาหลักสูตรฉบับร่าง เรื่อง วรรณกรรมเพลงฉ่อยที่บ้านคุณยาย กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดสุพรรณบุรี ประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง การจัดเวลาเรียน คำอธิบายรายวิชา มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด ขอบข่ายสาระการเรียนรู้ แนวทางการจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 11 แผน 3) ผลการทดลองใช้หลักสูตร พบว่านักเรียนมีความสนใจ และตั้งใจในการเรียนรู้ สนุกกับการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย และสามารถจัดทำผลงานได้เป็นอย่างดี เช่น หนังสือเล่มเล็ก แผนที่ความคิดและไปงาน 4) ผลการประเมินและปรับปรุงหลักสูตรพบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง วรรณกรรมเพลงฉ่อยที่บ้านคุณยาย กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดสุพรรณบุรี หลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คะแนนเฉลี่ยการประเมินพฤติกรรมการร้องเพลงฉ่อยโดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก คะแนนเฉลี่ยด้านความพึงพอใจต่อการเรียนรู้เพลงพื้นบ้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

เตือนใจ น้อยแก้ว (2552, หน้า 109 -111) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสุพรรณบ้านเรา “เที้ยวดอนเจดีย์” กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสำรวจความต้องการในการพัฒนาได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสุพรรณบ้านเรา “เที้ยวดอนเจดีย์” จากบุคคลที่เกี่ยวข้องพบว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียน 2) ผลการพัฒนาหลักสูตร พบว่า หลักสูตรท้องถิ่นสุพรรณบ้านเรา “เที้ยวดอนเจดีย์” ประกอบด้วย หลักการคำอธิบายรายวิชา จุดประสงค์ โครงสร้าง ขอบข่ายเนื้อหาสาระ เวลาเรียน กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล แผนการจัดการเรียนรู้ การประเมินโครงสร้างหลักสูตร พบว่า หลักสูตรมีความสอดคล้องระหว่าง 0.80 -1.00 ส่วนประกอบในโครงสร้างหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้มีความสอดคล้องและเหมาะสม 3) ผลการทดลองใช้หลักสูตร พบว่านักเรียนมีความสนใจและสนุกสนานกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลาย 4) ผลการประเมินและปรับปรุงหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นสุพรรณบ้านเรา “เที้ยวดอนเจดีย์” อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนมีความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร

นารีรัตน์ หลินกุล (2552, หน้า 147) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องสามชุกตลาดร้อยปี สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 สหวิทยาเขตเมืองสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่าสถาบันการศึกษา องค์กร

ต่าง ๆ และชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ พื้นฟูมรดกศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น และนักเรียนต้องการรู้เรื่อง สามชุกตลาดร้อยปี 2) ผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า การพัฒนาหลักสูตรฉบับร่าง ประกอบด้วย หลักการ วิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง ขอบข่าย เนื้อหา เวลาเรียน แนวการจัดการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และแผนการจัดการเรียนรู้ การประเมินหลักสูตรฉบับร่าง พบว่าหลักสูตรฉบับร่างมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80 – 1 และมีความเหมาะสม 3) ผลการทดลองใช้หลักสูตรพบว่า นักเรียนมีความสนใจและตั้งใจ มีความสนุกสนานนับการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย 4) ผลการประเมินและปรับปรุงหลักสูตร พบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พฤติกรรมในการอนุรักษ์สามชุกตลาดร้อยปี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีข้อบกพร่องที่ควรแก้ไข ได้แก่ เรื่องของระยะเวลา

ยุพิน ศรีธนาพันธ์ (2552, หน้า 125 – 131) ได้พัฒนาหลักสูตร เรื่อง ตำนานสองพี่น้อง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร เรื่อง ตำนานสองพี่น้องพบว่า นักเรียนและผู้เกี่ยวข้องต้องการให้พัฒนาหลักสูตร มีความคาดหวังให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตร พบว่าการพัฒนาหลักสูตร เรื่อง ตำนานสองพี่น้อง ประกอบด้วย แนวคิด หลักการ ความมุ่งหมาย โครงสร้าง การจัดเวลาเรียน สาระการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ แนวการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 6 แผน หลักสูตรมีความสอดคล้องและเหมาะสม 3) การทดลองใช้หลักสูตร เรื่อง ตำนานสองพี่น้อง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยผู้วิจัยเป็นผู้สอนจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้เนื้อหาวิชาภาษาไทยได้ดีขึ้น มีคะแนนแบบประเมินผลงานเฉลี่ย \bar{X} 17.32 ,S.D. 0.78 มีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการเรียนอยู่ในระดับดี 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร พบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตร เรื่อง ตำนานสองพี่น้อง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี หลังการใช้หลักสูตร สูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนมีทักษะการทำโครงการอยู่ในระดับมาก และมีเจตคติต่อการเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด

กชพรรณ คมขำ (2554 ,หน้า 127 – 129) พัฒนาหลักสูตร เรื่อง ภาษาลาวครึ่ง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า

1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน หลักสูตร เรื่อง ภาษาลาวครั้ง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่จัดทำขึ้นนั้นสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้นักเรียนเกิดความรัก ห่วงแหน และภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

2) การพัฒนาหลักสูตรพบว่า การพัฒนาหลักสูตรฉบับร่าง เรื่อง ภาษาลาวครั้ง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โครงสร้าง คำอธิบายรายวิชา ตัวชี้วัด ขอบข่ายเนื้อหา เวลาเรียน แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 10 แผน

3) ผลการทดลองใช้หลักสูตรพบว่า นักเรียนมีความสนใจและตั้งใจเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาลาวครั้ง มีความสนุกสนานกับการเรียนรู้ที่หลากหลาย

4) ผลการประเมินและปรับปรุงหลักสูตร พบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตร เรื่อง ภาษาลาวครั้ง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คะแนนเฉลี่ยทักษะการพูดภาษาลาวครั้งโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี คะแนนเฉลี่ยด้านเจตคติต่อการเรียนรู้ตามหลักสูตร เรื่อง ภาษาลาวครั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2. งานวิจัยต่างประเทศ

เบนเนท (Bennett, 2006, p. 10) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของครูในการพัฒนาหลักสูตร พบว่า ครูอาจารย์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรมากยิ่งขึ้น ในด้านการเสนอแนวคิด มีการนำเสนอผลการวิจัยและผลงานทางการศึกษามาใช้กันอย่างแพร่หลาย ตั้งแต่ปี 1915 ถึง 1940 เริ่มจากการสร้างหลักสูตร มีการใช้อุปกรณ์การสอนมากขึ้นและยังได้เสนอการพัฒนาการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การส่งเสริมความเป็นอาชีพ และส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย สร้างวิสัยทัศน์ โดยให้ครูอาจารย์ได้ศึกษาในหลักสูตรทำวิจัยและมีการคัดเลือกตัวแทนครูอาจารย์ที่นำแนวคิดไปปฏิบัติจริง มีการสนับสนุน เช่น ขยายเวลาให้การช่วยเหลือที่ชัดเจน จัดหาแหล่งสร้างความเป็นมืออาชีพ โดยจัดให้มีการปรึกษาและมีการจัดตั้งองค์กรสมาชิกโครงการ

แฮ็งกิง สก็อต, และ บารราด (Hacking, Scott, & Barratt., 2007, p. 256) ได้วิจัยหลักสูตรท้องถิ่นที่นักเรียนชาวอังกฤษเขียนเล่าเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของเด็ก เป็นบทความที่สำรวจ วิเคราะห์ลักษณะการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ดีขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1983 สมาคมทางวิทยาศาสตร์ได้ประชุมและลงความเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นที่จัดขึ้นในโรงเรียนโดยเด็ก ๆ ได้มีส่วนร่วม และเด็ก ๆ ที่มีส่วนร่วมเหล่านั้นมีอายุอยู่ระหว่าง 11-12 ปี ซึ่งเรียนอยู่ในโรงเรียน และ

มีที่ปรึกษา (Mentor) อายุ 17 ปี โดยมีจุดประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อให้เด็ก ๆ มีปฏิริยาโต้ตอบเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของเขาทั้งหลายเป็นอย่างไร 2) เพื่อให้เด็ก ๆ มีความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของเขาทั้งหลาย

เทอร์เซียน (Terzlan, 2010, abstract) ได้ศึกษาเรื่อง การปฏิรูปหลักสูตรโดยการปรับบริบทของหลักสูตรระดับท้องถิ่นและระดับโลกให้มีความสมดุลในโรงเรียนมัธยมศึกษาในอาร์มีเนีย ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระทรวงศึกษาธิการของอาร์มีเนีย ธนาคารโลก สถาบันกองทุนเปิดเพื่อสังคมของอาร์มีเนีย ครูและผู้บริหารโรงเรียนมัธยม เมื่อได้จัดการศึกษาตามโครงสร้างของกรอบความคิดเกี่ยวกับความเป็นชนชาติและความเป็นไปของโลกของยุคโลกาภิวัตน์ในช่วงระหว่างปี 1991 ถึงปัจจุบัน ซึ่งทุกกลุ่มที่ได้ทำการศึกษานั้นต่างมีบทบาทหลักในการพัฒนาและการนำหลักสูตรระดับชาติและมาตรฐานของรัฐไปใช้ในระบบการศึกษาในระดับมัธยมของอาร์มีเนีย โดยใช้วิธีการวิจัยทางสังคมในการวิเคราะห์และสำรวจเชิงลึก การปฏิรูปหลักสูตรทั้งในระดับนโยบาย และการนำหลักสูตรไปใช้โดยการสัมภาษณ์แบบพหุคูณที่ประกอบด้วยกรอบอภิปรายด้านนโยบายของเจ้าหน้าที่จำนวนมากจากกระทรวงการศึกษาและวิทยาศาสตร์ ผู้อำนวยการด้านการศึกษาจากธนาคารโลก และจากสถาบันกองทุนเปิดเพื่อสังคมของอาร์มีเนีย ร่วมกับการสัมภาษณ์ครูและผู้บริหารโรงเรียนในอาร์มีเนีย เพื่อนำเสนอภาพที่น่าเชื่อถือของการสร้างนโยบายด้านการศึกษาที่เป็นประชาธิปไตยในอาร์มีเนีย ในยุคปัจจุบัน ผลจากการวิเคราะห์และการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมโครงการทั้งในระดับท้องถิ่นและผู้นำระดับนานาชาติที่มีความสำคัญต่อช่วงของการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง วัฒนธรรมและการศึกษา ทำให้เห็นองค์ประกอบที่มีความจำเป็นต่อความเข้าใจถึงบทบาทของการศึกษาในปัจจุบันของอาร์มีเนีย

ดีดาร์ (Didar, 2011, pp. 1-15) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นที่น่าเสนอเนื้อหาแบบดิจิทัลเพื่อใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของประเทศบังคลาเทศ เพื่อพัฒนาการผลิตสื่อการสอนในหลักสูตรท้องถิ่น โดยนำเนื้อหาจากหลักสูตรมาปรับให้เป็นภาพ แผนภูมิ และวีดิโอ เพื่อใช้ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา เพื่อเพิ่มศักยภาพให้ครูสามารถเปิดโลกทัศน์ให้กับนักเรียนโดยการใช้สื่อ ICT มาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในแนวคิดและประเด็นที่อาจจะยากที่จะอธิบายเป็นคำพูดได้ โดยครูจะเรียนวิธีการทำโปรแกรมนำเสนอ (power points) ซึ่งสามารถนำมาใช้ร่วมกับวีดิโอ ออดิโอ และข้อมูลภาพและแผนภูมิที่ดาวน์โหลดจากอินเทอร์เน็ต ผลการวิจัย จากการสังเกตนักเรียนมีแรงจูงใจในการเรียน

ในชั้นเรียนเพิ่มมากขึ้น มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถคิดวิเคราะห์ได้กว้างขึ้น และทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้แบบนักเรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สถานศึกษาสามารถพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ตามความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีหลักสูตรที่เหมาะสมกับความต้องการ โดยปรับกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่ใกล้ตัว สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และเป็น การปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและผูกพันกับท้องถิ่นของตน ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญของหลักสูตร องค์ประกอบสำคัญและกระบวนการพัฒนา หลักสูตรรวมทั้งงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น เรื่อง มงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปวัดเขาตีสลัก เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียน มีทักษะในการทำโครงการ และมีความพึงพอใจต่อหลักสูตร โดยมีกระบวนการ วิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร และ 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร